raro

ex libris Petri Pauli [illegible]

IOANNIS BOTERI BENENSIS DE REGIA SAPIENTIA

Libri tres.

[illegible] Respub. bene, [illegible] administranda continentur.

AD CAROLVM EMANVELEM SABAVDIÆ, ALLOBROGVMQ. DVCEM, ETC.

CVM PRIVILEGIO.

MEDIOLANI.

[illegible] Pontium. [illegible]

M. D. LXXXIII.

IOANNIS BOTERI BENENSIS DE REGIA SAPIENTIA Libri tres.

Quibus ratio Reipub. benè, fæliciterq; administrandæ continetur.

AD CAROLVM EMANVELEM SERENISS. ALLOBROGVM DVCEM, ETC.

CVM PRIVILEGIO.

MEDIOLANI,

Apud Pacificum Pontium. Cum licentia Superiorum.

M. D. LXXXIII.

NAZIONALE

RENATI LVSINGII,
ALYMAEI.
AD SERENISSIMVM DVCEM ALLOBROGVM ETC.

SVMMA in te elucet ſapientia, maxime Princeps,
  In magno vt virtus ſumma parente fuit.
Ille, ferox bello, Scalden concuſſit, & Albim;
  Per te, clauſa bifrons limina Ianus habet,
Viribus ille hoſtem domuit; tu, mitis, & æquus,
  Iuſtitiæ frænis ſubdita corda regis.
Imperij fines ille amplificauit, & auxit;
  Te duce, diuini numinis auctus honos.
Vrbibus ille ſuis validas circundedit arces;
  Tu firmas vrbes relligione tuas.
Regnum, alter veluti Dauides, ille parauit;
  Ceu Salomon, partas ipſe tueris opes.

Eiuſdem.

INſtituant alij proceres, Botere, minores;
  Magnanimos Reges poſſe docere tuum eſt.

Magij Benij.

SCribere quæ doctis placeant, ſcriptoris ab vndis
  Vindicat infernis, clare Botere, decus.
Scribere, ſed magnis placeant, quæ Regibus olim,
  Cœlo æquat nomen, clare Botere, tuum.

Auctores, quibus, in his libris ſcribendis, præter ſacra biblia, vſi ſumus.

D. Hieronymus.
Tertullianus.
Saluianus.
Euſebius.
Nicephorus Monachus.
Theodoretus.
Zonaras.
Simon Metaphraſtes.
Oſius Cardinalis.
Hieronymus Oſorius.
Ioannes Barrius.
Litteræ Patrum Societatis IESV.
Franciſcus Guicciardinus.
Pandulphus Collenuccius.
Raphael Volaterranus.
Carolus Sigonius.
Vallius rerum Gallicarum Scriptor.
Georgius Scholaris.

CAROLO EMANVELI SERENISS. ALLOBROGVM D. V C. I. &c.

Ioannes Boterus felicitatem.

ON multis ab hinc mensibus, cum, in nobiliss. uirorum conuentu, ortus esset de rebus Belgicis, me præsente, sermo; resque à finita quæstione ad infinitam reuocata esset, & de ratione Reip. gerendæ, sensim instituta disputatio; eò tandem deuentum est, ut plerique in sententiam, siue potius hæresim, Nicolai Macchiauelli, hominis sanè ingeniosi, sed parum Christiani, propendere viderentur, atque assererent, Regem si maiestatē suam saluam, atque incolumem esse uelit, non oportere, intra Euangelii fines, administrationis suæ rationem continere. Respondi tunc, pro loci, & pro personarum conditione, quæ visa sunt; atque ostendi superiorum ætatum commemoratione, rarò admodum rerum gerendarum fœlicitatem fuisse a vera pietate disiunctam. Resedit deinde mihi in animo vehemens desiderium, opinionis, & a veritate, & ab omni specie religionis alienissimæ, aliquanto copiosius refutandæ, & ex omnium sensibus euellendæ. Quod quidem præstare conatus sum his tribus libris, quibus totidem axiomata, diuinarum litterarum testimoniis, atque auctoritate, (cætera enim nullo meo studio, quasi sponte sua irrepserunt in ipsam scriptionem) ostendo. Primum axioma illud est Regna, vi-

cto-

ctoriasq; à Deo pendere: alterum, ea hisce rebus conseruari, quæ res Deum nobis conciliant: postremum, hisce euerti quibus Dei in nos ira accenditur. rem totam nudè, & simpliciter explicaui. Cur autem hæc in tuo nomine uoluerim apparere, multæ causæ fuerunt. Imprimis quidem, quod hos ingenij mei, licet exigui, fructus, iure quodam naturæ, tibi me debere sentiebam. Sum enim natus Benis, oppido non solùm iuris tui, sed etiam tibi, propter loci opportunitatem, & incolarum fidem, atque uirtutem, carissimo. Accedit ad ius naturæ uoluntas tibi addictissima. sequitur uoluntatem ingenium. altera causa est, quòd nullus est in orbe Christiano Princeps, Regiæ Sapientiæ laude præstantior. quam rem facilè demonstrarem, nisi tu tam odisses adulationem, quàm sapientiæ studes. sed hærebam tamen & in consilio capiendo uel pudor quidam meus naturalis, uel rei paruitas me retinuisset: nisi animum erexisset mihi fama tuæ singularis humanitatis. Hæc animum uacillantem confirmauit, incertum impulit ut has meas lucubrationes, de Regia Sapientia, tibi dedicarem. Accessit hisce causis, Ioannis Baptistæ à Sabaudia, uiri, non sanguinis magis, quam animi nobilitate, præstantis, auctoritas. Excipe igitur hosce libros eo uultu, quo, Alexandri Magni more, humilia efferre, parua amplificare soles, uel quia de re omnium grauiss. & tibi cariss. disserunt; uel quia ab homine tui iuris; uel quia tuæ singularis humanitatis fiducia, uel quia amplissimi uiri hortatu, tibi consecrantur. Quod si hæc non mouent, moueat quia ex optimi, atque ampliss. Card. Borromæi, cuius eximiam in te caritatem, cum alias sæpe, tum in aduersa ualetudine, qua nouissimè laborasti, omnes perspexerunt, ædibus prodeunt.

SENTENTIAE

Ex primo Libro.

Vt solem aſpicere, ſine ſolis luce, nemò poteſt; ita neque Deum, ſine Dei dono, agnoſcere.

Regna pietate fundantur, atque conſeruantur.

Pietas, extra Eccleſiam Chriſtianam nulla eſt.

Semper videtur gloria militaris cum religione fuiſſe coniuncta.

Ex ſecundo Libro.

Religio eſt omnis principatus fundamentum.

Ad victoriam obtinendam plus confert Sacerdos, quam Imperator.

Potentiam religio parit, non religionem potentia.

Victoriæ orationis ardore potius, quàm militum robore obtinentur.

Dei uis, ac potentia in iis maximè rebus elucet, quibus vel magna minuuntur, uel parua amplificantur.

Reges debent, ut dignitate cæteros antecedunt, ita Deo ſeſe quam maximè ſubmittere.

Facinoroſorum hominum ſocietas bonis uiris calamitoſa eſſe ſolet.

Bonorum hominum ſodalitas malis ſemper utilis, ſæpe etiam ſalutaris fuit.

Dei muneribus improbi sæpe, propter bonorum societatem participant.

Vt culpa omnem in nos rerum naturam armat, & concitat: ita, pœnitentiæ beneficio, omnia nobiscum in gratiam redeunt.

Eò gloriosior, atque illustrior quisque existit, quò diuinæ gloriæ studiosior est.

Ex Libro III.

HVmana prudentia in maximis sæpe rebus cæca est; aut certè lippa.

Stulta est omnis sapientia, quæ alia re, quam Dei virtute nititur.

Humana omnia tenui filo pendent.

Reges, & exercituum duces nihil aliud sunt, nisi secures, & serræ, & baculi, quos Dominus nunc deprimit, nunc sublime effert.

Nulla est stabilis, ac firma Imperii conseruandi, tuendique fiducia, nulla ratiô, præter eam, quæ ex diuina bonitate pendet.

Nullum scelus est Deo blasphæmia odiosius; nullum Reip. perniciosius.

Nihl est Deo maiori curæ, quam viduæ, pupilli, inopesq; male habiti.

Non est iuuenum dare, sed accipere cōsilium.

Omnis miseriæ causa est peccatum.

Nobis hostes desint, nisi nos ante peccare desieri non potest.

IOANNES

INDEX

VIRORVM AC LOCORVM QVAE IN IIS TRIBVS LIBRIS COMMEMORANTVR.

Index.

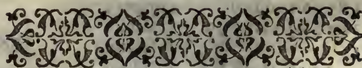
A.

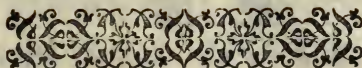
†† Ara

Gre-

L.

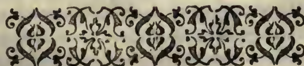
Pale-

QVAE IN HOS LIBROS INCVRRERVNT.

Errata.	Corrige.
7 Ipſis.	Ipſi.
13. Chriſtianæ.	Chriſtiano.
13. Contenta.	Quanta.
14. Repetente.	Repetenti.
18. Brixius.	Brittius.
63. Ieheu.	Iehu.
85. Hieroſolyma.	Hieroſolymæ.
97. Babylononii.	Babylonii.
98. Seire.	Seir.
106. Achaab.	Achab.
113. Immunitas.	Immanitas.

IOANNIS BOTERI BENENSIS DE REGIA SAPIENTIA.

LIBER PRIMVS.

Sapientia in quo à cæteris doctrinis differat. Cap. I.

S*APIENTIA eò à cæteris cognitionis generibus differt, quòd cætera in ijs modò rebus versantur, quæ à natura procreantur, vel sub hominis efficientiam, aut certè administrationem cadunt. Sapientia verò, rebus humanis neglectis, naturaq; ipsa penè contempta, Deum naturæ auctorem, quantum ipse concedit, contemplatur, reliquæ doctrinæ studio, atq; exercitatione comparantur: hæc verò non tàm studio atq; arte, quàm diuino munere, afflatuq; percipitur. nam, vt Solem aspicere, sine Solis luce, nemo potest; ita neque Deum, sine Dei dono, agnoscere fas est; illæ, quasi noctuæ quædam, incertum lunæ splendorem adamant; hæc verò, generosæ Aquilæ instar, sola æterni solis luce delectatur; & vt illa non habet pro suis pullos, qui diurnum iubar, rectis oculis, non ferunt: ita hæc nullam rem probat, quæ non habeat pro fine Deum. illæ cum plebe Hæbreorum, ad Synæ montis radices, commorantur, vlterius progredi non audent; hæc ipsum verticem, cum Moyse, conscendit. illæ fulgura, nubesq; prospectant: hæc in ipsius Dei suauissima consuetudine conquiescit. illæ cum Tyrijs marmora, materiamq; cædunt, aut ad mare deuoluunt: hæc aut templum ædificat, aut iam extructum* Exod. 19. Reg. 5.

cum Salomone ingreditur, & in eo sacra facit, & vt paucis multa complectar, sapientia nihil nouit, quod non vel Deus sit, vel ad Deum referatur. Quò autem Rex noster vehementius in sapientiæ studium incitetur, atq; eius amore exardescat, non erit abs re sapientiæ laudes ex sacris libris, idest, ex Spiritus Sancti scola, commemorare, ita enim fiet, vt eius præstantia cognita, atq; perspecta, non nescio cuius Sophistæ inani oratione, sed diuini numinis prædicatione, inusitata eius consequendæ cupiditas oriatur.

Sapientiæ Laudes. Cap. II.

Ex libro Iob.

Iob 25. *SApientia vbi inuenitur, & quis est locus intelligentiæ? Nescit homo precium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentium. Abyssus dicit non est in me, & mare loquitur non est mecum. non dabitur aurum obrizum pro ea: nec appendetur argentum in commutatione eius. non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi Sardonico pretiosissimo. non adæquabitur ei aurum, vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri. excelsa, & eminentia non memorabuntur comparatione eius. trahitur autem sapientia de occultis: non adequabitur ei Topatius de Aethiopia, nec tinctura mundissima componetur.*

Ex libro Sapientiæ.

Sap. 7. *VEnit in me Spiritus Sapientiæ, & præposui illam regnis, & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius; nec comparaui illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua: & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. super salutem, & speciē dilexi illam, & proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam, quoniam omnium horum mater est sapientia, quam sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscondo.*

do. Infinitus enim Thesaurus est hominibus, quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei.

Quàm sit vtilis Regi Sapientia. Cap. III.

Ex prouerbijs Salomonis.

POSSIDE *Sapientiam, posside prudentiam, ne obliuiscaris, neque declines à verbis oris mei. ne dimittas eam, & custodiet te. dilige eam, & conseruabit te. Principium Sapientiæ posside Sapientiam, & omni possessione tua acquire prudentiam; arripe illam, & exaltabit te. glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexus, dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te.* Prou. 4.

Sed eam ipsam Sapientiam, hac de re loquentem, audiamus. Meum est consilium, & aquitas: mea est prudentia, mea est fortitudo, per me Reges regnant, & legum conditores iura decernunt, per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. ego diligentes me diligo, & qui mane vigilant ad me, inueniunt me. mecum sunt diuitiæ, & gloriæ: opes superbæ, & iustitia. melior enim est fructus meus auro, & lapide pretioso, & genimina mea argento electo. In vijs iustitiæ ambulo, in medio semitarum iudicij, ut ditem diligentes me, & thesauros eorum expleam. Prou. 8.

Sapientia ædificabitur domus, & prudentia roborabitur: in doctrina replebuntur cellaria, vniuersa substantia pretiosa, & pulcherrima. uir sapiens fortis est, & vir doctus robustus, & validus. quia cum dispositione initur bellum, & erit salus, ubi multa consilia sunt. Comede, fili mi, mel, quia bonum est, & fauum dulcissimum gutturi tuo; sic & doctrina sapientiæ animæ tuæ, quam cum inueneris, habebis in nouissimo spem, & spes tua non peribit. Prou. 24.

Ex Ecclesiaste.

V*Tilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest uidentibus solem: sicut enim protegit sapientia, sic protegit pruden-* Eccl. 7.

tia; hoc autem plus habet eruditio, & sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo. Sapientia confortauit sapientem super decem Principes ciuitatis. melior est sapientia, quàm arma bellica.

Eccl. 9. *Ciuitas parua, & pauci in ea viri. Venit contra eam rex magnus, & vallauit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est in ea obsidio, inuentusque est in ea vir pauper, & sapiens, & liberauit eam per sapientiam suam.*

Ex Sapientia.

Sap. 6. *MElior est sapientia, quam vires, & uir prudens, quam fortis. Hanc amaui, & exquisiui eam à iuuentute mea, & quæsiui sponsam eam mihi assumere, & amator factus sum formæ illius. quid enim sapientia locupletius, quę operatur omnia? si autem sensus operatur, quis horum, quę sunt, magis, quam illa est artifex. Proposui ergo hanc adducere mihi ad conuiuendum, sciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit alloquutio cogitationum, & tædij mei. habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honores apud seniores iuuenis. Disponam populos, & nationes mihi erunt subditę, timebunt me audentes Reges horrendi. in multitudine uidebor bonus, & in bello fortis. intrans in domum meam conquiescam cum illa.*

Sapientiam esse à Deo. Cap. IIII.

Ex Ecclesiastico.

Eccl. 1. *OMNIS sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies seculi quis dinumerauit? altitudinem cœli, & latitudinem terrę quis dimensus est? sapientiam Dei pręcedentem omnia quis inuestigauit? unus est altissimus creator omnipotens,*

tens, & rex potens, & metuendus nimis. Sedens super thronum illius, & Dominus Deus. ipse creauit illam in Spiritu Sancto, & uidit, & dinumerauit, & mensus est. & effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundum datum suum, & præbuit illam diligentibus se.

Ex prouerbijs Salomonis.

Dominus dat Sapientiam, & ex ore eius prudentia, & scientia. Prou. 2.

Ex Baruch Propheta.

QVoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam. quis ascendit in cælum, & accepit eam, & deduxit eam in nubibus? quis transfretauit mare, & inuenit illam, & attulit illam super aurum electum? non est, qui possit scire uias eius, neque qui exquirat semitas eius, sed qui scit uniuersa, nouit eam. adinuenit eam prudentia sua. Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius aduersus eum. hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, et tradidit illam Iacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terris uisus est, et cum hominibus conuersatus est. Baruch. 3.

Ex Sapientia.

MIhi autem dedit Deus dicere ex sententia, et præsumere digna horum, quoniam ipse sapientiæ dux est. et sapientium emendator; in manu enim illius, et nos, et sermones nostri, et omnis sapientia, et operum scientiæ disciplina. Sap. 7.

Ex Danielis Prophetia.

Dan. 7. *SIt nomen Domini benedictum à sæculo, & usq; in sæculum, quia sapientia, & fortitudo eius sunt, & ipse mutat tempora, & ætates; transfert regna, atq; constituit. dat sapientiam sapientibus, & scientiā intelligentibus disciplinam, ipse reuelat profunda, & abscondita, & nouit tenebris constituta, & lux cum eo est. Tibi Deus, patrum meorum confiteor, teq; laudo, quia sapientiam, & fortitudinem dedisti mihi, & nunc ostendisti mihi quæ rogauimus te, quia sermonem Regis aperuisti mihi.*

Epilogus Superiorum.

QVæ cum ita sese habeant, intelligimus sapientiam esse, & propter summā dignitatem plurimi æstimandam, et propter incredibilem utilitatem omni studio quærendam, & quia omnem vim naturæ superat, nec in terris inueniri potest, esse è cœlo euocandam, & à bonorum omnium auctore Deo, assiduis precibus, impetrandam. Quam ad rem cohortatur omnes D. Iacobus Apostolus, hisce verbis. Si quis vestrum indiget Sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Duo fuerunt Iudæorum Reges, vnus belli gloria, alter pacis artibus perillustres, Dauid, & Salomon; vterq; Sapientiam à Deo, summis precibus, postulauit, atque obtinuit. ille enim nihil cre-
Psal. 118. *brius, in psalmis, Deum orat, quàm vt sibi intellectum tribuat, seruus tuus sum ego; da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. & in eodem psalmo, da mihi intellectum, & viuam. & rursum. iuxta eloquium tuum, da mihi intellectum. & in alio psalmo, Deo*
Psal. 15. *gratias agit, quod sibi intellectum impertiuisset. Benedicam, inquit, Dominum, qui tribuit mihi intellectum. Salomon, verò, ita de se ipso scribit. Vnus est omnibus introitus ad vitam, & si-*
Sap. 7. *milis exitus. Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus, & in-*
3. Reg 3. *uocaui, & venit in me Spiritus Sapientiæ. Quibus autem verbis vsus sit ad eam obtinendam, & in Regum historia, & in libro, qui*
Sap. 9. *inscribitur Sapientia, scriptum est.*

Regia Sapientia in quo posita sit. Cap. V.

REGIS *autem Sapientia duabus in rebus potißimum cernitur. quarum una est, ut regna, uictoriasq; à Deo pendere intelligat: altera, ut ijs rebus regna conseruari, uictoriasq; obtineri sibi persuadeat, & in animo, præcordijsq; altißimè defigat, quæ res Deum uel nobis conciliant, uel à nobis alienant. Hæc autem non ex lutulentis humanarum doctrinarum riuulis, sed ex liquidißimis diuinarum litterarum fontibus haurire, oportet. Scripsit Politica Aristoteles, scripsit Plutarchus, atq; alij. eorum præcepta qui sequitur Philosophus dici fortasse potest, sapiens nullo modo. Quæ enim sapientia esse potest sine uero Deo, sine uera Religione? Quapropter Regia Sapientia non ex Lyceo petenda, non ex Academia accersenda est. unde ergo? ex ea profecto doctrina, quæ diuinitus inspirata, sacrarum litterarum monumentis continetur. Hæc est enim uestra sapientia, ait Moses, & intellectus coram populis, ut audientes uniuersi præcepta hæc, dicant; en populus sapiens, & intelligens gens magna. ex hoc fonte, Rebeccæ, idest sapientiæ, manu, aquæ purißimæ hauriuntur, quibus non rex solùm, uerùm etiam cameli, hoc est subiectæ ipsi gentes, reficiuntur. Hisce aquis Princeps Christianus hortos suos irrigare, & ad incredibilem populorum tùm utilitatem, tùm uoluptatem fæcundare studet. Vnde uirtutum omnis generis copia, omniumq; bonarum artium ubertas admirabilis existit. Quod cum intelligeret Dauid, rex animi magnitudine, rerumq; fortiter gestarum gloria excellens, totus in diuinæ legis studio, & commentatione uersabatur. quod quidem ex ipsiusmet uerbis, luce clarius, intelligimus. Quomodo, inquit, dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est. Testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ. hæ erant lautißimæ ipsius epulæ. Quàm dulcia, inquit, faucibus meis eloquia tua? super mel ori meo. dulciora super mel, & fauum. hæ ipsius opes, & thesauri.* Psal. 118.

Di-

Dilexi, ait, mandata tua super aurum, & topation. Super millia auri, & argenti, hæc summa ipsius lætitia, & voluptas. Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. Quam vberes verò fructus inde perceperit, quantas altißimę sapientiæ opes inde comparauit, ipse docet, super omnes, ait, docentes me intellexi. audi verò causam, Quia testimonia tua, inquit, meditatio mea est. Super senes intellexi, quia mandata tua quęsiui.

Regna, & victorias esse à Deo. Cap. VI.

NVNC ad primum regiæ sapientię caput explicandum accedamus. *Nihil est in sacris litteris clarius, quam imperia, victoriasq́ à Deo pendere. Iudæi enim nullos fere Reges habuerunt nisi à Deo designatos, & per manus Prophetarum suorum, sacro oleo, inunctos, qua de causa Christi vocabantur. ita Samuel Saulem, & Dauidem inunxit. Sed ad Saulem inungendum, oleum de lenticula, quod est vasculum ex argilla, fragile, & caducum: ad Dauidem vero, ex cornu, quod est materia solida, & firma, promit. qua quidem re (quemadmodum D. Hieronymus annotauit) significatum est illius imperium infirmum, ac breue: huius stabile, ac perpetuum futurum.*

1. Reg. 10.

Ieroboam. Iehu.

EOdem modo inungitur Iehu, Elisei Prophetæ iussu; paullò secus Ahias Silonites, Ieroboā decem tribuum Regem constituit. pallium .n. in duodecim partes conscidit. ex ijs decem ipsum sibi habere iussit: reliquas domui Dauidis reliquit. Quę iccirco Deus instituit, vt ex ijs, rerum futurarum, signis, homines intelligerent ipsum esse regnorum arbitrum, atq́ imperiorum auctorem: animosq́ ad pietatem appellerent, qua quidem vna cum Deus concilietur, eadem etiam regna fundantur, & conseruantur.*

Clo-

Quod, si hactenus ignotum fuit, Germaniæ dissensiones, plusquam ciuiles, Galliæ tumultus, Belgarum defectio, luce clarius, cum bonorum omnium luctu, & mœrore, hostium uero risu, & gaudio, reddiderunt. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus IESVS. Christus, inquam, Iesus non à Lutero fictus, non à Caluino inuentus, sed ab Euangelij scriptoribus descriptus, & ab Apostolis quasi demonstratus.

Clodoueus. Galliæ Reges.

QVoniam olei sacri mentionem intulimus, non est prætermittendum, confirmatum tum temporis auctoritate, tum gentium penè omnium consensu miraculum, quo, præ cæteris, Galliæ Reges nobilitantur. Clodoueus, qui, anno salutis 484, regnum inijt, vxorem duxit Clotildem, Gundebaldi Burgundionum Regis filiam, fœminam pietatis laude, gloriaq; præstantem. Eius cohortationes, ac preces, quibus ad Christi sacra suscipienda excitabatur, audire diu distulit. Tandem cum in Germanos expeditionem pararet, vouit se, si hostem profligasset, victoriamq; obtinuisset, vxori morem esse gesturum. bello ex sententia confecto, per Remigium Rhemorum Episcopum, sacris aquis expiatur. eo tempore, missa è cælo diuinitus ampulla, per columbam dicitur, vbi oleum, quo est, postea, Iudeæ Regum more, consecratus continebatur: eodemq; chrysmate, omnes postea Galliæ Reges, magna ceremonia consecrari consueuerunt.

Nabuchodonosor.

NAbuchodonosore infinita penè regna cepisse, diuino munere, & dono, non ipsius viribus, & copijs, ipsemet Deus apud Ieremiam Prophetam, disertissimis verbis, docet. ita .n. scriptum est. Hier. 7.

intendens, dicitur in ea Propheta verba prorupisse, quibus hoc regiæ sapientiæ caput, de quo agimus, præclarè exprimitur. Nisi Dominus custodierit ciuitatem frustrà, vigilat, qui custodit eam. non intellexerat ille hoc in prosperitatibus, secundisque rebus: didicit in afflictis, atque euersis.

Conclusio Superiorum.

QVæ cum ita sint, præbete aures, vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. In manu Dei potestas terræ, & execrabilis omnis iniquitas gentium, & vtilem rectorē suscitabit in tempus, super illam, in manu Dei potestas hominis. Non est potestas nisi à Deo. Dominus mortificat, & viuificat; deducit ad inferos, & reducit. Dominus pauperem facit, & ditat; humiliat, & subleuat; suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ, & dabit imperium Regi suo, & sublimabit cornu Christi sui. Itaq. Dauid non solum regnum Deo acceptum refert, cum ait, constitues me in caput gentium; sed etiam regni conseruationem, cum de Deo loquens, inquit, Qui subdit populum meum sub me. Ad vos ergo Reges, sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia; & facile videtur ab his, qui diligunt eam, & inuenitur ab ijs, qui quærunt illam. Si ergo delectamini sedibus, & sceptris, ò Reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis; diligite lumen sapientiæ omnes, qui præestis populis. Intelligite, erudimini, qui iudicatis terram. apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.

Prou. 6. Eccl. 10. Rom. 13. P. Reg. 2. Sap. 6. Psal. 2.

In Nicolaum Macchiauellum digresio. Cap. VII.

VONIAM supra demonstratum est à Deo Opti. Max. bella, victoriasq; pendere, minuenda hoc loco est Nicolai Macchiauelli opinio. is enim non ineptè minus, quam falsè, asserere ausus est, Christi domini nostri legē homines ad rem bellicam, militaremq; virtutem ineptos efficere. Auocat, fateor, Christi doctrina homines ab iniustis bellis. docet enim quantum in se scelus admittant, quantum facinus suscipiant, qui vi æquitatem, armis leges, seditionibus Reip. statum conuellere, & perturbare conantur. ostendit eos, qui his sceleribus se se obstrinxerint, nisi peniteat, constituta, apud inferos supplicia effugere, nulla ratione, posse. ex quo fit vt mortis metum necessario incutiat. At uero ad bellum pro æquitate, pro religione, pro aris, & focis suscipiendum, atq; inuicto animo gerendum: ad mortem, & audacter appetendam, & constanter subeundam, quæ tandem religio maiores stimulos, & aculeos profert, ea, quæ in iusto bello morientibus cælestis vitæ gloriam immortalem propositam esse demonstrat? aut quæ unquā gens vel vitam minoris æstimauit, vel mortem cupidius appetijt, vel acerbissimos dolores patientius sustinuit, vel crudelissimorum tyrannorum immanitatem animo excelsiore contempsit? Non ego huc milites e legione Thebea euocabo; non vtar testimonio Antonini Imp. clarissimi, qui legionem, quam in bello Marcomanico habuit ex Christianis militibus conflatam, fulmineam, propter insignem virtutem, appellauit. Agnes, Prisca, Cæcilia, atque aliæ, si naturam spectes, fœminæ; si ætatem puellæ, si religionem Christianæ, quæ neque blanditijs emolliri, neque promissis flecti, neque minis frangi, neque morte vinci potuerunt, manifestè docent nullam esse religionem, ex qua maior animi vis, & robur existat. Quid enim? puellæ Christianæ Romani Imperij potentiam contempserunt; neq; contempserunt solum, sed etiam vicerunt; & ab impietate, atq; idololatria ad veri Dei cultum, religionemq; traduxerunt

runt

runt incredibilis cuiusdā admiratione virtutis. & est nescio quis, qui in Christianis hominibus militarem virtutem desideret, bellicam fortitudinem requirat? Certè animi robur tùm maximè perspicitur, cum in magnis vitæ periculis, angustijsq; versamur. In eo casu, quot, & quanta sunt Christiano militi aduersus mortis terrorem adiumenta, aut quàm firma præsidia comparata? animæ immortalitas, Dei omnia sua immensitate complentis, præsentia, cœlestis Hierosolymæ fœlicitas, vitæ beatæ æternitas. mille alia ad vitam summa cum alacritate profundendam, omnemq; formidinem depellendā incitamenta. hisce tanquā stimulis Christianus miles incitatus præsentem vitam odit, futuram affectat. in tela, & in mortem ruit. nihil est quod eius ardorem extinguere, impetum retardare posit. vincere citius, quam pugnare desistit. nouit enim se vitam non in ventum, sed ad certissimam spem longè melioris vitæ effusurum. crescit in ipso cum periculo animus, cum morte virtus. Redeat in mentem (ut cæteros taceam) Gotifredus, vir omni bellica laude cumulatus, & cum Alexandris, Cæsaribusq; merito comparandus. Hic patrimonio, quod amplissimum habebat, diuendito, atque exercitu, religionis causa, comparato, Germania, Pannonia, Mæsia, Thraciaq; decursa, in Asiam profectus eam paucioribus annis, quam Cæsar Galliam, quam Alexander eam ipsam Asiam, sub Imperium redegit. Innumerabiles Turcarum copias ad Nicæam Bithyniæ profligauit: infinitam Persarum multitudinem, ad Antiochiam Syriæ, exiguissimis copijs, deleuit. Aegyptios, apud Hierosolymam, fudit, atq; comminuit. gentes numero infinitas, belli gloria perillustres, rerum omnium copijs affluentes, prælijs fregit, virtute domuit, terrore concussit. omnem denique orbem terrarum nominis sui fama impleuit. pietate vero tanta excelluit, ut, hac vna de causa, bellum illud tam graue, & tam periculosum susceperit, quo Sepulchrum Christi, Domini nostri, quod cum summo Christiani nominis dedecore, erat in Barbarorum potestate, nobis restitueret. Regnum vero, Principum suffragijs consequutus, regni quidem administrationem suscepit, regis vero nomine omnino abstinuit; indignum esse asserens, ibi quenquam regis nomine appellari, aut aurea corona insigniri, vbi Christus, Dei filius, rex per summam con-

contumeliam, dictus est, & sentibus asperrimis confixus. Non potest vlla esse vera, sine pietate, fortitudo, pietas autem, extra Ecclesiam Christianam nulla est. Itaque mihi, omnem superiorum ætatum memoriam repetenti, semper videtur gloria militaris cum religione fuisse coniuncta. Quomodo enim secus? cum Deus ipse Christianorum pacis, ac belli moderator sit? ipse confector bellorum, ipse auctor victoriarum, ipse instructor triumphorum, etiam ne Christianos inertes, & ad arma tractanda ineptos asseremus? sed, ut hæc res tota planior fiat, paullo altius principium capiendum mihi esse duxi.

Deum omnem bellicam laudem sibi velle tribui. Cap. VIII.

LAVDIS *porrò, gloriæq. militaris, Deus ita cupidus est, ut neminem ferè alium, eam sibi arrogare patiatur, neminem ad eius partem admittat, ipse miles, ipse Imperator est: ipse pugnat, & vincit. Quis enim alius Pharaonem Aegypti Regem, atque eius exercitum demersit? Dominus quasi vir pugnator; omnipotens nomen eius. currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare. electi principes eius submersi sunt in mari rubro. abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum, quasi lapis. Quis Hierico, vrbem munitissimam; ad tubarũ clangorem euertit? Quis 185. millia Assiriorum, in ipsorum castris, vna nocte contrucidauit? quis ausit huius tantæ gloriæ partem sibi arrogare, aut fructum decerpere? Quis Syros Samariam obsidentes, lucis vsura repente orbatos, primum illusit, deinde missos fecit? Quis eosdem, vt castra rerum omnium copia referta, de repente, summa trepidatione, desererent, induxit? certè Deus exercituum. Siquidem Dominus sonitum audire fecerat, in castris Syriæ curruum, & equorum, & exercitus plurimi. Vsque adeò cauet Deus ne hanc belli gloriam quisquam sibi alius vsurpet, ut cum Iudæos delere, propter intollerabilem ipsorum contumaciã, statuisset, id facere distulerit; ne eius facinoris laudem Iudeorum sibi hostes arrogarent; ita enim in Deuteronomio scriptum est. Dixi cessare*

Exod. 15. 4. Reg. 19. 4. Reg. 6. 4. Reg. 7.

ſare faciam ex hominibus memoriam eorum: ſed propter iram inimicorum diſtuli, ne fortè ſuperbirent hoſtes eorum. Nam cum rerum omnium gloria Deo tribuenda eſt, tùm præcipuè maximarum, nihil autem maius exercituum cæde, urbium expugnationibus, regnorum euerſionibus.

Idem probatur altero argumento.

H*Oc ipſum, ex eo etiam loquendi modo, intelligitur, quo ſacræ litteræ vtuntur, cum bella enarrant, victoriasq́; deſcribũt. omnem enim præliorum proſperè geſtorum laudem, omnem bellorum confectorum gloriam, adſcribunt Deo. Cum Siſaræ exercitus fuſus eſt, & Imperator ipſe interfectus, Debora ita cecinit, Noua bella elegit Dominus, portas hoſtium ipſe ſubuertit. Saluatæ ſunt reliquiæ populi Dominus in fortibus dimicauit. de cælo dimicatũ eſt contra eos. Cum Ionathas, Saulis filius, in Philiſtheos impetum fecit, eoſq; in fugam dedit, ita ſcriptum eſt. Tradidit eos Dominus in manus Iſrael. Saluauit Dominus in die illa Iſrael. Viuit Dominus Saluator Iſrael. Cum Ioab Abſalonem acie ſuperauit, hiſce verbis, Achimaas eam victoriam Regi nuntiauit. Benedictus Dominus Deus tuus, qui concluſit homines, qui leuauerunt manus ſuas contra Regem. Chuſi vero, alter nuntius, ita, iudicauit pro te Dominus hodie, de manu omnium, qui ſurrexerunt contra te. Dauid Rex in omni rei militaris parte excellens, omnem rerum proſperè geſtarum fructum, omnemq; gloriam Deo acceptam referebat. illi laudes, illi grates immortales agebat. Deus noſter, inquit; Deus ſaluos faciendi, & Domini Domini exitus mortis. & alibi; Domini eſt ſalus. Nihil illi demum maiori curæ erat, quàm vt omnes, ipſo prædicante, intelligerent, Dei virtute in rebus gerendis nitendum eſſe, & ei geſtarum laudem eſſe tribuendam. quod quidem ex ipſius pſalmo 17. clariſsimè conſtat; quem quidem pſalmum Reges, atq́; Imperatores omnes memoriæ mandare, & in corde, atq; ore habere optabile eſt. Sed quò facilius Macchiauelli errorem omnes intelligant, placet demonſtrare Deum Opt. Max. quem vnum Chriſtiani colunt omni Summi Ducis, omni accerrimi etiam militis officio fungi, vt hinc intelligatur Chriſtianos eius cultores non imbelles eſſe iudicandos.*

Iudit. 5.

1. Reg. 14.

Pſal. 17.

Deum

Deum esse militarium consultationum magistrum. Cap. IX.

De re bellica, & de omni parte rei militaris consulentibus nemo unquam melius respondit. qui enim fieri possit?
Iud. 1. *Nam cum post mortem Iosuæ, filij Israel Deum de bello, et de belli duce consuluissent: itemq; vndecim tribus, quæ, contra*
Iud. 20. *tribum Beniamin, conspirauerant, non est grauatus respondere.*
3. Reg. 22. *Achabo vero quærenti, deberet ne ad bellum proficisci, eius expeditionis exitum planè denuntiauit, per Michæam Prophetam. Sed nemo Dei consilijs familiarius usus est, quam Dauid, ille Regum*
1. Reg. 23. *omnium clarissimus. Nam, cum Philistæi Ceilam obsiderent, ille Dominum consuluit, deberetne contra Philistæos proficisci, & in eos impetum facere. rursum, cum audisset Saulem ad Ceilam obsidendam esse venturum, Dei consilium, sententiamq; exquisiuit, & sequutus est: neq; vnquam aliter accidit, quam ipse consuluit. Quid enim eum falleret?*

Deum iniquorum Principum consilia dissipare. Cap. X.

Principum iniustorum consilia, diuino interdum nutu, dissipari, ex Regum historijs liquet, vbi cum Achito-
2. Reg. 17. *phel Absaloni optimè consuluisset, vt in Dauidem itinere, atq; inedia fatigatum, continuo inuaderet, ille reiecto optimo uiri prudentissimi consilio, Chusai sententiam prætulit, suadentis cogendas prius maiores esse copias; ex quo factum est, ut, mora interposita, & Dauid se se colligeret, & rebellium furor sensim deferuesceret.*
2. Reg. 17. *Domini autem nutu, dissipatum est consilium Achitophel utile, vt induceret Dominus, super Absalon, malum. Quo nomine, Dauid Dei Opt. Max. sapientiam, potestatemq; maximè*
Psal. 32. *prædicat, atq; admiratur. Dominus ait, dissipat consilia gentium,*

repro-

reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia gentium. Consilium autem Domini in æternum manet.

Deum belli difficultates tollere. Cap. XI.

EMO alius nouit facilius, vel suos difficultatibus expedire, vel aduersariorũ conatus eludere. Saul magnis copijs Dauidem persequebatur. Eũdem, cum eum in montẽ quẽdam profugisse cognouisset, eo exercitum, improuisò adducit. locũ, omni ex parte, militum custodijs, stationibusq; circumuallat. Quid ageret Dauid, aut quò se se conuerteret, non habebat. exitus erant omnes impediti, effugia omnia obsessa: aut volandum ei erat, aut in hostes incidendum. Has difficultates, angustiasq; humanis consilijs inexplicabiles, viribusq; insuperabiles, patefecit, sustulitq; ille Deus, cuius sapientiæ nihil impeditum est, potestati nihil angustum. Nam cum saluti iam suæ Dauid desperaret, viam Deus inuenit, atque ostendit. Nuntius enim venit ad Saul, dicens, Festina, & veni, quoniam infuderunt se Philisthijm super terram. Reuersus est ergo Saul desistens persequi Dauid. Iam verò quantis ex angustijs Hierosolymæ, ac Samariæ Reges liberauit? Cum enim hi in Idumeæ solitudines temerè essent ingressi, magna repente cœperunt aquæ penuria laborare. homines, iumentaq; æstuare, siti confici, parum ab exitio abesse. actum de Regibus, atq; exercitu fuisset, nisi, Dei nutu, magna aquarum vis, de repente, erupisset, atq; exuberasset.

1. Reg. 23.
1. Reg. 23.
4. Reg 3.

Gotifredus.

ANthiochia à nostris, Heroicis illis temporibus (ita enim Historici ætatem illam auream vocant in qua Christiani Gotifredo Duce, sacrum bellum susceperunt, & confecerunt) expugnata, Persarum exercitus, penè innumerabilis, intrà paucos dies, aduenit, qui victores arctissimè obsedit, & in extremum periculum adduxit. Accessit, ad hostium

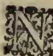
uim, & ferocitatem, fames, & pestilentia quibus ex rebus, tantus erat toti exercitui timor, ac terror incussus, vt vulgò milites abdita loca quærerent, in quæ sese coniicerent: & hanc militum consternationem magna ducum desperatio consecuta esset; nisi has rerum difficultates; momento temporis benignitas Dei soluisset, suosq; clientes ad certissimam uictoriæ spem excitasset. Nàm, cum se obtulisset in somnis viro cuidam; significauit ei locum, vbi lancea, qua Christi Domini nostri pectus transfixum fuerat, de fossa latebat; iussitq;, vt ea prælata, in hostes impetum facerent, neq; de pugnæ euentu dubitarent; quod cum illi fecissent, undecim hominum millia infinitas hostium copias profligarunt, castrisq; atq; impedimentis exuerunt.

tt

Laurentius Brixius Lusitanus.

HIc, cum in Cananoris arce, quam Indi, summa ui & diligentia, vel potius contentione arctissimè obsidebant, extrema rerum omnium egestate, atq; adeò fame laboraret; resq; eo adducta esset vt ipsi vel deditio facienda, vel mors obeunda necessariò esset, diuina ei bonitas admirabiliter subuenit. maris enim æstus, tempestatum impulsu, tantam ad littus, ubi arx sita erat, marinarum locustarum uim, & Cancrorum eiecit vt ijs Lusitani famem tolerarint, donec Lusitana eò classis appulit.

Deum stratagematum inuentorem esse. Cap. XII.

NIhil est, quòd belli ducem uel militibus suis cariorem, vel hostibus formidabiliorem reddat, prompta quadam, & celeri ad stratagemata excogitanda, solertia. Quis

autem

autem Deo, hoc in genere, admirabilior: Cum ipsemet Iosuam doceret, quanam ratione Hai, vrbem maximam, & frequentissimam, expugnare posset, illud addidit, pone insidias urbi post eam. quod cum ille fecisset, & hinc quinque millia delectorum militum in insidijs collocasset; inde ipse, acie instructa, ad urbem succederet, rex, nihil de insidijs suspicatus, cum exercitu suo, ex urbe, procedit. Iosua, metus simulatione, eos quàm longissimè abducit: tum, repente, qui in insidijs latebant, erumpunt, urbem inuadunt, nullo negotio capiunt, atq; inflammant. rex cum exercitu, in medio circumuentus, interficitur. Potuit ne aliquid aut elegantius excogitari, aut geri pulchrius? idem Iabeli author fuit, vt Sisaram maximi exercitus Imperatorem, tam pulchrè in insidias induceret, inductum tam fortiter aggrederetur, & è medio tolleret. idem Gedeonem docuit, tubarũ clangore, & fictilium lagenarum complosione, tedarumq; ardentium fulgore, innumerabiles copias Madianitarum, ad mutuam cædem, concitatas, sine suo uulnere, contrucidare, penitusq; delere. Quid, quòd non solum 1. Reg. 3.
docet, sed etiam ipsemet adhibet stratagemmata, quæ nemo alius possit adhibere? Cum Iudæi in Philisthæos impetum fecissent, intonuit Dominus, fragore magnò, super Philistæos, & exterruit eos, & cæsi sunt à filijs Israel. item Ionatha, in eodem pugnante, Deus ipsorum castra tumultu, & trepidatione compleuit, eosq; in 1. Reg. 14.
mutuam ædem, concitauit, & in fugam dedit. rursum. syris Samariam obsidentibus, atq; oppidanis ad extremam famen, desperationemq; compulsis illi repentinò castra, omni opulentia referta, deserunt. Siquidẽ Dominus sonitum audire fecerat, in castris syriæ, curruum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntq; ad inuicem, 4. Reg. 7.
Ecce conduxit aduersum nos rex Israel Hætheorum, & Aegyptiorum Reges, & uenerunt super nos. Eiusdem Dei arte, 4. Reg. 3.
Moabitæ rubescentium aquarum aspectu delusi, ad castra Hebreorum conuolarunt, & ab ijs repente dissipati, contritiq; sunt. Quid? 2. Paral. 3.
infinitum, Zazæ Aethiopum Regis exercitum, quis profligauit? Audiamus ipsa diuinorum litterarum uerba, exterruit Dominus Aethiopas coram Asa, & Iuda, fugeruntq; Aethiopes.

Deum Ducibus, atq; exercitibus, sibi caris, Angelos, quasi antecursores præmittere. Cap. XIII.

DEVM *in bellis pro religione, iustitiaq́ susceptis, Angelos quasi antecursores præmittere, clarißimè ipsiusmet Dei verba testantur. Ecce ego, inquit, mittam Angelum*
Exo. 23. *meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum, quem præparaui. & non multo post. Præcedet te Angelus meus, & introducet te ad Amorrheum, & Hatheum, & Pherezeum, Chananeumq; & Haucum, & Iebuseum, quos ego conteram. Quamquam illud hic animaduertendum est, plerosq; grauißimos viros velle, eo in loco, Angeli nomine, verbum ipsum,*
Iosu. 5. *idest, Dei patris filium designari. vt in libro etiam Iosuæ, vbi ita legitur: Cum esset Iosue in agro vrbis Hiericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se, euaginatum tenentem gladiũ, perrexitq́ ad eum, & ait, Noster es, an aduersariorum? Qui respondit, nequaquam, sed sum Princeps exercitus Domini, & nunc*
4. Reg. 6. *venio. spectat huc multitudo illa Angelorum, quam Iudæorum rebus afflictis, & ad extremum penè casum adductis Deus præsidio misit, & Elisei famulo, ipsius Prophetæ rogata ostendit. Aperuit enim Dominus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum in circuitu Elisei.*

Appendix.

HVC *spectant, quæ de D. Ioanne, in priori Rhodi oppugnatione, à Turcis pugnare in ipsos viso, & de D. Iacobo Apostolo, toties, in medijs certaminibus contra Saracenos susceptis, agnito, constanti scriptorum testimonio commemorantur. Recentißimum, dictuq́ pulcherrimum est, quod anno salutis 1572. accidit Goæ, quæ est Indiæ ciuitas clarißima. Cum enim, post longißimam obsidionem, Lusitani, qui erant in præsidio, Hidalcanum Regem potentißimum, facta eruptione, magnaq́ edita strage*

pro-

profligassent, & castris, atq; impedimentis exutum, pacem petere coegissent; complures ex hostili exercitu, in ciuitatem ingressi, quærebant à nostris, vbinā esset puella quædam, cuius virtute admirabili, mœnia defensa, ciuitas ab interitu vindicata esset. Cum rei nouitate, atq; admirabilitate Lusitani milites magnoperè commouerentur, nec quid respondere possent, eis occurreret, Sacerdos quidam, è Societate IESV, *homines illos in Templum duxit, eisq; Deiparæ Virginis Imaginem ostendit, qua illi visa, ac recognita, summam ei belli confecti, & vrbis defensæ gloriam tribuendam esse dixerunt. tùm humi strati, eam suppliciter venerati sunt, & ipsius laudes longè, latèq; prædicarunt.*

Deū belli duces fingere. C. XIIII.

F INGIT *Deus, & tanquam è tenebris, excitat duces, quibus animi vim, & omnem bellicam virtutem mirabiliter inspirat. nam, ut Iudicum historiæ docent, cum dura exterarum gentium seruitute oppressi, Iudæi, grauissimis aduersarum rerum turbinibus conflictarentur; neq; haberent, quò, præter ipsum Deum, vitandarum calamitatum causa profugerent, suscitauit Dominus iudices, qui eos, de teterrima immanium tyrannorum seruitute liberarent, Gedeonem ab area, Iephthen à latrocinio, ad suæ gentis principatum, euocauit. Saulem ab asinorum cura, Dauidem ab ouium, pecorumq; custodia ad Imperium, Regnumq; promouit. Erant autem hi, omni, quæ in Imperatorem cadit, virtute ornatissimi. Quis enim audacior Aodo? Felicior Gedeone, acrior Iephthe, fortior Sansone? nam de Dauide melius est silere, quam, in eius laudes temere ingressum, in medio cursu deficere. In hoc vno omnis perfecti Imperatoris, omnis etiam militis virtus, Sole clarius, elucet. Iudæ Machabæi quanta fuerit in omni militari facinore præstantia, quanta & in manu conferenda fortitudo, & in consilio capiendo prudentia, diuinarum litterarum monumenta testantur. Ita enim de eo scriptum est. Dilatauit gloriam populo suo, & induit se loricam sicut Gigas, & succinxit se arma bellica sua in prælijs, & protegebat castra gladio suo.* 1.Mach. 3.
Similis factus est Leoni in operibus suis, & sicut catulus Leonis rugiēs in venatione, & persequutus est iniquos perscrutans eos,

& directa est salus in manu eius. hæc ibi. Sed quid ego viros commemoro? mulieres diuinitus edoctæ, atq; armis cælestibus instructæ exercitus maximos fuderunt, duces fortissimos occiderunt, Iael Sisaram, Iudith Holofernem.

Pius V. Ioannes Austrius. M. Antonius Columna.

QVid Pio V. mirabilius? hunc, enim in D. Dominici familia à pueritia enutritum, atq; alienissimum ab omni rei bellicæ non solum exercitatione, verum etiam cognitione, Deus repente summum armorum magistrum, maximorum Regum Imperatorem, præstantissimorum ducum quasi Dictatorem finxit. nemo enim, vnquam, militarē Christianorum virtutem vehementius excitauit, liberalius aluit, magnificentius ornauit. itaq; dum ille vixit, Catholici, & in Belgia, & in Gallia, ipso hortatore, atq; adiutore, fortissimè, fœlicissimèq; dimicauerunt, & de perduellibus, Ludouico Borbonio interfecto, & Gulielmo Aurantio profligato, victorias, æterna prædicatione dignissimas, retulerunt. Ioanni vero Austrio, ad Echinadas insulas, rostra contra Turcarum classem, vertenti, commutata extemplo tempestas, quæ ante aduersa fuerat, à puppi flare, atq; aspirare cæpit. quare, ille animo mirabiliter actus, victoriam, de Christiani nominis hoste, immortalem reportauit. Ac ne putares sanctiss. Pont. scire tantum pugnare, ac vincere; norat etiam victoribus currus triumphales luculentissimè ornare, atq; apparare. Testis mihi M. Antonius Columna, qui, ipso auctore, in vrbe Roma, veterem triumphandi morem, propter eximiam virtutem, in ea pugna ostensam, incredibili splendore, atq; apparatu, renouauit.

Deum belli ducibus fauere. Cap. XV.

VANTOPERE autem Deus belli ducibus, qui pro religione, atq; æquitate decertant, faueat, ex eo intelligi facile potest, quod Iosue contra Amorrheos præliantì, quo
Iof. 10. *plena esset victoria, diem protraxit, Solemq; stare iussit. stetit Sol*

in medio cœli, & non festinauit occumbere, spatio vnius diei. non fuit ante, & postea tam longa dies, obediente domino voci hominis, & pugnante pro Israel. Theodosio uero seniori contra ferocissimum hostem ventos, tempestatesq́; militare, & in hostium ora, atq; oculos insultare iussit. idem Carolo V. Imperatori in bello saxonico hæsitanti, per hominem ignotum, uel Angelum potius, vadum, in Albi flumine, ad exercitum traijciendum, & perduelles persequendos, ostendit.

Alphonsus Congi rex.

IN eo bello, quod pro Christi nomine, Alphonsus, Congi rex, cum fratre suo gessit, atq; exiguissimis copijs diuinitus profligauit, (ut est apud Hieronymum Osorium) captus est, cum Alphonsi fratre, Dux quidam, quem ille sibi, propter bellicæ uirtutis opinionem, adiunxerat, is, cum se captum animaduerteret, misit ad Regem qui diceret, se mortem minimè deprecari, quam se meruisse, non negabat: Hoc tantùm orare, ne se pateretur ad supplicium trudi, antequàm Christianus fieret. Tantas enim copias à tam paucis hominibus nulla ratione uinci potuisse. sed se magnam militum multitudinem, equis insidentem, & crucibus insignitam, tantaq; luce fulgentem, ut omnium oculos præstringeret, in prælio, conspexisse, cuius metu perculsus, atq; exterritus, fuga sibi consulere coactus sit. Quare, sibi nullam esse dubitationem, quin solius Christi numen, summa fide colendum sit, & sempiterna prædicatione, toto orbe, celebrandum, ex quo intelligitur, religiosis Principibus adesse in rerum difficultatibus diuinum numen, eisq; tum Angelos adiutores, tum se ducem prębere. sed, ut ad Alphonsum redeam, non est hic prætereunda, ad nostrorum regum exemplum, eius pietas singularis. Nam, ut primum regnum adeptus est, tanto studio, religionem Christianam coluit, ut non plus temporis in Rep. administranda, quam, in Christi fide propaganda, consumeret. Habebat præterea frequentes, ad populum conciones de iustitia, & pietate, de iudicij diuini seueritate, de cœlestis uitæ præmijs, de Christi disciplina, & sanctissimorum uirorum exemplis. His ille artibus regnum adeptus est, & fundauit, atq; constituit.

Deum omni boni Imperatoris offitio fungi. Cap. XVI.

QVID, quod ipsemet præit, ipse exercitum ducit, ipse itineris faciendi tempus significat, ipse castrametatur? Quæ quidem, atq; alia, optimi ducis, offitia, Moses, dum ad populum verba facit, disertissimè demonstrat. Præcessit
Deut. 1. nos, inquit, Deus, in via, & metatus est locum, ubi tentoria figeretis, nocte ostendens uobis iter, per ignem, & die per columnam nubis, & in eodem loco, Nolite metuere: nec timeatis eos; Dominus
Deut. 31. Deus, qui ductor est uester, pro nobis, ipse pugnabit, sicut fecit in Aegypto. & alibi uiriliter agite, & confortamini, nolite timere; nec paueatis ad conspectum eorum, quia Dominus Deus tuus, ipse est ductor tuus: nec dimittet, aut derelinquet te. & Debora, ita,
Iud. 5. adhortatur Baracum. Surge, hæc enim est dies, in qua, tradidit Dominus Sisaram in manus tuas. en ipse ductor est tuus. & Dauid, Deum, Hebreos, ex Aegypto eduxisse, & per Arabiæ solitudi-
Psal. 36. nes, deduxisse, eumq; ipsorum ducem solum fuisse, pulcherrimè docet. Quid, quod eos non solum tanquam Imperator, duxit, sed
Deut. 1. etiam, tāquam nutritius, portauit? audiamus Mosen. Portauit te Dominus Deus tuus, sicut solet homo portare paruulum filium suum, in omni via, per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum.

Deum omnibus modis pugnare. Cap. XVII.

NEQVE verò solum optimum ducem se se præbet, verum pugnacissimum militem. omnibus enim modis pugnat.
1. Reg. 7. 14. 2. par. 14. Exod. 23. pugnat interdum occulto quodam terrore: hoc, in fugam egit Philistheos, Syros, Aethiopes. & in Exodo, terrorem, inquit, meum mittam in præcursum tuum. pugnat saxis. nam, cum
Iosu. 10. Iudæi, Iosua duce, exercitum Amorrheorum acerrimè persequerentur,

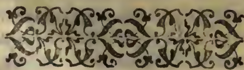
rentur, & hi, fuga, sibi salutem quærerent, Dominus misit super eos lapides grandes, de cælo, vsq; ad Azeca, & mortui sunt multò plures, lapidibus grandinis, quàm quos, gladio, percusserant filij Israel. adhibet nonnunquam crabrones. ijs enim Heueos, & Hethæos suis ex sedibus exterminauit, antè, quam eò Iudæos induceret. pugnat leonibus, ijs enim vsus est ad Samaritanorum impietatem reprimendam. pugnat fulminum ictu, & tonitruis. Tonabit de cælo Dominus, & excelsus dabit vocem suam. misit sagittas, & dissipauit eos, fulgura multiplicauit, & conturbauit eos. Vtitur aliquando armis inaspectabilibus. ijs enim exercitum Sennacheribi confecit. ijsdem copias Zaræ deleuit. Ruerunt Aethiopes ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius præliante.

Deut. 7.
Ios. 24.
2. Reg. 22.
Psal. 56.
Psal. 143.
2. Par. 32.
2. par. 14.

Deum esse magistrum armorum. Cap. XVIII.

QVID, quòd ist magister armorum? doceat id Dauid, qui non alium rei militaris Doctorem se se habuisse testatur. Deus, qui accinxit me fortitudine, & complanauit perfectam viam meam. Coæquans pedes meos ceruis, & super excelsa statuens me. docens manus meas ad prælium, & componens quasi arcum æreum brachia mea. & alibi. accinxisti me fortitudine ad prælium; incuruasti resistentes mihi sub me. & alibi. Benedictus Dominus, qui docet manus ad prælium, & digitos meos ad bellum.

2. Reg. 22.
Psal. 143

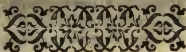

D Epi-

Epilogus superiorum. Cap. XIX.

EX ijs liquidò intelligitur, Deum victoriarum auctorem esse, & ab ipso sperandum esse omnem prosperum belli euentum. quod quidem, magno suo malo, pleriq; didicerunt. in ijs Benadadus, & Syri. cum enim ij Samariam, infinita hominum multitudine circumfusa, obsiderent, & ad extremum pene casum deduxissent, unus è numero Prophetarum, ita est Achabum Regem alloquutus. Hæc dicit Dominus. Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium, dabo omnem multitudinem hanc grandem, in manu tua, & scietis, quia ego sum Dominus. & alibi. Certè vidisti multitudinem hanc nimiam. Ecce ego trado eam in manũ tuam hodie: vt scias,
1. Reg. 17. quoniam ego sum dominus. & Dauid, hunc ob finem, victoriam à Deo sperat, & præsumit de Goliath, vt sciat, inquit, omnis terra, quia est Deus in Israel, & nouerit vniuersa Ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus. ipsius enim est
4. Reg. 19. bellum. Et Ezechias, hoc nomine potissimum, Deum aduersus Sennacheribbum concitare conatur. Nunc igitur Domine Deus noster, saluos nos fac de manu eius, ut sciant omnia regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus.

IOAN-

IOANNIS BOTERI BENENSIS DE REGIA SAPIENTIA.

LIBER SECVNDVS.

HACTENVS, expoſui primum regiæ ſapientiæ caput, quod quidem, in eo, ſitum eſt, vt Princeps intelligat regna, atq; victorias à Deo pendere. Hoc cum non intelligeret Nabuchdonoſor, Deus eum ad inſaniam redactum, ita ſeptem totos annos, propter ſuperbiam, atq; animi elationem infinitam, abiecit, vt per Syluas errabundus, ferarum more, vagaretur, fæno uictitaret, nullam certam ſedem haberet: vt ſciret, quòd dominetur excelſus, ſuper regnum hominum, & cuicumq; uoluerit, det illud. Vbi, res eſt ſanè digna conſideratu, Deum ad inſaniam Regem illum potentiſſimum redegiſſe, eum ut corrigeret, & ad officium, mentisq; ſanitatem reduceret; & ad ſtultitiam, eum impuliſſe, ut ſapientiæ capax eſſet; & beſtijs ſimilem effeciſſe, ut humanitatem condiſceret, ſeq; hominem, non Deum, eſſe fateretur. Diſcant uerò Reges res omnes, maximè autem Regna, Dei nutu conſtitui, atq; euerti, Dei arbitrio corruere, & ſtare, minui & augeri, rectèq; neſcio quem Poetarum dixiſſe, eum cuncta ſupercilio mouere. Nunc alterum caput nobis explicandum eſt, nimirum Regna ijs rebus amplificari. & conſeruari, quibus nobis Deus conciliatur. earum autem rerum prima nobis occurrit Religio.

Religio. Cap. I.

Melchisedech.

RELIGIO est omnis Principatus fundamentum. nam cum omnis potestas sit à Deo, Deum verò nobis Religione conciliemus, necesse est Principatum omnem religionis præsidio indigere. qua de causa, antiquissimis illis temporibus, homines sapientia præstantes, cum intelligerent, quàm necessaria Principibus sit Religio, Regno Pontificatum adiungebant, Regiæ Maiestati, curam rerum diuinarum. Quod de Melchisedech diuinarum literarum monumenta testantur: ijs enim proditum est, eum, & Regem fuisse, & Sacerdotem. At Melchisedech, Rex Salem, proferens panem, & vinum (erat enim Sacerdos Dei altissimi) benedixit, & ait: Benedictus Abraam Deo excelso, qui fecit cælum, & terram. Gen. 14.

Machabæi.

IN Machabæis etiam creditur Regiā potestatē cum Pontificatus sanctitate fuisse coniunctā. ijdem enim erant Principes, & Sacerdotes, ijdem sacris præerant, & Remp. administrabant, ex quo fiebat, vt, eorum res, domi, forisq; opibus, honoribus, existimatione, florentissimæ essent. Religio enim maximum est, & pacis ornamentum, & belli præsidium.

Moyses.

QVàm necessarium Regi sit præsidium Religionis, nulla re elegantius describi, demonstrariq;, & sub oculos poni potest, quàm Moysis, & Iosuæ exemplo. Nam in eo bello, quod cum Amalechitis gestum est, dum Moyses supplices ad cælum manus tendebat, Iosua hostes armis superabat; sin ille manus paululum remisisset; hic hostium vim, & impetum non ferebat. qua quidem re demonstratum est, plus conferre ad victoriam obtinendam Exo. 17.

nendam Moysem, quàm Iosuã; Sacerdotem, quàm Ducem, preces ad Deum fusas, quàm gladios in hostem districtos, religionem denique, quàm vim. Sacræ scripturæ verba sunt hæc. Cum leuaret Moyses manus, vincebat Israel, sin autem paululum remisisset, superabat Amalech. manus autem Moysis erant graues, sumentes igitur lapidem posuerunt subter eum, in quo sedit. Aaron autem, & Hur sustentabant manus eius, vt non lassarentur, vsq; ad occasum solis. Fuditq; Iosue Amalech, & populum eius in ore gladij.

Heli, & eius posteri.

SED ipsiusmet Dei verba audiamus; Quicunque, ait, honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. hac de causa, vt, in eo ipso capite, legimus, Deus Heli posteritatem ab altaribus suis remouit, omnibusq; Sacerdotij ornamentis spoliauit. Quod quidem tunc accidit, cum Salomon Sadochum Sacerdotem, pro Abiatare, eò quòd hic (qui ex Heli stirpe erat) Adoniæ, nouis rebus studenti, regnumq; occupare conanti, fauisset, amplissimo Sacerdotio præesse iussit, vt hinc omnes intelligant, eos in omnium contemptionem venturos, qui diuinum numen contempserint, fore autem in summo honore apud omnes, qui honorem Deo habuerint, eiusq; maiestatem sanctè, religioseq; coluerint. 1. Reg. 2.

Britanniæ Reges.
Iuo. Edeluulphus. Cunto. Ioannes.

BRitanniæ regnum, multis seculis, pacis, & belli gloria floruit; finitimisq; prouintijs terra, mariq; imperauit. cuius quidem rei, cum multæ causæ fuerunt, tùm ea fortasse maxima, quòd in Catholicam religionem, cuius magistra, atq; interpres est Sedes Apostolica, Romana, Summum antiquorum Regum studium fuit. nam Iuo, qui Romæ obijt anno salutis 727. singulas Anglorum familias singulos denarios D. Petro pensitare iussit; idq; vectigal Edeluulphus Leonis IIII. tẽpore Romã ipse portauit. idẽ Edeluulphus deci-

decimas omnium frugum Sanctissimæ Virgini & D. Petro addixit. Cuncto Romã, anno salutis millesimo profectus, magna secum dona ad Principem Apostolorum tulit. Ioannes Ricardi filius Britanniam, atq; Hiberniam Ecclesiæ Romanæ, ex 70. auri libris, vectigales fecit.

Hispaniarum Reges. Pelagius. Alphonsus II. Alphonsus III. Alphonsus VIII. Ferdinandus III. Ferdinandus Catholicus Cap. III.

HISPANORVM *imperium tantum est, quantum nullum vnquam (quòd ego quidem sciam) fuit. dominantur Oceano Atlantico, imperant amplissimis, & copiosissimis Europæ Prouincijs; habent in Africa arces munitissimas, portus quanuis magnarum classium capaces. possident, ad occidentem solem, regiones multitudine penè innumerabiles, latitudine immensas, opibus inexhaustas. Nunc vero, Lusitania accessione, Catholicorum regum imperium ijsdem, quibus orbis terrarum finibus continetur. ad ipsorum enim ditionem accesserunt Mauritaniæ, Aethiopiæ, Arabiæ, Persiæq; littora, & portus, Carmaniæ, atq; Indiæ, quæ Alexandri magni nomen illustrauit, ora, aurea Chersonesus, insulæ innumerabiles, incredibili aromatum copia, refertæ. tantum denique maris possident, quantum ornatissimis classibus nauigare, tantum terrarum, quantum eximijs exercitibus percurrere potuerunt. Fauet Deus Hispanorum religioni: fauet Regum optimorum pietati. nulla enim regio Reges habuit, religionis incorruptæ laude, clariores. Pelagius viam ad cælestem gloriam sibi Illustri uitæ Sanctitate muniuit. Alphonsus II. Castus propter eximiæ Sanctimoniæ famam*

dictus

dictus est, Alphonsus V I I I. boni nomen adeptus est. Huic cum saracenis praelianti, crux, miro fulgore illustris, è caelo affulsit, qua illc, uelut alter Constantinus, duce, hostes ingenti praelio superauit & ex eis cc. millia interfecit. Ferdinandus III. hostes Hispali, Cordubaq́; eiecit, & in Baeticae angustias compulit. religione verò fuit, quanta, ad tot, & tam grauia bella conficienda, & tam gloriosas victorias obtinendas, opus erat. Hic, cum Principes Hispaniae, statuam ei, propter rerum fortiter gestarum magnitudinem, decreuissent, eam statui propter summam animi moderationem uetuit, Non enim sibi Reip. bene faeliciterq́; gestae laudem adscribi volebat, sed Deo. Quid, de Ferdinando Catholico dicam? hic, iacto religionis egregiae fundamento, plurima, & maxima bella & fortissimè gessit, & felicissimè confecit. Mauros tota Hispania penitus exterminauit, Africae oram inuasit; munitissimas vrbes, maximosq́; portus caepit. Cantabriae regnum suum iure, atq; armis fecit. regnum Neapolitanum in prouinciae formam redegit. nouum orbem, Christophoro Columbo duce, nobis aperuit, eumq; non tam sibi, quam Deo, Euangelij praedicatione, subiecit. in hac tanta rerum clarissimè gestarum gloria, nihil illi charius, nihil optabilius, honorificentissimo illo, & gloriosissimo Regis Catholici cognomine, quo Pontifices maximi singularem Regis sapientissimi religionem commendarunt hominum memoriae sempiternae.

CAROLVS V. PHILIPVS CAROLI FILIVS, Austriae Principes.

CArolo V. Imperatori singulare antiquae pietatis, atq; orthodoxae fidei studium amplissimarum victoriarum materiam, sempiternae gloriae segetem suppeditauit, quod cum semper, tum, in bello Germanico, maximè enituit, religionis enim, cuius restituendae desiderio incredibiliter ardebat, presidio fretus, ferocissimos duces, maximos exercitus, potentissimas gentes, cum incredibili diuini numinis, cui militabat, gloria. exiguis copijs, ijsq;, hyemis asperrimae incommodis, atq; omnium rerum inopia, uehementer attenuatis, fregit, atq; prostrauit. Ioanne vero Federi-

co, summa celeritate, debellato; & capto, diuini numinis præsentiam agnoscens in hæc digna immortalitate verba prorupit, se non posse dicere, quod olim Cæsarem dixisse ferunt, veni, vidi, vici; sed veni, vidi, & Dominus Deus vicit. At Philippum eius filium regum omnium potentissimum, atq; amplissimum esse, neminem puto negaturum; non minus religiosum esse facilè ostenderem, si hoc ab adulationis suspicione tam abesset, quam cum veritate coniunctum est. illud tamen asseuerare non verear, Austriæ Principum familiam omnes totius orbis familias, vt potentia, atq; opum amplitudine, ita pietatis, & fidei Catholicæ amplificandæ studio, longè antecedere. At verò potentiam religio peperit, non potentia religionem. Quòd cum illi praeclarè intelligant, in ea cogitatione, curàq; toti versantur, vt quam acceperunt à maioribus suis religionis, & sanctitatis gloriam, quasi copiosissimum atq; opulentissimum patrimonium, diligentissimè conseruent, ac tueantur.

Rodulphus Imperator.

QVoniam proximè asserui Austriæ Principum potentiam, atq; amplitudinem ex religione ortam esse, lubet, hoc in loco, Rodulphi, qui ex Comite Absburgi Imperator, Alphonso, Hyspaniæ Rege; competitore reiecto, dictus est, & primus Austriam domum Imperij Maiestate nobilitauit, factum immortalitate dignum, referre. Scribit Cardinalis Osius, vir, & pietatis, & doctrinæ laude insignis, Rodulphum dum maximo imbri venaretur, in Sacerdotem incidisse, qui, per ea loca, solus iter faciebat. Tùm quæsiuisse ab eo Rodulphum quorsum tenderet, & quæ causa viæ tam importunæ esset. respondit ille, se Sacrosanctam Eucharistiam ad hominem moribundum, pro viatico, deferre. Desilit repente ex equo Rodulphus, & IESVM CHRISTVM, in Sacramento latentem, veneratus, penulam, qua ipse, ad imbrem arcendum, tegebatur, Sacerdotis humeris imposuit. Quam ob humanitatem, religionemq;, cum ei grates immortales Sacerdos egisset, Deum etiam precatus est, vt referret; atq; honorem eius maiestati habitum, remuneraret. Quid multa? anno vertente Rodulphus Imperator declaratur.

Ioan-

Ioannes Hunniades.

HIC Mathiæ Coruini pater fuit, atq; omni militari laude excelluit. nemo Turcis maiori terrori fuit; nemo eos grauius afflixit, atq; prostrauit. Amurathen, eorum Regem, Albam Græcam, totius pene Europæ propugnaculum, maximo circunfuso exercitu, acerrimè oppugnantem, non solùm fortiter inde repulit; sed etiam in turpissimam fugam, graui vulnere affectum, coniecit. Hæc porro tanta animi virtus, summa religione nitebatur. Cuius quidem illud maxime illustre documentum est, quòd, cum, instante morte, Sacrosancta Eucharistia sese præmunire vellet, eam ad se domum afferri vetuit. Aequius esse asserens, famulum ad Dominum suum, quàm Dominum ad famulum ire. itaq; se in templum deferri iussit.

Allobrogum Duces.

ALlobrogum, & Taurinorum Principes, in nobilissimarum, atq. optimarum regionum possessione, pietatis potius quàm armorum præsidio, tam supra DC. annos, permanserunt. Non enim facile reperias gentem, in qua extent plura, & maiora exempla sanctitatis. Templa ad Dei Opt. Max. cultum, cœnobia ad religiosorum hominum commoditatem multa, & magna extruxerunt, locupletarunt, exornarunt. præcipuè Vmbertus Primus, & I I I. Amadeus I I. I I I. V I I I. itemq; Aymo. bella ea potissimum gesserunt, quæ pro religione suscepta sunt, & gesta; Vmbertus I I. ad bellum Hierosolimitanum, cum Hugone Magno, profectus, itemq; Amadeus I I. cum Ludouico Galliæ Rege, ornatissimas secum copias duxerunt. Thomas, Vmberti I I I. filius, Constantinopolitanæ expeditioni, magna cum auctoritate, gloriaq; interfuit: in Albigeos Hæreticos arma sumpsit, & ad victoriam consequendam, magno momento, fuit. Amadeum Quintum, Gregorius X I. iurium Sedis Apostolicæ conseruatorem appellauit. idem Ioanni, Orientis Imperatori, vt ad

Ecclesiæ Romanæ auctoritatem rediret, auctor, atq; impulsor fuit. Amadeus VII. propter rerum diuinarum studium, principatu se abdicauit, propter famam sanctitatis, dignus habitus est, qui Pontifex Max. crearetur: propter commune bonum, Pontificatum deposuit. Ludouicus, eius filius, Syndonem, Christi corpore impressam, cruore coloratam, in magni Thesauri loco, habuit. Amadeus VIII. in Diuorum numerum, propter eximiæ sanctitatis opinionem, relatus est. Emanuel Philibertus, regno recuperato, nihil prius habuit, quam Hæreticos exultantes reprimere, & in Allobrogibus, Taurinisq; Catholicam religionem, omni ope, atq; opera, restituere. nam de Carolo Emanuele, eius filio dicere superuacaneum est, cum ille habeat pietatis suæ incomparabiles testes, & prædicatores, Carolum Cardinalem Bonromæum, & Gabrielem Cardinalem Palcottum.

Bauariæ Duces.

IN Germania, Bauariæ Duces eximiè florere, & in magna, apud omnes, esse existimatione, quis neget? atqui nemo, ex Germaniæ Principibus, Catholicæ religionis amantior, veræ pietatis studiosior. Gulielmus (ne superiora commemorem) Alberti pater, cum reliqui rerum, atq; opinionem, quos homines, impietate, stultitiaq; insignes, inuexerant, nouitate ducerentur, & à Iesu Christi doctrina, maiorumq; institutis discessissent, ille omnem contentionem, curamq; adhibuit, eam vt pestem nefariam animorum, auerteret, & quam longissimè posset, arceret. Albertus filius eam, callidè, atq; occultè sese insinuantem, seuerissimis legibus, edictisq; coercuit, atq; eò, vnde venerat, reluctantem, & inuitam reuerti coegit. Neque verò quicquam, ab hac tanta laude, gloriaq. declinat huius filius, Vilelmus, cuius egregiam pietatem admirari facilius est, quam pro dignitate prædicare. Quid de Hernesto, & Ferdinando, eius fratribus, dicam? non enim suas, hoc in genere, partes desiderari patiuntur. Hernestus, cum, proximis annis, Ecclesiam Leodiensem præclarè administrasset, & à vicinarum gentium tumultibus, atq; incursionibus tutam, & incolumem, ab Hæreticorum prauitate integram, sinceramq; seruasset;

nouiſsimè Archiepiſcopatum Colonienſem, aduerſario propter apoſtaſiam, monſtruoſamq; libidinem, deiecto, ſumma bonorum omnium conſenſione, & lætitia, ſumma expectatione, & ſpe, obtinuit. Ferdinandus verò id muneris ſibi propriè, priuatimq; ſuſcepit, vt impiarum opinionum auctores, ſectatoreſq; inquirat, videatque, ne quid detrimenti Reſp. capiat. Ita tres optimi fratres in quibus dubites, generis nobilitas, an virtus, potentia, an modeſtia maior ſit, in diuinæ gloriæ amplificatione concordes, Germaniæ Principibus exemplo ſunt ad antiquam religionem retinendam, aut reuocandam: ſuis verò populis præſidio, atq; ornamento.

Batorum familia.
Stephanus Poloniæ Rex.

IN ea parte Daciæ, quam Tranſyluaniam nunc appellant, ſola penè, Batorum familia, reliquis corruptis, & nefariarum opinionum peſte infectis, in antiqua religione, permanſit. Qua de cauſa, cæteris etiam faciſe antecellit dignitate, exiſtimatione, potentia. Atq;, vt cætera omittam, quæ in hanc ſententiam verè, copioſeq; dici poſſent; Stephanus, huius gentis facilè Princeps, primùm quidem Daciæ principatum, omnium conſenſu obtinuit: deinde Poloniæ regnum, maximum, atq; nobiliſsimum, potentiſsimis competitoribus victis, adeptus eſt. Neque ſolùm adeptus eſt, ſed ita hactenus adminiſtrauit, vt, iacto religionis Catholicæ fundamento, nullam in eo, regiarum virtutum partem deſiderare poſſis; militarem vero virtutem, iure optimo, admiratione dignam cenſeas. Nam ferociſsimum Moſcorum Ducem bello aggreſſus, memorabiles inde victorias reportauit. eius enim copijs, ad Cheſſium fuſis, Poloſchum, oppidum natura, atq; arte mirificè munitum, expugnauit. tum ad Sochollum, eius gentis nobilitate proſtrata, omnia, armorum terrore, quatefecit. In ipſam Moſcouiam ingreſſus, Vilchiluchiam, vrbem inſignem, ſitu, atq; opere penè inexpugnabilem, ſub ſuam ditionem, atq; imperium redegit. neq; verò hic hærendum ſibi exiſtimauit, ſed hoſtium regionem, longè, lateq; peruagatus, Pleſcouiam, vrbem maximam, atq; opulentiſſimam, obſidione cinxit, & in ſummas anguſtias adduxit. Moſco-

scorum tandem rebus afflictis, & in manifestum salutis, ac dignitatis periculum redactis, ipsorum Dux, de compositione agere cœpit. Quæ quidem, ijs conditionibus facta tandem est, vt Moscus Liuonia, prouintia nobilissima, excederet; Polonus Plescouiæ obsidione desisteret. ita ille, recuperata vberrima, clarissimaq; prouintia, magnam apud suos auctoritatem, apud omnes existimationem sibi comparauit. Regibus porrò insigni documento est, nullam esse viam ad laudem, gloriamq; adipiscendam, regna consequenda, tuenda, augenda, bella feliciter suscipienda, gerenda, conficienda, illustriorem, studio Catholicæ religionis, cuius doctor est, atq; interpres Romanus Pontifex. Neque verò Rex optimus Liuoniam solum recuperauit; sed in eam etiam curam toto pectore incumbit, vt, ad orthodoxam fidem eam reuocet, Deoq; subijciat, quam ob causam, Episcopatus constituit, Collegia, & Seminaria ad alendam, rectèq; instituendam iuuentutem erigit, bonos Sacerdotes, & sanæ doctrinæ concionatores vndique accersit. omnem postremò lapidem mouet ad hæresum, atq; impietatis Zizania extirpanda, & ad Catholicam religionem serendam, ac propagandam.

Guisiæ Duces.

NON videntur, vllo modo, prætermittendi Guisiæ Duces. *Hi enim tantum cæteros Galliæ Principes dignitate, gratia, potentia antecedunt, quantum studio Catholicæ religionis. Franciscus Claudij filius, impietatis Duces, tota Gallia volitantes, & Catholicorũ ceruicibus imminentes, repressit. Rhotomago, atq; alijs maximis vrbibus eiecit; à Parisiorum mœnibus auertit, eosque persequutus, apud Druidas, ingenti prelio, superauit. Tùm, qui euaserant, intra Aureliæ muros compulit, breui eos in potestatem redacturus, nisi illi, cuius manus se effugere posse desperabant, eum per summam fraudem, ac scelus interfecissent. In eadem causa* glo-

gloriosissimam mortem, atque æterna memoria consecrandam, tres eius fratres, partim ferro, partim veneno confecti obierunt. Vt autem illi armis rem fortissimè gerebant, ita Lothoringius, Guisiusque Cardinales consilio, & prudentia pro Ecclesia, & pro omnium salute excubabant, & in eam curam totis animi, corporisque viribus incumbebant, vt Rempub. afflictam, ac penè perditam eriperent, ac subleuarent, & religionem hominum sceleratorum improbitate, mirum in modum, deformatam, in pristinam dignitatem restituerent. Henricus vt, præ cęteris Francisci filijs, maximum natu potissimum appellem, excellentem parentis virtutem imitatus, religionis hostes armis vbique persequutus est. Nam in Germaniam primum profectus, bello, in quo Solimanus Seghetum nobis ademit, interfuit. Tum in Galliam reuersus, nihil sine se geri, nihil tentari passus est. omnibus bellis, omnibus etiam prelijs interfuit. Ita rem vbique gessit, vt neque boni Ducis in se prudentiam, neque militis virtutem vnquam desiderari passus sit. Tanta verò modestia, tanta diuinæ gloriæ cura, vt, cum, Pictauorum vrbe à Gasparis Collinei, cæterorumque perduellium impetu, singulari virtute, ab eo defensa, qui tum ibi, inter sacra concionabatur, multa de eius laudibus dicere statuisset, ipse vetuerit, quòd diceret totam eam victoriam fuisse opus diuinæ bonitatis. ei honorem esse habendum, gloriamque tribuendam. Non minor est Caroli fratris constantia, ac virtus in causa religionis. nam adolescens penè ad bellum Turcicum, cum nobilissimorum iuuenum lectissima manu, profectus, magnum, sub mœnibus Pyli, eximię fortitudinis documentum dedit. deinde in Galliam reuersus nusquam, sine se, vel milite, vel Duce, terra, marique pro Dei causa dimicari passus est. nouissimè belli Allobrogici cura ei à Rege demandata. (defecerant autem in ea prouincia pleraque oppida situs asperitate confisa, antequam ad hostem contenderet, conscientiam erratorum confessione expiauit, atque animum diuinæ mensæ epulis refecit. Tum ad bellum profectus omnem locorum asperitatem, difficultatemq; naturę superauit, eamque prouinciam tam quietam, ac pacatam reliquit, quam tumultuosam repererat, ac seditiosam.

Fundabit, frater, seriesq; haud longa nepotum
Excipiet. nam, dum occiduos discordia Reges
Impia vexabit, cæcisq; furoribus acti,
In sua vesanas conuertent viscera dextras;
Barbarus erumpet, Syriamq; inuadet opimam,
Magna strage ruens: Solymam vastabit, & omni
Exuet imperio miseros, nec dum effera ponent
Pectora Christiadæ insani, at pro cespite terræ
Bellantes Asiæ amittent ingentia regna.
At genus egregium præclari Herois, & ingens
Gentis honos viuet, nullaq; ætate senescet,
Stirpis, & antiqui decoris non immemor vnquam.
Egregia hinc olim soboles, hinc ordo nepotum
Egressus, magnum implebit virtutibus orbem,
Nullaq; gens, quacunq; micans sol lumina voluit,
Efferet, eximia mage se pietate, vel armis.
Scilicet hinc (ne omnes memorē) FRANCISCVS, et vnà
CAROLVS existent, magni duo lumina mundi
Ille, decus belli, magnis acerrimus armis,
Gallica perpetuis ornabit regna trophæis,
Infandosq; hostes, furijs immanibus actos
Arma mouere in me, stultorum more Gigantum,
Contundet. fraus, & facinus crudele triumpho
Incautum eripient. Quid non furor impius ausit?
At res, purpurei decus immortale Senatus,
CAROLVS excipiet, tanta formidinis expers.
Huius consilijs, monitisq; fidelibus olim
Filius Henrici indomitos bello opprimet hostes
Funditus, & fraudem infandem conuertet in ipsos
Auctores. vnam gentem Rex vnus, & vna
Frænabit lex. hæc fatus vaga nubila, & Austros
Imperat humentes, toto decedere cælo.

Medi-

Medicei.

Cosmus Magnus. Cosmus Magnus Hetruriæ Dux.

NVlla familia; nostris quidem temporibus, ad maiorum opũ potentiam peruenit. viam porrò quam, vt eò perueniret, tenuit, religionem fuisse cognosces: Cosmus ille magnus, qui Mediceorum nomen mirabiliter illustrauit, & ad amplitudinem, priuati hominis fortuna maiorem, priuatus perduxit, posteris verò suis facilem Pontificatus, Principatusq; adipiscendi gradum reliquit, religione singulari fuit; argumento sunt tot templa, tota vrbe, tota etiam penè Hetruria, infinitis sumptibus, extructa, signis, tabulisque plenis ingenij, plenis artificij exornata, opibus locupletata. Ad hæc diuini cultus apparatum amplificauit; Sacerdotibus vberrimos agros attribuit, ecclesiæ dignitatem, omni ratione, auxit. Hæc viri clarissimi eximia virtus aditum posteris aperuit ad patriæ, totiusq; Hetruriæ, summa cum dignitate, principatum, qui in Cosmo hoc magno inchoatus, in altero item Cosmo magno Hetruriæ Duce, perfectus est. ille tantæ amplitudinis fundamenta iecit, hic tectum imposuit: ille semen sparsit, iste fructum percepit. vterque religionem egregiè coluit, & vt opulentissimum patrimonium liberis reliquit.

Lusitaniæ Reges.

Emanuel. Ioannes iij. Sebastianus.

IN his quoque, eximium quoddam lumen pietatis effloruisse, nemo ignorat. huius enim amore incensi. & à principio saracenos armis, ex Lusitania expulerunt, regnumq; constituerunt; & deinceps, contra eosdem, in Mauritaniam traiecerunt, maximas, & munitissimas vrbes, Septam, Tingi, Mazaganum, atq. alias expugnarunt. vlteriusque progressi, Africæ oram, quæ ad occidentem solem spectat, totam perlustrarunt. multas gentes, in his Congi regnum, & regem, missis eò Sacerdotibus, magnoq; sacrorum apparatu, ab idolatria ad veri Dei cultum, agnitionemq. traduxerunt. Tum bonæ spei promontorio, incredibili animi magnitudine, superato, Aethiopibus, Arabibus, Indis citrà, atque

vltrà

vltra Gangem, eorum opera, Christianæ fidei splendor affulsit. Hoc tantum diuini nominis propagandi studium, Lusitanorum nomen illustrauit, opes auxit, imperium in Africæ, atque Asiæ oris, & à principio fundauit, & nunc tuetur. Emanuel Oceanum illum immensum, qui, ab Hispania ad extremum Africæ caput, hinc ad vltimas orientis regiones, extenditur, ornatissimis classibus, occupauit. Goam, Malacam, Armuziam, vrbes maximas, atque opulentissimas, Alphonso Alburquercio, viro incomparabili, Duce, expugnauit. Saracenorum classem, armis, virisq; instructissimam, magna dimicatione, deuicit. Ioannes III. Diu, arcem munitissimam, & quæ mari Carmanico longè, latèq; dominatur, potentissimo Carmanorum Regi, longa contentione ademit, eamque bis à Turcarum, Carmanorumq; impetu, summa virtute, defendit. Sebastianus omnes ferè Orientis Reges contra Lusitanum nomen, facta conspiratione, armatos, sustinuit, prostrauit, comminuit. At ipse, dicet aliquis, in Mauritaniam profectus, cum toto, penè exercitu, cæsus est. Quis nouit sensum Domini? Mihi idem videtur Sebastiani, qui Iosiæ regis exitus. Vterque, cum insigni pietatis laude floreret, bellumq; non necessarium suscepisset, prælio superatus, interijt. & Iosiam quidem ipsemet hostis, Nechao, Rex Aegypti, ne se lacesseret, hortabatur: Sebastianum verò Principes omnes, ab ea expeditione reuocare, tentabant. ille hostis obtestationes, hic amicorum preces repudiauit. Vterq; leui negotio victus, interfectusq; est. Quare Deus Iosiam vinci, atque occidi permiserit; filios vero, & nepotes partim à Pharaone, Aegypti rege, partim à Nabuchodonosore capi, & in seruitutem abduci, docent sacræ litteræ, in causa fuisse Manasses, & populi impietatem. Ita enim scriptum est. Factum est autem hoc, per verbum Domini, contra Iudam, vt auferret eum coram se, propter peccata Manasse vniuersa, quæ fecit, & propter sanguinem innoxium, quem effudit, & impleuit Hierusalem cruore innocentium, et ob hanc rem noluit Dominus propitiari ex quo intelligitur Iosiam, propter peccata, quæ populus auctore, & Duce Manasse, admiserat, superatum fuisse, atq; occisum, Sebastianum quare Lusitaniæ ademerit; cũ multæ afferri graues causæ 4. Reg. 24.

possunt; tum pracipuè vna mihi, quantum homini, non magni ingenij, timidè, submisseq; de occultis Dei iudicijs, suspicari licet, maximè in mentem uenit, Deum, tanta calamitate, atq. offensione, statuisse Lusitanos, secundis rebus, admirabilibusq; uictorijs, quibus potentissimos Asiæ Reges sæpe fregerant, elatos, & de uiribus suis superbè nimis sentientes, comprimere, & ad animi modestiam, submissionemq; reuocare.

Sacrificia, & preces. Cap II.

Religionis effectus precipuè sunt sacrificia, atq; humiles preces, quibus diuinum numen placatur. Quæ quidem, cum ex Dei nutu regna, & bellorum euentus pendeant, sapientissimi quiq; Reges, atque Imperatores multò plus ad bella cõficienda, Remq; publicam rectè administrandam ualere, quam tormentorum, atque armorum uim, omni ætate, censuerunt. Nam cum hæc nobis concilient, atque adiungant Deum exercituum, quid ijs firmius ad hostes perdomandos? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis restitit ei, & pacem habuit? non est consilium contra Dominum, itaq. Dauid hoc præsidio fretus, omnium in se gentium
Psal. 26. *conspirationem, impetumq; contemnebat. Si consistant (ait) aduer sum me castra, non timebit cor meum.*

Samuel.

1. Reg. 7. *Samuele sacrificante, Iudei, Domino pro ipsis acerrimè pugnante, gloriosissimam uictoriam de Philistheis consequuti sunt. ita enim legimus. Factum est autem, cum Samuel offerret holocaustum, Philisthei, iniere prælium contra Israel. Intonuit autem Dominus fragore magno, in die illa, super Philisthijm, & exterruit eos, & cæsi sunt à filijs Israel. quam quidem excellentem uictoriam, Samuelis precibus, & sacrificijs potius, quàm Iudeorum armis, & virtute, partam fuisse, docet Ecclesiasticus, ubi*
Eccl. 46. *de Samuele loquitur. inuocauit Dominum omnipotentem, in oppugnãdo hostes circunstantes undique, in oblationibus uiri inuiolati,*

&

& intonuit de cælo dominus, & in sonitu magno auditam fecit uocem suam, & contriuit Principes Tyriorum, & omnes duces Philisthijm. populus uero Iudeorum probè intelligens, quantum possent apud Deum Sanctißimi uiri precationes, eum enixè obtestatur, ut pro Rep. Deo supplicare nunquam desistat. Ne cesses, pro nobis, clamare ad Dominum Deum nostrum, ut saluet nos, de manu Philisthijm. 1. Reg.

Iosaphat.

CVm maximus Moabitarum, & Syrorũ exercitus contra Iudeos castra moueret, atque res ad ultimũ pene discrimen adductæ essent, Iosaphat, rex Hierosolymæ, timore perterritus, duo sibi, rebusq́ communibus prςsidia comparauit, quæ ipsi uictoriam de hostibus insignem à Deo impetrarunt. Primùm enim totum se contulit ad orandum, & Deum sibi, ac suis reconciliandum. & exemplo, atq. auctoritate, qua plurimum ualebat, alios ad id ipsum induxit. tùm oculis in cælum sublatis, in nobis quidem, ait, non est tanta fortitudo, ut poßimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos, sed, cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solũ habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. Omnis uero Iuda stabat coram Domino, cum paruulis, & uxoribus, & liberis suis. Quantum vero momenti hę praces, atq. aliæ, cum summa animi submißione adhibitæ, habuerint, docuit prçclarè Iahaziel leuites, de filijs Asaph, qui diuino spiritu repente afflatus, Attendite, ait, omnis Iuda, & qui habitatis in Ierusalem, & tu Rex Iosaphat, Hæc dicit Dominus vobis, Nolite timere; nec paueatis hanc multitudinem, non est enim vestra pugna, sed Dei. Non eritis, uos, qui dimicabitis, sed tantummodo confidenter state, & uidebitis auxilium Domini super uos, ò Iuda, & Hierusalem. Nolite timere, nec paueatis, Cras egrediemini contra eos, & dominus erit uobiscum.* 2. Par. 20.

Alterum præsidium fuit Dei laudum prædicatio. Porrò Leuitæ de filijs Caat, & de filijs Core, laudabant Dominum Deum Israel, uoce magna, in excelsum. & ipsemet Iosaphat dedit consilium populo, & statuit cantores Domini, ut laudarent eum, in turmis 2. Par. 20.

 suis,

suis, & antecederent exercitum, ac, voce consona, dicerent. Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordiæ eius. His verbis, cum illi Dei in se misericordiam prædicare, atque efferre cœpissent, hostes in furorem acti, in se ipsos arma verterunt, atque ingenti cæde facta, Iudæis nihil, nisi predam, & spoliorum legendorum laborem, reliquerunt. Hanc Dei laudum prædicatarum vim præclarè intelligens Dauid, laudans, inquit, inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

Psal. 17.

Achab. Iosaphat. Rex Edom.

4. Reg. 3.

QVanta sit sacrificiorum vis, ad bellorum difficultates tollendas, ex ijs clarissimè elucet, quæ, tertio capite quarti libri Regum, commemorantur. nam cùm Hierosolymæ, Samariæ, atque Idumeæ Reges in Moabitas, cum magnis exercitibus profectos, in vastissimis solitudinibus, aqua defecisset, & ad extremum penè casum, necessitatemque aut mortis, aut seruitutis subeundæ, adducti essent, ad Eliseum Prophetam, qui tum fortè aderat, conuersi, ei summam rerum supplices commendarunt. ille, in gratiam Regis Hierosolymitani, liberaliter pollicitus, bono eos animo esse iussit. nec multo post, tota illa solitudo aquis repentè, sereno cælo, redundauit. Sed, vt intelligeretur, quantarum virium sint religiosorum hominum sacrificia, & preces, aquæ illæ, eo potissimum tempore, longè, latèque eruperunt, atque exuberarunt, quò sacrificia factitari consueuerant. Ita enim scriptum est. Facto igitur mane, quando sacrificium offerri solet, aquæ veniebant per uiam Edom, & repleta est terra aquis. Quòd si tantum proderant antiqua sacrificia, quæ non suapte ui, sed hominum fide nitebantur; quid de liturgiæ, missæque sacrificio dicendum est?

Ex Ioele Propheta.

HIc, cum, impendentem Iudæorum rebus, calamitatem grauissima, atque exaggeratissima oratione, non solum prædixisset, sed etiam descripsisset, & sub oculos posuisset, subiecit deinde fore, vt ea mala Reip. imminentia auerterentur, & pax bellum,

lum, summamq; annonæ caritatem rerum omnium abundantia consequeretur, Deo Sacerdotum precibus, gemituq; placato. Plorabunt sacerdotes, (ait) ministri Domini, & dicent, Parce domine, parce populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium. & paulò post: & respondit Dominus. ecce ego mittam uobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis, & non dabo uos ultram opprobrium in gentibus. Iocl. 2.

Ioachaz, Rex Samariæ.

HAzaele, & Benadado, Regibus Syriæ, Samariam, atque Israelem durissima seruitute prementibus, cum omnia circumspectans ille, quò se uerteret, non haberet, deprecatus est faciem Domini, & audiuit eum Dominus: vidit enim angustiam Israel, quia attriuerat eos rex Syriæ, & dedit Dominus Saluatorem Israel. 4 Reg. 13

Iacobus Nisibis Episcopus.

SAporis, Persarum Regis, conatus omnes, atque impetus contra Nisibim vrbem, quam extremum in discrimen, iam penè adduxerat, diui Iacobi eius ciuitatis Episcopi preces ad Deum opt. max. fusæ, eluserunt. Deus enim famuli sui intercessione permotus, culices, atque crabrones tanta ui in Barbaros immisit, ut eorum aculeis, & stimulis illi exterriti, atque transfixi, oppugnationem omiserint, & in effusam fugam versi sint.

Theodosius iunior.

DE Theodosij iunioris pietate, multa, & præclara Ecclesiasticæ historiæ auctores memoriæ prodiderunt, quorum illud non est hoc loco prætereundum quod Nicephorus monachus scribit, eum multas, gloriosasq; uictorias, orationis ardore, potius quàm militum uirtute, obtinuisse.

Carolus IX. Galliæ rex.

HIc, cum perduellibus, bellum, magno animo, inferre statuisset, & non nemo eius expeditionis, difficultates, uerbis magnopere exaggeraret; ipse Christianißimè respondere solitus erat, se quidem pugnaturum, Sanctißimum verò Patrem (ita enim Galli Pontificem Maximum appellant, (qui tunc erat Pius V.) pro se oraturum.

Diuini præsidij fiducia. Cap. III.

DAVIDIS incredibiles victorias, nostræ ætatis Reges admirantur: pietatem, qua ille, potius quam armis, suos vbique hostes superauit, vtinam imitarentur: nemo ipse sibi magis diffidit; nemo diuinæ bonitatis fiduciam maiorem habuit. in ea omnem suam spem locat; eam mirificis nominibus variè decla-
Psal. 17. *rat. Diligam te, ait, Domine fortitudo mea; Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eum: protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus. Vides quàm variè, quàm enucleatè, & quam eleganter diuinæ bonitatis fiduciam, qua ipse nitebatur,*
Psal. 26. *exponat? audi nihilo inferiora. Dominus illuminatio mea, & sa-*
Psal. 45. *lus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. & alibi se Dei præsidio, & virtute fretum nullo timore perterritum iri*
Psal. 46. *asserit, ne si terra quidem contremiscat, & in medium mare montes excutiat. Vbique verò, quod sanè admiratione dignum est, cum diuinam opem implorat, magni argumenti loco, affert suam in*
Psal. 7. *Dei bonitate spem, & fiduciam. Domine Deus meus, in te speraui,*
Psal. 15. *saluum me fac ex omnibus persequentibus me. Conserua me Do-*
Psal. 24. *mine, quoniam speraui in te Deus meus in te confido, non erube-*
Psal. 30. *scam. In te Domine speraui, non confundar in æternum. In Do-*
Psal. 70. *mino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem*

sicut

ſicut paſſer, ità Rex ille clariſſimus Deo Duce, atque adiutore maximos exercitus fudit, ampliſsimas vrbes capit, latiſsimas prouincias, quæ Nilo, atque Euphrate, & Syriaco, atque Arabico mari continentur, vectigales fecit.

Idem.

NIhil verò pulchrius legi poteſt illis verbis, quibus idem Dauid, cum Golia congreſſurus, vſus eſt ad ſignificandam diuini preſidij fiduciam. Tu venis, inquit, ad me cum gladio, & haſta, & clypeo: ego autem venio ad te, in nomine Domini exercituum, Dei agminum Iſrael, quibus exprobraſti hodie. hac ille fiducia fretus, victoriam ſibi pollicetur, & iam cogitatione præſumit. Dabit te Dominus in manum meam, & percutiam te, & auferam caput tuum à te. 1. Reg. 17.

Ioſaphat.

IOſaphat Rex Hieroſolymę, cum in hoſtem ferocia, & numero prẹſidentem, exercitum ſanè exiguum, atque infirmum duceret, aduocata concione, hiſce eum verbis maximum, & firmiſsimum reddidit. Audite me, inquit, viri Iudę, & omnes habitatores Ieruſalem. Credite in Domino Deo veſtro, & ſecuri eritis; credite Prophetis; & cuncta euenient proſpera. 2. Par. 20.

Ezechias.

CVm Rex Aſsyriorum, Sennacherib, maximas ẹquitum, peditumq; copias, adduxiſſet in Iudęam, vrbemq; Hieroſolymã arctiſsima obſidione cinxiſſet, Ezechias populum magno timore perterritum, & de ſalute penè deſperantem, hiſce verbis armauit, atq; erexit. Viriliter agite, & confortamini. Nolite timere; nec paueatis Regem Aſsyriorum, & vniuerſam multitudinem, quæ eſt cũ eo: multò enim plures nobiſcum ſunt, quàm cum illo. Cum illo enim eſt brachium carneum; nobiſcum Dominus Deus noſter, qui auxiliator eſt noſter, pugnatq; pro nobis. 2. Par. 32.

Iudas

Iudas Machabeus.

1. Mach. 3. *SErone, Syriæ Regis Duce, cum ingenti, atque ornatißimo exercitu in Iudæam ad Apollonij cædem, atque alterius exercitus internecionem, vlciscendam, aduentante, Iudas cum exiguis admodum copiolis, castra contra eum mouit. At cum suos, hostium multitudine, per terrefactos esse, animaduerteret, indicto silentio, ita eorum animos, ad spem certißimam victoriæ, excitauit, atque erexit. Facile, inquit, est concludi multos in manu*
1. Mach. 8. *paucorum, & non est differentia, in conspectu Dei cœli, liberare in multis, & in paucis. quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo victoria est. His, atq; eiusmodi verbis, recreatis, confirmatisq; milítibus, Seronem, commisso prælio, superauit, exercitum internecione deleuit. Eadem ratione, cum alios multos, tum in primis Nicanorem, exiguißimis copijs, profligauit. hisce enim verbis, milites suos acuit, atque armauit. Illi quidem ait, armis confidunt, simul & audacia; nos autem in omnipotente Domino, qui potest, & venientes aduersum nos, & vniuersum mundum, vno nutu, delere, confidimus.*

Emanuel Lusitaniæ Rex.

OMnium rerum, quæ à nostri sæculi hominibus, multæ, ac magnæ tentatæ, confecteq; sunt, maxima meo iudicio fuit Lusitanorum in extremas orientis regiones; veteribus ignota, plerisq; incredibilis, omnibus admirabilis nauigatio. siue enim locaspectes, nihil longinquius, siuè viam, nihil inopinabilius, siuè Oceanum, quem traijcere necesse est, nihil vastius, siuè tempestates, quibus se exponunt, nihil periculosius. Quòd si rem totam tecum animo reputes, nihil inuenies, vel à Grecis, vel à Barbaris, vel à Romanis gestum, quod cum ea Lusitanorum expeditione, comparari, conferriuè poßit. Quid commemorem Turcarum, Maurorum, Indorum, Carmanorum, atque aliarum gentium, quibuscum pugnatum, terra, marique summa contentione, est, potentiam? Hæc cum in deliberatione, Emanuel, Rex immortalitate dignißimus, posuisset, plerique rem dissuadere, Regemq; ab in-

instituto reuocare: conabantur, quòd dicerent, eam expeditionem, Lusitaniæ, & periculosam, & detrimentosam non esse non posse. Respondit paucis Rex, Deum; cuius gloriæ propagandæ, nominisq; illustrandi causa, ea suscipiebatur; causæ suæ non defuturum; quod quidem Regis sapientissimi responsum, ipse rerum exitus comprobauit.

Humilitas. Cap. IV.

DEVS Opt. Max. eò omne opus suum refert, vt numen, ac vim suam omnibus aperiat. Dei porrò vis, ac potestas in his maximè rebus elucet, quibus, vel magna minuuntur, vel parua amplificantur. Quapropter Dominus ille rerum omnium elatos, & superbos homines prosternit; humiles, & abiectos in solijs Regum locat. ex quo intelligitur, eum qui magnus esse velit, in eo debere se se exercere, vt quammaximè se abijciat, & nihil esse cognoscat. Deus enim, non alia materia vtitur ad res maximas efficiendas, quam ipso nihilo. Hoc intelligere cum omnibus necessarium est, tùm maximè Regibus. Hi enim debent, vt dignitate cæteros antecedunt, ita humilitate Deo se se maximè submittere. Quia magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur.

Dauid.

DAuid, Rex omnium clarissimus, animi sui submissionem cũ toto psalmo centesimo trigesimo testatus est, tum maximè illis Psal. 130.
uerbis, quæ ad Michol, filiam Saulis, pietatem suam deridentẽ, fecit. 2. Reg. 6.
nam dum omni genere celebritatis ex domo Obededom archam fœderis ille transferret, deposuit quasi personam regiam, ad animi lætitiam, voluptatemq; significandam sono, cantũ, saltatione. Quod cũ Michol è fenestra prospexisset, & eum, secum, ipsa insolenter derisit, & domũ redeunti obuiam facta, quàm gloriosus, ait, fuit hodie Rex Israel, discooperiens se ante ancillas seruorũ suorũ, & nudatus est, quasi si videretur vnus de scurris. Cui Dauid, Viuit Dominus, quia ludã ante Dominũ, qui elegit me, potiusquàm patrem tuum, et quã

omnem domum eius, & præcepit mihi, vt essem Dux, super populum Domini, in Israel; & Iudam, & vilior fiam, plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis, de quibus loquuta es, gloriosus apparebo.

Roboam.

2. Par. 12. ROboam, Rex Hierosolymæ, in summa rerum omnium affluentia constitutus, à Deo desciuit, & in idem facinus gentes sibi subiectas, exemplo suo, induxit. Quapropter Deus Sesacem, Aegypti Regem, in eum concitauit. Is duxit in Iudæam equitum, peditumq; multitudinem arenæ parem: cuius aduentu exterritus Roboam, & regni proceres, quo se verterent, circunspectabant. Tùm Semeias Propheta, hæc, ait, dicit Dominus, Vos reliquistis me, & ego relinquam vos, in manu Sesac. Hisce vocibus Iudæorum Principes perterrefacti, & nefariorum scelerum conscientia conuicti, illud modò dixerunt, iustus est Dominus. Qua eorum submißione Dominus placatus, & ad lenitatem, misericordiamq; conuersus, ita Semeiam alloquutus est. Quia humiliati sunt, non dispergam eos, daboque eis pauxillum auxilij, & non stillabit furor meus super Hierusalem, per manum Sesac. Veruntamen seruient ei, vt sciant distantiam seruitutis meæ, & regni terrarum.

Achab.

3. Reg. 21. ACHabus, Rex Samariæ, Nabotis vineam magnoperè concupierat. Ille patrimonium suum se, vllo modo, alienaturum pernegabat. qua re, Achabus magno dolore afficiebatur. id cum Iezabel, eius vxor, cognouisset, viri simplicitate derisa, Nabotem falsis criminationibus repentè circumuentum, &, per homines perditißimos, oppressum lapidibus obrui, atque interfici curat. tùm virum suum in illius vineam ire iubet. eunti occurrit, Dei admonitu, Helias Propheta, qui grauißimis verbis pœnas, ob tanti facinoris immanitatem, ei à Deo constitutas, filiorũ cædem; atque vniuersæ posteritatis internecionem denuntiauit. Quæ, cum ille audiuisset, diuinæ seueritatis terrore, concussus, vestem

disci-

discidit, cilicium induit, cibo, & vino abstinuit, in sacco dormitauit, & demisso capite, vultuq; processit. Qua hominis alioquin improbissimi, omnique scelerũ, & flagitiorum turpitudine coperti, humilitate perspecta, Deus, hisce verbis Heliam compellauit. Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius.

Ezechias.

HIc, opum, quibus circunfluebat, magnitudine, elatus, Dei iram in se concitauit: ex quo factum est, vt magnis cladibus ipse, & gens Iudaeorum affecta sit. Sed eas clades humilitate tandem auertit. ita enim scriptum est. Humiliatus est postea, eò quod exaltatum fuisset cor eius, tàm ipse, quàm habitatores Ierusalem, & iccirco non venit super eos ira Domini, in diebus Ezechiæ. 2. Par. 32.

Manasses.

MAnasses, Rex Hierosolymæ, cum propter intolerabilia scelera, & execrabilem omnis idololatrię impuritatem, à Deo derelictus fuisset, & ab Assyriorum Rege captus, & Babylonem ductus, & in teterrimum carcerem coniectus est. ibi Squallore obsitus, & miseria, atque ærumna pressus, prostratus, atque abiectus, Orauit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum; deprecatusq; est eum, & obsecrauit intentè. & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum Hierusalem in regnum suum, & cognouit Manasses, quod Dominus ipse esset Deus.

Honor Sacerdotibus, & Ecclesiæ habitus. Cap. V.

Saul.

1. Reg. *SAVL dum Samueli morem gessit, regnum Iudæorum ita administrauit, vt, in eo neque domi splendorem, neque militia virtutem, quisquam desiderarit. At postquàm ab eius monitis, atque auctoritate discessit, domi, forisq́; nihil fuit.*

Ioas.

4. Reg. *IOas, Rex Hierosolymæ, dum Ioiadam auctorem consiliorum, & rerum omnium habuit, suis ornamento, hostibus terrori fuit. mortuo Ioiada, cum ille, quasi nauis sine rectore esset, à Syris, licet pauci essent, bello victus, atque omnibus ornamentis spoliatus, & à suis tandem interfectus fuit.*

Galliæ Reges.
Pipinus. Carolus.

EX Galliæ Regibus, qui in Romanos Pont. propensissimi fuerunt, eisque plurimùm semper tribuerunt, eos opibus etiam, potentiaq́; maximè floruisse legimus. Pipinus, vt Stephanum Pont. Max. ab Aistulphi iniurijs, insolentiaq́; tueretur, bis cum magnis exercitibus, superatis Alpibus, in Italiam venit. Qua de causa, primus, Gallorum Regum Christianissimi cognomento, ornatus est. Carolus, eius filius, primùm in gratiam Adriani Pont. cui Desiderius, Longobardorum Rex, terrori erat, deinde Leonis III. quem populus Rom. ex vrbe expulerat, in Italiam venit. Vterque hisce clarissimis expeditionibus, non magis Ecclesiæ dignitatem, ac ditionem, quàm suam auxit, ac propagauit. Et vt Pipinus gloriosissimū illud cognomentum, ita Carolus Imperium occidentis sibi, posterisque plurimis, & maximis in Rom. Sedem meritis, acquisiuit.

Ger-

Germani Imperatores.

IN his, dum in Romanos Pontifices studium, atque obseruantia locum habuit, omni dignitate, gloriaq; floruerunt. Testes mihi sunt Imperatores omnes ab Othone I. ad Henricum III. Quis enim Othone I. vel armis, vel pietate prȩstantior? Othone II. vel in aduersis rebus constantior, vel in secundis moderatior? Othone III. vel in colenda Pontificum dignitate religiosior, vel in tuenda fortior? Quis Henrico primo pietatis laude clarior, militiæ gloria illustrior? Conrado Sueuo uirtute, & animi magnitudine præstabilior? Henrico II. vel in asserenda Pontificum maiestate constantior, vel in armis acrior? Henricus III. primus omnium Germanorũ Imp. Pont. Max. se se hostem præbuit. eum sequuti pleriq; alij, eos exitus habuerunt, quos suo loco describemus. ex ijs intelligitur pietatem erga Christi Vicarios, magno, & Imperatorum armis esse prȩsidio, & dignitati ornamento.

Estenses Principes.

ESTensium familia ad eam amplitudinem, quam in Alphonso II. huius nominis, Duce, belli, pacisque artibus clarissimo; & in Aloisio S. R. E. Cardinali, prudentiæ, atque humanitatis laude præstantissimo, admiramur, multis, magnisque erga Romanos Pontifices, atque Ecclesiam studijs, offitijsq; peruenit. His enim artibus, Tedaldus, Vgonis filius, Ferrariam à Ioanne XII. Actius à Gregorio IX. Opitius à Benedicto XII. ijsdem Aldobrandinus Anconam ab Innocentio III. obtinuit. Nicolaus Claudus, Pont. Rom. amicitijs clarissimus, Romanæ Ecclesiæ defensor, (quo nomine quis triumphus illustrior?) communi omnium consensu dictus est. is belli gloria, omnes suæ ætatis Duces, facilè antecelluit. nam (vt cætera omittam) Barnabam Vicecomitem, Mediolanensium Ducem, magno prælio, in agro Brixiensi profligauit: Bortius à Paulo II. cum Romam, religionis ergò, profectus esset, Ducis titulo ornatus, atque auctus est. multa templa magnificè extruxit: multa cænobia tum Sacrarum Virginum, tum religiosorum virorum, magnis prouentibus, dotauit.

Hæc præclarissimorum Ducũ in Ecclesiam Christi merita Alphonsum, Bortij filium, in magnis tum vitæ, tum dignitatis periculis, bellorumq; vndiq; imminentium tempestatibus, incolumem mirabiliter seruarunt. Herculi verò Alphonsi filio, viro excellenti prudentia, atque humanitate, & militiæ præsidio, & domi ornamento fuerunt.

Feltrij. Roborei.

Horum amplitudinis causam, si, vt instituimus, quæramus, clementiam erga subiectas gentes, atque humanitatem, esse dicemus; quam cum in alijs, tum in Francisco Maria, qui nunc viuit, & in Iulio, Cardinali eius patruo, nostra ætate, agnouimus. Sed & egregia erga Rom. Pont. Ecclesiamq; obseruantia, Feltriorum, & Roboreorum dominationem tum amplificauit, tum stabiliuit. Qua de causa, Pontificum liberalitate, magna præmia, magnos etiam honores retulerunt, nam Guidus Antonius Calij Dux, Franciscus eius frater, Vrbini Vicarius à Bonifacio VIII. Federicus Vrbini Dux à Sixto IV. creatus est. is militarem virtutem, qua vnicè excelluit, ad Pontificum dignitatem tuendam in regno Neapolitano, & in Vmbria, contulit. Guidobaldus, omnium togatorum Ducum clarissimus, Roboream familiam, quæ in Subalpinis religionis laude semper claruit, quod (ne Hieronymum, Taurinorum Archiepiscopum, vtriusque linguæ scientia, atque humanis, diuinisque doctrinis, excellentem, appellem) testãtur Dominicus, & Christophorus Cardinales, Sixtus IIII. & Iulius II. Pontifices Max. in Feltriam familiam adoptione adsciuit. Franciscus Maria licet militari virtute excelleret, tamen & cum Leone X. à quo Vrbino eiectus fuerat, & cum Paulo III. à quo Camerini possessione prohibebatur, modestè se, vt optimum filium erga iratum patrem decebat, gessit. qua de causa, vt ego quidem opinor, mortuo Leone, auitam ditionem, magna omnium gratulatione, recuperauit. Guidobaldus eius filius non minus modestum se, in eadem Camerini causa, erga Paulum III. præbuit. tum sub Iulio III. militauit. & post Marcelli mortem, cum bis mille peditibus, Cardinalium Collegio præsidio

fuit. reliquam ætatem, Victoriæ Farnesiæ sanctitate, & filij virtute fælix, pacatè, religioseq; traduxit.

Boni Viri. Bonorum societas. Cap. VI.

QVANTVM *valeat ad ciuitatum conseruationem bonorum virorum multitudo, luce clarius, intelligitur ex ea disputatione, quam, cum Deo Opt. Max. Abrahamus habuit. nam cum Deus Pentapolim euertere, propter incredibilium flagitiorum turpitudinem, fæditatemq; statuisset, Abrahamus ita cum ipso ratiocinari cæpit, vt cum Dominum rogasset, essetne ciuitatem euersurus, in qua, quinquaginta viri boni inuenti essent, idque Dominus negasset; rem eò deduxerit, vt se toti ciuitati veniam daturum esse Deus profiteretur, si in ea decem viri boni reperirentur.* Gen. 18.

Ex Hieremia Propheta.

I*Dem Dominus, qui Abrahamo asseuerat, se veniam daturum esse Sodomitis, si vel decem homines non mali, in ea ciuitate inueniantur, apud Ieremiam ait, se Hierosolymæ tot, ac tanta scelera, quæ, cum ipsa vrbe, delenda erant, condonaturum, si vel vnus in ea vir bonus inueniatur. Circuite, ait, vias Hierusalem, & aspicite, & considerate, & quærite in plateis eius an inueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fidem, & propitius ero ei.* Hier. 5.

Societas bonorum. Cap. VII.

QVANQVAM *facinorosorum hominum societas bonis viris calamitosa esse nonnunquam solet, vt suo loco demonstratum est, bonorum tamen hominum sodalitas*

malis

malis semper vtilis, sæpe etiam salutaris fuit: nam, vt solis luce, & imbrium opportunitate, non solum messes, & vineæ, ad quas alendas, & ad maturitatem perducendas lumen, & pluuia è cœlo dimittuntur, sed etiam in eodem agro, filices, & lappæ recreantur, ita Dei muneribus sæpè improbi homines, propter bonorum societatem, participant.

Laban.

Gen. 30.

LAban, inita cum Iacob societate, rem suam multis accessionibus amplificauit, indulsit enim illi Dominus propter insignẽ Iacobi pietatem. Quòd ipse Iacob, hisce verbis, Labano testatus est. *Modicum habuisti, antequàm venirem ad te, & nunc diues effectus es: benedixitq́ tibi Deus ad introitum meum.* hæc ille. neque id Laban inficiatur, *Experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te.*

Loth. Segor.

Gen. 19.

CVm Deus Pentapolim delere, atque inflammare statuisset, Loth, pro Segoris incolumitate, eum enixè rogauit. cui ille benignè indulgens, *Ecce*, inquit, *etiam in hoc suscepi preces tuas, vt non subuertam vrbem, pro qua loquutus es. Festina, & saluare ibi, quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.*

Abraham. Abimelech Rex Geraræ.

Gen. 20.

ABimelech Saram vxorem Abrahæ eripuerat. cui, apparens Dominus Deus in somnis, mortem minatus est, nisi mulierem intactam ad virum suum quamprimùm remitteret. Tùm hæc verba, ex quibus quantùm bonorum virorum preces valeant, intelligitur adiecit. *Nunc ergo redde viro suo vxorem, & orabit pro te, & viues.*

Phu-

Phutiphar.

HIc Eunuchus Pharaonis, Regijq. exercitus præfectus, Iosephum à mercatoribus, quibus eum fratres vendiderant, emit, rebusq; suis omnibus præfecit. quo facto, ipsam felicitatem domum suam inuexisse visus est. Nam, Benedixit Dominus domui Aegyptij propter Ioseph, & multiplicauit, tàm in ædibus quàm in agris, cunctam eius substantiam. Gen. 39.

Cericus Comes Orientis.

CEricus Romani exercitus, in Oriente, Comes, (ita præfectum vocabant) expeditionem in Persas parans, ad Theodorum Cœnobiarcham, (Simone Metaphraste auctore) virum sanctissimum, consilij, præsidijq; causa, accessit. ille ipsum monuit, ne victoriæ spem in arcu, aut in gladio collocaret, sed in nomine Domini exercituum. Cericus viri, sanctitate excellentis, amore captus, ab eò enixe contendit, suum vt sibi cilicium daret. Quod cum facilè obtinuisset, illud sibi, pro thorace, & lorica, induit, & ad bellum profectus, hostem, leui negotio profligauit.

Theodosius Senior.

HIC etiam, cum in maximum, difficilimumq; bellum, quod, cum Arbogaste Tyranno, gessit, incidisset, parum humanis opibus fidens, diuinum sibi præsidium comparare statuit. Cùm ergò audisset, Senuphium, virum admiranda virtute præstantem, in Aegypti solitudinibus versari, Theophilo, Alexandriæ Archiepiscopo scribit, vt eum ad se quamprimùm venire curet. Theophilus, rem non ita facilem fore suspicatus, ipse ad hominem accedit. Imperatoris mandata exponit; orat, obtestatur ei vt morem gerat. Senuphius mirari quid vellet; nihil se homine maius habere. Nihil Solitudini cum aula; nihil Monacho cum

Imperatore esse. Tandem, quia Archiepiscopus vrgebat, mediam quandam sequutus viam, neque iuit, & non defuit Imperatori. nam ad Orientem Solem conuersus, cum penulam, qua humeros tegebat, & baculum, quem præ manibus habebat, sublimè sustulisset, Domine Deus, inquit, exercituum, da huic meæ penulæ & huic baculo, tantùm vt poßint, quantum ego ipse, si adessem. Tùm ad Archiepiscopum conuersus, accipe, inquit, & ad Cæsarem mitte, eique scribe, vt penulam quidem capiti, pro galea, imponat: baculum verò manu, pro ense, stringat. tum de victoria ne dubitet. Quæ cum Imperator, ad vnguem, obseruasset, admirabilem de hostibus victoriam reportauit, eiusque diem festum esse voluit. eam celebritatem Iconium Alexandrini appellarunt, quòd statuam, baculo, & penula insignem, Imperatori posuissent.

Achabus.

ACHabus, Samariæ Rex, liberatus est ab exitio, quod ei, totique exercitui ab hostibus, locorumq; incommodis impendebat, in gratiam Iosaphat Regis Hierosolymæ, qui in eadem quasi naui, & periculo erat. In eius enim gratiam, Eliseo orante, regio illa, suapte natura, sterilis, atque arenosa, aquis subito affluentibus redundauit. Habitam autem fuiße rationem Iosaphat, non Achabi, quorum ille religione, modestiaq; excellebat; iste, propter impietatem omnibus execrabilis erat, testatur ipse Eliseus, ita enim Achabum alloquutus est. viuit Dominus exercituum, in cuius conspectu sto, quòd si non vultum Iosaphat, Regis Iudæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem.

Aurelius Antoninus Imperator.

SImile quid Elisei miraculo, consimili in casu, & periculo accidit Antonino, in eo bello, quòd, contra Marcomannos, geßit. Nam cum exercitus, summa aqua penuria laboraret, &

ſiti penè conficeretur, legionis Chriſtianæ, quæ in eo exercitu erat, precibus, imbres affatim defluxerunt, quibus exercitus refectus, & ab interitu liberatus eſt. Quod quidem beneficium ipſe Imperator Chriſtianorum precibus, ſcriptis ad Senatum litteris, ingenuè acceptum retulit.

Peccatorum confeſſio, & pœnitentia. Cap. VIII.

PERTINENT *ad hoc caput ea, quæ de humilitate ſupra commemorauimus. Humilitas enim Achabi, & aliorum, genus fuit pœnitentiæ, magna eſt vis pœnitentiæ. hac enim corrigit, quæ deprauat; reſtituit, quæ diſturbat peccatum. Dei iram, atque indignationem auertit, & ad placabilitatem, clementiamq́ traducit. & vt culpa omnem in nos rerum naturam concitat, ita, pœnitentiæ beneficio, omnia nobiſcum in gratiam redeunt.*

Dauid.

P*Eſtilentiam Hieroſolymæ horribiliter ſæuientem, atque Angelum Domini infinitam hominum ſtragem edentem, auertit Dauid, Domino, peccati ſui confeſſione, placato. Ego ſum, inquit, qui peccaui, & ego iniquè egi; iſti, qui oues ſunt, quid fecerunt. His, atque alijs huiuſmodi, verbis, ex imis præcordijs prodeuntibus, pacem, veniamq́ impetrauit. Angelus gladium in vaginam recondidit. peſtilentia de loco abijt. Omnia ſunt, à ſummo mærore, & luctu, ad hilaritatem, lætitiamq́ traducta.* 2.Reg. 24.

Niniuitæ.

H*I omni vitiorum genere cooperti, atque adeò obruti cum eſſent, impendens ipſorum rebus exitium, & Dei minas, ac furorem inedia, & pœnitentia auerterunt. Nam, cum miſſus ad*

eos Ionas, Propheta, vrbem illam omnium maximam, & frequentissimam, intra quadraginta dies subuersum iri, Dei iussu, denuntiasset, Crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem.

Ex Hieremia.

Ier. 18. *QVanta sit vis pœnitentiæ, melius intelligi aliunde non potest, quàm ex ipsius Dei verbis, apud Ieremiam Prophetam. Cum enim Deus Ieremiam ad figulum quendam misisset, ille verò, ipso spectante, primùm vas finxisset, deinde verò dissipasset, atque aliud effecisset, subiecit Deus, Nunquid, sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israel? ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea. Repentè loquar aduersum gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malitia sua, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei.*

Ieiunium. Cap. IX.

Niniuitæ.

IEIVNIVM pars est pœnitentiæ. hoc ad omnia pericula depellenda, & Dei iram leniendam, maiores nostri semper adhibuerunt. & Niniuitas quidem nemo est, qui
Ion. 3. *ignoret ciuitatem suam ieiunio conseruasse incolumem, & ex grauissimo periculo, exitioq; liberasse.*

Saul.

BOni Imperatores solent exercitũ, antequam aciem instruant, præliumq; committant, cibo reficere, & confirmare, ne in pugna, cum vires deficiant. Saul contra, in eo bello, quod cum Phi-
1. Reg. 14. *listheis primum gessit, felicissimèq;, Deo propugnante, confecit, per præconem pronuntiari, edicīq; iussit, ne quis, ante vesperam,*

cibum

cibum caperet. Quare, Deo sibi adiuncto, hostes fudit, clarissimamq́; victoriam adeptus est.

Rectè facta parentum: Cap. X.

NOn exigui momenti sunt ad filiorum, totiusq́; posteritatis incolumitatem, amplitudinemq́; tuendam, parentum rectè facta. Quòd cum probè Moses intelligeret, Deum Hebreorum genti vehementer iratum, Abrahami, Isaac, Iacob, sanctissimorum virorum, commemoratione, placare conatur. Recordare seruorum tuorum Abraham, Isaac, & Iacob: ne aspicias duritiam populi huius, & impietatem, atque peccatum. Deut. 9.

Dauid.

CVm propter Salomonis impuritatem, atque idololatriam, Deus statuisset Roboam, eius filium stirpemq́; vniuersam, regno spoliare, reliquit tamen ei, propter summam Dauidis religionem, ac sanctitatem, Hierosolymam, & tribum Iudæ. Vna tribus, inquit, remanebit ei, propter seruum meum Dauid, qui custodiuit mandata mea, & præcepta mea. 3.Reg. 11.

Idem.

RVrsum, cum Ioram, Iudeæ Rex, omnibus flagitijs, turpitudinibusq́; se se dedidisset, & populum sibi subiectum in omnem impuritatem exemplo suo, induxisset, noluit Dominus disperdere Iudam, propter Dauid seruum suum. 4. Reg. 8.

Ieheu.

IEhu Samariæ regnum posteris suis, ad quartam vsque ætatem, diuinæ gloriæ zelo, promeritus est. Quod Deus ipse luculentissimis verbis significauit. Quia studiosè egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, filij tui, vsque ad quartam generationem, sedebunt super thronum Israel. 4. Reg. 10. 15.

Rectè facta propria. Cap. X.

2.Par. 12. Vm Seſac, Aegypti Rex, cum infinita penè hominum multitudine, in Iudęam veniſſet, eamq; funditus euertere pararet; repentè diuini numinis inſtinctu, immutatus, templi ornamentis direptis, diſceſſit; *Quia auerſa eſt ab eis ira Domini, nec deleti ſunt penitus, ſi quidem in Iuda inuenta ſunt opera bona.*

Ioſaphat.

2.Par. 17. *DE Ioſaphat Rege clariſſimo legimus fuiſſe eum, & pacis artibus, & militię gloria florentiſſimum. cauſa autem ea fuit, Quia ambulauit in vijs Dauid, patris ſui, primis. quamobrem Deus immenſis eum opibus cumulauit. Ille verò, animo, propter rectè facta, auctus, mirabiliterq́ confirmatus, in magna apud ſuos exiſtimatione, atque auctoritate erat.*

Idem.

2.Par. 19. *EVndem Ioſaphat, propter impiorum ſocietatem, Dei iram commeritum, eiuſdem Dei benignitate, propter rectè facta ſeruatum fuiſſe, Iehu Propheta docuit. Iram quidem Domini merebaris: ſed bona opera inuenta ſunt in te.*

Iudas Machabeus.

1.Mach. 3. *QVantum optima mentis, rectèq́ factorum conſcientia valeat, ex ijs, quæ de Iuda Machabęo ſcripta ſunt, facilè intelligitur. hic enim, plenus operibus bonis, dilatauit gloriam populo ſuo, & induit ſe lorica, ſicut gigas, & ſuccinxit ſe arma ſua bellica in pręlijs, & protegebat caſtra gladio ſuo. Similis factus eſt leoni in operibus ſuis, & ſicut catulus leonis rugiens in venatione.*

Diuini honoris ſtudium. Cap. XI.

CVM Deus ſit laus, atque honos noſter, eò glorioſior, atque illuſtrior, quiſque exiſtit, quo diuinę glorię ſtudioſior eſt. huius autem ſtudij contentionem, zelum ſacræ litterę vocant; quo qui excelluerũt ampliſsimos ſunt honoris, ac dignitatis gradus conſequuti.

Phinees.

CVm Iudæi, mulierum Moabitarum amore inflammati, patria religione contempta, impiorum ſacris ſe ſe addicerent; vehementer in eos, Domini ira exarſit, atque excanduit. & tamen, inter hæc, non nemo de numero Iſraelitarum Moſe, & populo omni aſtante, atque inſpectante, ad meretricem Madianitidem ingreſsus eſt. hoc hominis turpiſsimi facinus Phinees Eleazari filius ferendum ſibi eſſe non putauit, ſed in lupanar ingreſſus, virum, ac mulierem pugione, confodit. quod viri præclariſsimi facinus, & Dei iram, furoremq́ placauit, & ipſi ampliſsimum Sacerdotium, ac gentis ſuæ principatum obtinuit. Quia Zelatus eſt pro Deo ſuo, & expiauit ſcelus filiorum Iſrael. Num. 25. Eccl. 45. Num. 25.

Iehéu.

HVc ſpectat zelus Ieheu, quem ipſe Ionadabo, illis verbis ſignificauit, veni mecum, & vide Zelum meum pro Domino. Dominus porrò, huius Zeli cauſa, regnum Samariæ ei attribuit, &, in quartam vſque ætatem, eius poſteris prorogauit. 4. Reg. 10. 4. Reg. 12.

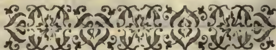
Ezechias Rex Hieroſolymæ.

ESaias Propheta, & Ezechias Rex, cum horribiles blaſphemias in Deum Opt. Max. ab Aſsyriorũ regis miniſtris iactatas, 2. Par. 32.

tas, & execrabili animi impietate, quasi amento, contortas, audissent, grauissimo animi dolore propter iniuriam diuino nomini illatam, inflammati, orauerunt aduersus hanc blasphemiam, & vociferati sunt vsque in cælum, & misit Dominus Angelum, qui percussit omnem virum robustum, & Principem exercitus regis Assyriorum.

Machabæi.

1. Mach. *Nihil esse potest, hoc in genere, illustrius Machabæorum exemplo, quibus quidem non armorum genus, non militum multitudo, non auri, argentiq. vis, quę nulla ipsis erat, sed Zelus, & studium diuinę legis, & diuini nominis amplificandi, victorias, & triumphos attulit immortales. Huius gentis Princeps Mathatias fuit, qui hoc mirabile diuinæ gloriæ, longè, latèque propagandæ studium ad posteros suos, quasi hæreditario iure, transmisit. Hunc cum Antiochi Regis legati, à patria religione ad idololatriā, traducere, omni ratione, contenderent; Regis gratiam, amplissimos homines, maximas opes effusè pollicerentur, grauissimis verbis se, aut fratres, filiosuè suos, tantum facinus, ac scelus suscepturos esse præcisè negauit. Dixit enim, magna voce, etsi omnes gentes Regi Antiocho obedirent, vt discedant vnusquisque à seruitute legis patrum suorum, & consentiant mandatis eius, ego, & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum. Cumq. dum hæc diceret, Iudæum quendam hominem vidisset idololatriæ operam dantem, summo animi dolore propter iniuriam Deo factam, incensus, impetu in hominem facto, eum, Regisq́; Antiochi legatum, impietatis suasorem, atque auctorem, contrucidauit, aramq́; destruxit. Omnis inquit, qui zelum habet legis, statuens testamentum, exeat post me.*

Votum.

Votum. Cap. XII.

Israel.

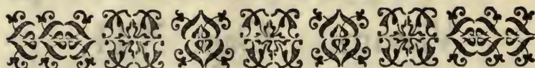
Votis ritè nuncupatis sępè Dei bonitatem sibi clarissimi Duces conciliarunt, numenq; adiunxerunt. Hebrei, magna, à Rege Arad, clade accepta, vouerunt se, si hostes superassent, hostium vrbes solo æquaturos. Exaudiuitq; Dominus preces Israel, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit, subuersis vrbibus eius. & vocauit nomen loci illius Horma, id est anathema. Quo quidem loco res est animaduersione digna, Deo ea esse vota gratissima, quæ ab omni magnitudine, rerumq; terrenarum despicientia proficiscuntur. cuiusmodi fuit superius Hebreorum votum, quo spoponderunt se hostium ciuitates euersuros, atque opes inflammaturos. æquum autem erat eos de hostibus victoriam obtinere, qui de illorum opibus iam triumphum egissent. Num. 21.

Iephte.

Hic in filios Ammon castra moturus, votum vouit Domino, dicens, si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihiq; occurrerit reuertenti cum pace à filijs Ammon, eum holocaustum offeram Domino. Transiuitq; Iephte ad filios Ammon, vt pugnaret contra eos; quos tradidit Dominus in manus eius. Iudith. 11

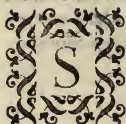
Petrus Lusitaniæ Regis filius.

In eo bello, quo Ioannes Lusitaniæ Rex Septam, vrbem Mauritaniæ Tingitanæ firmissimam, expugnauit, Petrus vouit se non capturum cibum, nisi vrbe capta. adfuit optimi iuuenis voto Deus. ipsa enim die qua in terram exposita copiæ sunt, & ille votum concepit Lusitanorum potestatem venit.

IOANNIS BOTERI BENENSIS DE REGIA SAPIENTIA,

LIBER TERTIVS.

VPERIORI Libro ea, quàm planißimè, & breuißimè potui demonstraui, quibus regna conseruantur, atque adeò augentur. quamuis autem ex ijs intelligi leui negotio poßint ea, quibus euertuntur, & corruunt; Visum tamen mihi est, librum tertium adijcere, in quo propriè, priuatimque causas exponerem, vnde regnorum, regumque interitus oriuntur. causas inquam, non quas hominis cuiuspiam prudentia, quæ in maximis sæpè rebus cæca est, aut certè lippa: sed quas Spiritus Sanctus nobis significare dignatus est, in sacrarum litterarum monumentis. Nam de ijs, qui humanæ prudentiæ opinione
Isa. 18. *gloriantur, & ex eius præscripto Remp. administrandam sibi esse censent; cuiusmodi erant Principes Aegyptiorum, ita legimus. Stulti facti sunt Principes Taneos; emarcuerunt Principes Mempheos; deceperunt Aegyptum, angulum populorum eius. stulta est omnis sapientia, quæ alia re, quam Dei virtute nititur. Sed redeo ad rem: earum rerum, quæ imperijs afferunt interitum, prima nobis occurrit Regum superbia.*

Regum

Regum Superbia. Cap. I.

PEREPRETIVM censeo, prohemij loco, commemorare ea, quæ de superbia, quantum ad institutum nostrum spectat, Ecclesiasticus scribit, Initium superbiæ hominis apostatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor eius; quoniam initium omnis peccati est superbia; qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subuertet eum in finem. propterea exhonorauit Dominus conuentus malorum, & destruxit eos, vsque in finem. Sedes Ducum Superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis: radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus. memoriam superborum perdidit Deus, & reliquit memoriam humilium sensu. substantia superbi eradicabitur. In eandem sententiam cecinit sanctissima Christi parens, Fecit potentiam in brachio suo; dispersit superbos mente cordis sui: deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Eccl. 10. Eccl. 21. Luc. 1.

Babylon.

APud Ieremiam Dominus Babyloni exitium, atque interitum minitatur, propterea quòd præteritarum victoriarum magnitudine, quasi, suis viribus illas consequuta esset, insolenter inflata, tantum sibi assumpserat, atque arrogarat, vt in ipsum etiam Deum, incredibili superbia, intolerantiaq; insultare videretur. Quam ob causam, hæc per Sanctissimum Prophetam, ait Dominus. Ecce ego suscitabo super Babylonem, & super habitatores eius, qui cor suum leuauerunt contra me, quasi ventum pestilentem, toto deinceps fere capite describit genus, & magnitudinem pœnarum, quas Babyloniorum contumaciæ, arrogantiæq; constituerat. Ier. 51.

Tyrus.

TYrus Phœniciæ vrbs, situs opportunitate, opum magnitudine, mercatorum frequentia, cæterisq; rebus, quæ ab Eze-

chiele ornatissimè explicantur; praestantissima, funditus corruit: propter intolerabilem superbiam, atque elationem. Concitauit enim in eam Deus Nabuchodonosorem, Regem Babylonis. cuius milites agrum Tyriorum euastarunt, mœnia solo aequarunt; domos incenderunt, opes diripuerunt, virgines, matronasq́; ludibrio habuerunt, viros partim ferro confecerunt, partim in miserrimam seruitutem abduxerunt. Tantarum porrò calamitatũ causam fuisse superbiam, testatur, luculentissimis verbis, ipsemet Deus. Fili hominis, dic Principi Tyri: haec dicit Dominus Deus. Eò, quod eleuatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi, in corde maris, cum sis homo, & non Deus, & dedisti cor tuum, quasi cor Dei, propterea, haec dicit Dominus Deus, eò quod eleuatum est cor tuum, quasi cor Dei, iccirco ego adducam alienos robustissimos gentium: & nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiae tuae, & polluent decorem tuum. &c.

Ezech. 27. 28.

Pharao Rex Aegypti.

AD comprimendum Pharaonis animum, rerum omnium affluentia, atque vbertate inflatum, Deus Assyriorum Regem in Aegyptum adduxit, qui vrbes copiosissimas exinaniuit; regnum florentissimum ferro, igni, praedae exposuit. oppidis solitudinem pro frequentia, vastitatem, pro celebritate, intulit. gentem in omnes Asiae regiones, ad seruitutem, dispersit; Regem omnibus dignitatis ornamentis spoliauit. Quae autem fuerit causa tantarum miseriarum, ex ipsius Dei ore, discamus. Haec dicit Dominus, Ecce ego ad te Pharao, Rex Aegypti, Draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis, meus est fluuius, & ego feci memet ipsum, Ponam frænum in maxillis tuis. &c.

Ezech. 29.

Idem.

Ezech. 32.

QVantum in odium, offensionemq́; Dei, reges propter animi elationem, insolentiamq́; incurrant, eiusdem Pharaonis exitium alibi, Dei verbis, expressum, docet. Leoni, inquit, gentium assimilatus es, & Draconi, qui est in mari, & ventilabas

cornu in fluminibus, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earum. Propterea hæc dicit Dominus Deus. Expandam super te rete meum, in multitudine populorum multorum, & extraham te, in sagena mea, & proyciam te in terram: super faciem agri abyciam te, & habitare faciam, super te, omnia volatilia cœli, & saturabo, de te, bestias vniuersæ terræ.

Assur.

HVnc, cum, potentia, atque opum, quibus vndique circumfluebat, magnitudine, cæteros mortales antecederet, ex altissimo, atque amplissimo dignitatis gradu, animi impotentia, atque intoleranda ferocia deturbauit. quam quidem, ruinæ causam fuisse docet ipsemet Deus. *Pro eo, quod sublimatus est in altitudine, & dedit summitatem suam virentem, atque condensam, & eleuatum est cor eius in altitudine sua, tradidi eum in manus fortissimi gentium, faciens faciet ei.* Ezech. 31.

Nabuchodonosor, Balsasar.

NAbuchodonosor, quod se nimium efferret, atque imperij opulentissimi magnitudine turgeret intemperanter, & Dei, à quo bona omnia procedunt, oblitus, gloriam illi debitam, sibi impudentissimè arrogaret, & in eodem vitio, tanquam luto, hæreret Balsasar, eius filius, ille quidem, & è regno, & ex hominum societate eiectus est; hic verò à Medis occisus. *Quando eleuatum est cor eius, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est, & à filijs hominum eiectus est, sed & cor eius, cum bestijs, positum est.* Dan. 4. Dan. 5.

Edom.

Abdiæ 1. HAnc gentem, superbia elatam, ita Abdias alloquitur. *Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarũ, exaltantem solium tuum, qui dicis in corde tuo, Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris vt aquila; & si inter sydera posueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dominus.*

Moab. Ammon. Assur.

HIs exitium, propter superbiam, Sophonias intentat. *Audiui opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon, quæ exprobrauerunt populo meo, & magnificati sunt, super terminos eorum. Propterea viuo ego, dicit Dominus exercituum; Deus Israel, Quia Moab, vt Sodoma, erit, & filij Ammon, quasi Gomorrha; siccitas spinarum, & acerui salis, & desertum, vsque in æternum: reliquiæ populi mei diripient eos, & residui gentis meæ possidebunt illos. Hoc eis eueniet pro superbia sua: quia blasphemauerunt, & magnificati sunt super populũ Domini exercituum. Horribilis Dominus super eos. & extendet manum suam super Aquilonem, & perdet Assur, & ponet speciosam in solitudinem, & in inuium, & quasi desertum. & accubabunt in medio eius greges, omnes bestiæ gentium.*

Moab.

Ierem. 48. DE huius gentis superbia, ita Ieremias. *Audiuimus superbiam Moab. (superbus est valde.) & sublimitatem eius, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis eius. Ego scio, ait Dominus, iactantiam eius, & quod non sit, iuxta eam, virtus eius; nec iuxta quod poterat, conata sit facere. ideo super Moab eiulabo. & c.*

Idumæa.

IDumæorum gentem, hoc ipsum vitium, de quo loquimur, euertit. ita enim eam alloquitur Dominus. *Arrogantia tua decepit*

pit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petræ, & aprahendere niteris altitudinem collis. Cum exaltaueris, quasi aquila, nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus: & erit Idumæa deserta: omnis, qui transibit per eam stupebit, & sibilabit super omnes plagas eius. Ierem. 49

Antiochus.

HIc, intolerabili superbia, elatus, loquutus est, se venturum Ierosolymam, & congeriem sepulchri Iudæorum eam facturum. quapropter, qui vniuersa conspicit, Dominus Deus Israel, percussit eum insanabili, & inuisibili plaga. Vt enim finiuit hunc ipsum sermonem, aprahendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta. Quibus horribiliter excruciatus, vermibus toto corpore erumpentibus, animam egit. 2.Mach.9.

Arphaxad.

ARphaxad Rex Medorum, multis, magnisq́ victorijs partis, vrbe amplissima, munitissimaq́ ædificata, gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum. ergo Nabuchodonosor eum, Deo mouente, aggressus, ingenti prælio superauit, in campo magno, qui appellatur Ragau. Iudith. 1.

Herodes Iudeæ Rex.

HIc, vt in actis Apostolorum scriptum est, cum argentea veste ornatissimè indutus ad populum Hierosolymitanum summa cum omnium admiratione concionaretur; populusq́ acclamasset, Dei, non hominis voces se audire: confestim percussit eum Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo. cumque vermibus toto corpore grassantibus, neque ille dolorem perferre, neque familiares fœtorem sustinere possent, ad eos conuersus, en ille, inquit, quem vos Deum appellastis. Actor. 12

Ve-

penè nudum, ictu lapidis, deiecit, deiectum ipsiusmet gladio interfecit; omniumq́ ludibrijs, atque irrisionibus hominis temeritatem, & furorem exposuit.

Dauid.

AT hic ipse, Dauid, cum populum numerari, censeriq́ iussisset. innumerabilis penè hominum ad arma, remque militarem idoneorum vis, & multitudo, magnam ei potentiæ suæ fiduciam videtur attulisse; quam quidem, nullam esse vt intelligeret, maleq́ fundatam, exorta repente, Dei nutu, pestilentia septuaginta hominum millia confecit. 2. Reg. 24.

Ezechias.

IN Deuteronomio Deus vetat Regem habere auri, atque argenti magna pondera, puto ne, his nimium confidens, cæleste præsidium contemneret; aut præ suis opibus parui faceret. Hoc cùm parum attendisset, atque obseruasset Ezechias, atque opum suarum aceruos ingentes Assyriorum Regis legatis ostentasset; Deus ei, per Prophetam denunciauit, eas omnes diuitias hostibus suis prędæ futuras esse. Deut. 17. 4. Reg. 20.

Amasias Rex Iudæ.

HIc bellum gesturus, pręter milites, quos, ex delectibus regni sui, coegerat, centum millia ex Israele, magna mercęde, conduxit. Tum, ei obuiam factus est Propheta quidam, qui diuino spiritu afflatus, ita est eum alloquutus; O Rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel; non est enim Dominus cum Israele, & cunctis filijs Ephraim. Quòd si putas, in robore exercitus, bella consistere: superari te faciet Deus ab hostibus. Dei quippe est, & adiuuare, & in fugam conuertere. 2. Par. 25.

Rex Assyriorum.

HVic Dominus Deus multas, & maximas gentes, ob ipsarum scelera, subiecit, totumq; penè terrarum orbem, eius armorum terrore, concussit. opulentissimas vrbes expugnauit, amplissima regna subuertit, plurimas nationes, omnium rerum copijs abundantes, perdomuit. In primis autem Deus Iudæorum gentem ei debellandam, & in durissimam seruitutem abducendam tradidit. Id ille, non diuino numini, in cuius manu est bellum, & pax, sed sapientiæ, & armis suis, quorum summam fiduciam habebat, acceptum retulit.

Esa. 10. Dixit enim, in fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi, & abstuli terminos populorum, & Principes eorum deprædatus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes &c. Quare Deus, vehementer offensus, in hæc verba minarum, & indignationis plena, prorupit. Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? quomodo si eleuetur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus, qui vtique lignum est. Propter hoc mittet dominator Dominus, Deus exercituum, in pinguibus eius, tenuitatem, & subtus gloriam eius, succensa ardebit, quasi combustio ignis &c. Quo ex loco intelligitur, Reges, atque exercituum Duces, nihil esse aliud, nisi secures, & serras, & baculos, quos Dominus nunc deprimit, nunc sublimè effert.

Moab.

AD hunc populum, locorum, quæ incolebat, firmitati confidentem, ita loquitur Deus, per Ieremiam.

Ierem. 48. Pro eo quòd habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & in thesauris tuis, tu quoque capieris.

Ammon.

Ierem 49. HAnc gentem, consimili scelere obstrictam, ita Deus, apud eundem Prophetam, alloquitur. Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua, filia delicata, quæ confidebas in thesauris

tuis, & dicebas, Quis venit ad me? Ecce ego inducam, super te, terrorem, ait Dominus, Deus exercituum, ab omnibus, qui sunt in circuitu tuo, & dispergemini singuli à conspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes.

Iudæi.

HI, *cum Assyriorum arma vehementer pertimescerent, diuinæ bonitatis obliti, Pharaonis, atque Aegyptiorum opem implorandam, atque expectandam sibi esse statuerunt. quam ob causam, ita eos insectatur. Væ desertores (ait Dominus) vt faceretis consilium, & non ex me. & ordiremini telam, & non per spiritum meum, vt adderetis peccatum super peccatum qui ambulatis, vt descendatis in Aegyptum, & os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in vmbra Aegypti, & erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiducia vmbræ Aegypti in ignominiam. Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit. Non fuerunt in auxilium, & in aliquam vtilitatem. Aegiptus enim frustra, & vanè auxiliabitur.* Isa. 30.

Quo in loco, vir sapientissimus potentiam Aegypti vmbram vocat, ad exprimendam opum humanarum inanitatem. vt enim vmbra nihil habet solidum, nihil expressum. ita mortalium potentia, nihil stabile, nihil firmum. vt vmbra, cum ad summum peruenit, tum citissimè euanescit: ita opum magnitudo, cum altissimè prouecta est, tum ad interitum maximè appropinquat. vt illa fugit eos, qui ipsam consectantur, ita hæc fallit eos, qui in ipsa spem, ac præsidium collocant fortunarum suarum.

Impietas, idololatria, hæresis. Cap. III.

HVC, *in vnum locum hæc conferenda duximus, propterea quod idolorum cultus, & hæresum prauitas ipsissima sit impietas. atque illud quidem, primo loco, statuendum*

dum est, impietate nullam esse maiorem Rerump. & Regnorum pestem. nam cum nulla sit stabilis, ac firma Imperij conseruandi, tuendiq́ fiducia, nulla ratio, præter eum, quæ ex diuina bonitate, clementiaq́ pendet; quæ potest esse impijs diuini patrocinij spes? quæ fiducia cœlestis tutela? nam si peccatores, cuiusque modi illi sint,
Pro. 2. *non exaudit Deus; quantò minus impios, & in eius Maiestatem*
Pro. 14. *directò iniuriosos? impij de terra perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex ea. Domus impiorum delebitur.*

Ex Iob.

NOn potest hic locus elegantius explicari, quam est à Baldado Suhite, apud Iob, explicatus. eius hæc sunt verba. *Nonne lux impij extinguetur, nec splendebit flamma eius? lux*
Iob. 18. *obtenebrescet in tabernaculo illius: & lucerna, quæ super eum est, extinguetur. Arctabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eum consilium suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius, super semitam. Vndiq́ terrebunt eum formidines, & inuoluent eum pedes eius. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Deuoret pulchritudinem cutis illius: consumat brachia illius primogenita mors. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eum; quasi Rex, interitus. Habitent in tabernaculo illius socij eius, qui non est; aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Deorsum radices eius siccentur, sursum autem atteratur messis eius. memoria eius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis. Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum. Non erit semen eius, neque progenies in populo suo, nec vlla reliquia in regionibus eius. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus eius, qui ignorat Deum.* & in alio lo-
Iob. 8. co. idem Baldadus. *Nunquid virere potest scirpus absque humore, aut crescere carectum absque aqua? Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescet: sic viæ omnium qui obliuiscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit. Non ei placebit vecordia sua, & sicut tela aranearum fiducia eius. Innitetur*

super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget. Qui oderunt te, induentur confusione: & tabernaculum impiorum non subsistet.

Idololatria. Cap. IIII.

Iudæi.

IVDEI, *propter idololatriam, nunc à Rege Mesopotamię, Dei permissu, oppressi sunt; nunc à filijs Ammon, aut Moab, nunc à Philistheis, aut Madianitis, nunc à Syris, alijsque nationibus, aut bello domiti, aut sub imperium redacti; aut etiam in exteras regiones abducti sunt ad miserrimam, & morte acerbiorem seruitutem; cuius rei causam luculenter explicatam habes in quarto libro Regum, capite decimo septimo.* Iud. 3. 4. Reg. 17.

Iudęorum plerique Reges.

IEroboam, *& ipsius stirps, propter idolorum cultum detestabilem, non solum regnum amisit, sed etiam funditus, diuino nutu, interijt. Salomonis filio, posterisq́, regnum, propter eandem causam, ad duas tribus (cum duodecim ante tribus complecteretur) redactum est; ipsi auctoritas, Ieroboam aduersus eum suscitato, imminuta. Baasæ domus à Zambri deletur: Phaceia interficitur. Osee Assyriorum Regi traditus est in seruitutem. Manasses ipsam seruitutem, in teterrimum carcerem coniectus, seruiuit. Amnon à domesticis interficitur. Ioachaz capitur, & in Aegyptum vinctus abducitur. Ioacin à Babylonijs seruitute opprimitur; à Syris male habetur. Ioachim à Nabuchodonosore capitur, & in Assyriam vinctus abducitur. Sedeciæ filij interficiuntur; ipsi oculi eruuntur. regnum euertitur, propter idololatriam. Saul quia Pythonissam, Ochozias quia Beelzebubum consuluit, ille à Philistheis acie victus, sibi, salutis disperatione, manus attulit: hic, morbo confectus, interijt.* 3. Reg. 3. 3. Reg. 11. 3. Reg. 16. 4. Reg. 15. 17. 4. Reg. 21. 4. Reg. 23. 4. Reg. 24. 4. Reg. 24. 4 Reg. 25. 2. Par. 10. 4. Reg. 1.

Cha-

Chananei.

Deut. 9. *CHananeos, propter impietatem fuisse deletos discimus ex Deuteronomio ita enim ibi gentem Hebream alloquitur Moses. Ne dicas, in corde tuo, cum deleuerit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo. Propter iustitiam meam introduxit me Dominus, vt terram hanc posiderem, cum, propter impietates suas, istæ deletæ sint nationes. neque enim propter iustitias tuas, & æquitatem cordis tui, ingredieris vt posideas terram earum. sed quia illæ egerunt impiè, introeunte te, deletæ sunt.*

Imperatores plerique Romani.

ROmani Principes, qui Christianam pietatem oppugnarunt, omnes vel ferro, vel veneno, vel genere mortis horribili præter Traianum, & Seuerum, è medio sublati sunt. hi duo soli, morbo, perierunt, Traianus quidem, fortasse quoniam edictum, quòd in Christianos tulerat, reuocauit. Seuerus, vt fides diuinæ iustitiæ locum haberet. reliqui omnes variè vel multitudinis furore, vel militum impetu, vel familiarium dolo, vel hostium insidijs, aut vi, excruciati, interfectiq́ sunt. Domitius Nero, qui, primus Romanorum Principum, Christi nomen insectatus est, & Christianorum sanguinem, Principibus Apostolorum occisis, exorbuit, hostis à Senatu iudicatus, sibi ipsi necem, iuuante Epaphodito à libellis, consciuit. Domitianus à suis cubicularijs septem vulneribus contrucidatus est. Commodo, Lætus Prætorij præfectus, & Martia eius concubina ceruices fregerunt. Antonius Caracalla, Seueri filius, Carris militum conspiratione, perijt. Varius Heliogabalus primum in cloacam, deinde in Tyberim proiectus est. Iulium Maximinum, cum filio, milites ad Aquileiam, interfecerunt. Decius à Gothis acie victus, & cum toto exercitu, cæsus est. Valerianus à Sapore, Persarum Rege, acie victus, & captus, ipsam seruitutem seruiuit. Sub Gallieno, Imperium à triginta Tyrannis distractum, conuulsumq́ est; ipse Aureoli insidijs interficitur. Aurelianus domesticorum suorum fraude occiditur. Maximianus Masiliæ captus, Constantij iussu, necatur. Diocletianus

ad

ad amentiam redactus, veneno hausto, sibijpsi mortem attulit. Maximianus alter, Licinij Collega; vlcere inguinibus innato; cum deessent remedia, vermibus vndiquè, cum intolerabili dolore; erumpentibus, crudelitatis in Christianos serò pœnitens, extinctus est. Licinius, à Constantino non semel prælio victus, tandem, etiam contra Sacramenti fidem, è medio sublatus est; Iulianus, cum idololatriam, atque impietatem, iam penè extinctam, renouare contenderet, in Persica expeditione, vel conto traiectus, vel sagitta, è cœlo missa, vt non nemo scribit, confixus impietatis pœnas dedit.

Hæresis. Cap. V.

NVLLA maior Reip. pernicies. regna de statu, Reges de Solio deturbat. legibus pestem, Ciuitatibus exitium affert. nihil intactum, nihil omnino intentatum relinquit. bella vbique, & seditiones, quasi furia quędam immanis, concitat. nulla est domus tam stabilis, nulla ciuitas tam firma, quam non tumultibus concutiat, discordijsq́ conuellat. multitudinem in Principes instruit; liberos in parentes armat. temeritate, & furore inflammata in optimum quemque bacchatur. cælum ipsum stultitia petit. &; quoniam Deum è cœlesti regno deturbare se posse desperat; è templis, atque aris, quas ei maiorum nostrorum pietas erexit, exterminare contendit. Sed nulli perniciosior est, quàm sibi. quantum sit in Hæresi malum, ij ante omnes experiuntur, qui eam pestem vel ipsi pepererunt, vel ab alijs partam aluerunt. præcipuè verò Regibus, atque Imperatoribus exitio fuit.

Imperatores Constantinopolitani.

EX ijs Imperatoribus, qui hæresum impietatem sequuti, eius patrocinium susceperunt, pauci admodum vel potius nulli, non grauissimas pœnas, etiam in hac vita, dederunt, aut Imperij amissione, aut magnis belli offensionibus, aut genere mortis horribili.

Valens dum se Arrianæ impietatis patronum præbet, acie à Scythis victus, Imperium, vitamq́; amisit, igne in tugurium, quo se ex fuga receperat, iniecto.

Anastasius Eutichetis sectator fuit. sub eius Imperio, Saraceni Syriam infestam habuerunt; Bulgari Thraciam; multi, varijs locis, tyrannidem occuparunt. ipse fulmine ictus impietatis pœnas dedit.

Heraclius, post gloriosissimam illam victoriam, in Monothelitarum hæresim lapsus est. ab eo tempore, hostibus contemptui esse cœpit. Saraceni Syriam, Pheniciam, Aegyptum occuparunt. ipse primum hydropisi, deinde nouo morbi genere affectus est, quo virile membrum ita ei semper distentum erat, vt quoties meieret, vultum respergeret; nisi obiectu tabulæ, id prohibuisset. eoque morbo confectus extremum vitæ diem confecit.

Constans Monothelitas sequutus est. quarè nihil ab eo prosperè in Imperio gestum est. Saraceni classe, Longobardi terrestri eum prælio deuicerunt. tandem à suis in Sicilia trucidatus est.

Iustinianus iunior sextam Synodum conuellere, atque abrogare tentauit: quapropter & foris, primum ab Arabibus, deinde à Bulgaris magnis cladibus afficitur: & domi Imperio spoliatur, & naribus mutilatur, & in exilium Chersonam pellitur. Deinde verò, cum, Trebellio, Bulgarorum Rege, adiuuante, restitutus fuisset, à Philippico quodam non Imperio tantùm, sed etiam vita orbatus, pœnam, suam dignam impietate, suscepit.

Philippicus Bardanes imagines coli vetuit, & sextam synodum altera synodo infirmare conatus est. quis ergo dubitet eum iccirco à Bulgaris male habitum fuisse, & à suis oculis orbatum, atque Imperio deiectum?

Leo Isaurus eodem scelere obstrictus fuit. eo imperante, Saraceni Constantinopolim triennium obsederunt; pestilentia CCC. Constantinopolitanorum ciuium millia confecit. vrbis mœnia, itemq́; Thraciam, atque Bythiniam ingens terræmotus quatefecit, atque disturbauit.

Constantinus Copronymus paternæ impietatis heres. Diuorum imaginibus, & ossibus bellum indixit. in cuius rei pœnam (quan-

tum homini iudicare fas est) in ponto Euxino bis mille ferè naues naufragio amisit, quas in Bulgaros armauerat, atq; instruxerat. Longobardi Hexarchatum occuparunt. Galli magnos progressus in Italia fecerunt. ipse, dũ in Bulgaros bellum gerit, elephantiasi horribiliter excruciatus interijt. Leo huius filius, propter impietatem, patre nihil felicior fuit. sed de eo alibi.

Leo Armenius, Diuorum imaginibus item infestus, à Michaele Traulo, quem ille in vincula coniecerat, interficitur.

Michael Traulus, dum imaginibus bellum indicit, ipse à Saracenis bis profligatur, Creta amissa.

Theophilus eius filius, dũ in eadem impietate haret, bis à Saracenis acie superatur, castrisq; exuitur. demum, disenteria grauissimè excruciatus, interijt.

Anathema. Cap. VI.

SVB impietatis titulum subijciendi uidentur, qui Anathematis notam, dirasq; Pontificias contẽpserunt. quæ enim maior impietas, quàm committere, ut dignus habearis, qui, & horendis execrationibus deuinciare, & sacris, rerumq; omnium communione prohibeare? dignus, cuius aditũ sermonemq; omnes defugiant, ne quid ex contagione, incommodi accipiant; dignus, cui neque petenti ius reddatur neque honos ullos communicetur? Certè apud Druidas olim in Gallia, quibus erat sacrificijs interdictum; (solebant enim illi etiam hisce veluti laqueis hominum facinorosorum contumaciam irretire, atque constringere) ij numero impiorum, ac sceleratorum habebantur. nullam cum ijs uitæ, nullam offitiorum societatem coibant. hominum conspectu, & lucis usura indignos censebant. auersabantur homines, detestabantur, execrabantur. Quod si diræ execrationes, etiam nulla tua culpa, in te adhibitæ, contemni non debent, quanto minus eæ, quibus es iure illigatus, & tuo merito, deuinctus? Ego quidem nullam calamitosiorem pestem, nullam perniciem maiorem homini christiano accidere posse censeo. sed ut fulminum iactus stragesq; ab ijs editæ, clarius in

magnis,altisque turribus apparent; ita anathematis quasi fulmen grauius reges,principesq; uiros, quàm priuatos homines affligit,atque prosternit.

Eudoxia Imperatrix.

GEorgius Scholaris, qui pro Concilio Tridentino gracè scripsit,narrat, districto in Eudoxiam ab Innocentio primo, propter iniuriam Ioanni Chrisostomo illatam, anathemate,eius mortuæ sepulchrum tremere non destitisse,donec Roma aduenit absolutio.

Philippicus Bardanes. Leo III.

PHilippicus à Constantino Pontifice,quòd sacras imagines abolere conaretur,sacris interdictus,à Bulgaris,qui in Thraciam impetum fecerunt,eamque prædæ,nullo prohibente,habuerunt, insignem ignominiæ notam accepit,& ab Anthemio oculis orbatus,atque imperio spoliatus est.

Leo III. Sacris à Gregorio II.interdictus omnium calamitosissimè bello fame,pestilentia,terremotibus afflictus, imperauit,ut alibi ostensum est.

Imperatores Germani.

HEnricus IIII.primus Occidentis Imperatorum sacris interdictus fuit,nec verò impunè,ab Henrico enim filio captus,& in uincula Leodij coniectus, pædore carceris confectus interijt.

Otho IIII. quòd Pontificiam ditionem inuadere conaretur, diris,execrationibusq; Pontificijs irritus, imperij titulis, Federico suffecto,priuatur. nec multò post cum Philippo Galliæ rege,signis collatis cõgressus, uincitur, atque ingenti strage profligatur. Rursum,cum se commouisset, Federici armis oppressus, reliquam uitam nulla dignitate traduxit.

Federicus II.ab Innocentio,propter perturbatam iurisdictio-

nem

nem Ecclesiasticam, diris constrictus, magna Italia parte in eum conspirante, Parmam amisit; quam recuperare conatus, à Montelongo, Pontificis legato, eruptione uincitur, exercitu, omnibusq; impedimentis exuitur. inde, Manfredi Filij nothi dolo, strangulatur. nec in ipso impietatis pœna hæsit: sed ad filios, nepotesq; permanauit. nam Manfredus Conradum Fratrem interfecit, Manfredum uerò Carolus Andegauensis, idemque Conradinum Conradi filium, Federici nepotem, acie uictum, & captum Neapoli securi percussit.

Ludouicus Bauarus à Ioanne XXII. sacris interdictus, eò quòd se, citra ipsius assensum, Imperatorem appellarat; nihil aliud, dum imperauit, nisi amicos euertit, & discordias seuit, & perturbatissimè, ut furijs agi appareret, uixit.

Aripertus Galliæ rex.

ARipertus, Clotharij filius, pellicum amore obcæcatus, uxorem missam fecit: monitus sæpe à D. Germano Parisiensium Episcopo, cum non resipisceret, sacris tandem interdicitur: nec multo post, è uita nulla relicta sobole, excedit.

Ludouicus XII. Galliæ Rex.

HIc postquam, ob Estensium, & Bentiuolorum & Concilij Pisani patrocinium à Iulio II. Sacris interdictus fuit, se, & suos penè perdidit. omnia in ipsum coniurasse uisa sunt. nam Oceanus inaudita tempestate, classem ipsius ornatissimam partim demersit, partim grauissimè afflixit, inutilemq; reddidit. Henricus Britanniæ Rex Tornacum, urbem amplissimam, expugnauit. Heluetij Diuionum, oppidum Sequanorum vehementissimè oppugnarunt. neque nisi, durissimis conditionibus Regi impositis, inde recesserunt. Reges Nauarræ, & Scotiæ, eius socij, grauissimas calamitates, & clades acceperunt. ille enim ab Hispanis regno, hic ab Anglis uita spoliatus est. ipse Mediolanum amisit. Hisce malis tandem fractus, Regina enixè orante, Regno obtestante, cum Pontifice in gratiam redijt.

Veneti.

HI etiam, cum initio Pontificatus Iulij II. Fauentiam oppidum Flaminiæ, & nonnulla alia Ecclesiasticæ ditionis loca, occupassent, Pontificisq; monitiones, atque auctoritatem neglexissent, sacris interdicti summum non imperij solum, & dignitatis, sed etiam libertatis, ac salutis periculum adierunt. nam acie uicti ad Abduam à Ludouico XII. Gallorum Rege, non tam hostium uiribus, quàm suorum uitio, totam penè continentem amiserunt. nulla in militibus uirtus, in ducibus auctoritas fuit. omnia Reip. loca Gallis, Germanis, Hispanis, Ferrariësibus, Pontificijs militibus prædæ fuerunt. tanta dignitatis, & fortunarum iactura edocti Pontifici supplices fuerunt. uenia impetrata atque interdicto soluti, omnia fere quæ in gallia Transpedana possederant, recuperarunt.

Sacerdotum, & Ecclesiæ contemptus. Cap. VII.

SACERDOTUM contemptus Dei contemptus est, uel ipsomet Deo teste. eius ad Samuelem uerba sunt hæc, cum, eo repudiato, Iudæi Regem sibi dari uoluerunt. Non te, inquit, spreuerunt, sed me. Et Christus Dominus, Qui uos, inquit, spernit, me spernit.

Saul.

1. Reg. 13. *SAul, contra quam Samuel præscripserat, uictimas ante eius aduentum, necessitate, ut ipse dictitabat, compulsus, immolauit. cui Samuel, Stultè, ait, egisti, nec custodisti mandata domini Dei tui, quæ præcepi tibi. Quòd si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum, super Israel, in sempiternum: sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. quo in loco, non est prætereundum, Samuelem uocare mandatum suum, mandatum*

tum Dei, ut ex eo intelligamus, verba Sacerdotum, Dei esse verba. Qua de causa dixit Christus Apostolis, Qui uos audit, me audit. & Paulus Apostolus magnopere Thessalonicenses laudat, quod prædicationem suam excepissent, non ut verbum hominum, sed sicut verè erat, uerbum Dei. sunt enim Sacerdotes diuinæ uoluntatis interpretes.

Idem.

NOn semel Samuelis præcepta Saul contempsit. iterum enim, cum Samuel, Dei nomine, præcepisset, ut in Amalecitas bellum gereret, Vrbes euerteret, facultates incenderet, pecora hominesq; ad unum interficeret ille, victoria abusus, optima quæque seruauit, Agago regi uitam concessit, omnia denique, non ex Samuelis præscripto, sed pro animi sui libidine, administrauit. quapropter, hæc ad eum Samuel loquutus est. Pro eo quòd abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus, ne sis Rex. 1. Reg. 15.

Ozias Hierosolymæ Rex.

OZias, in eo Sacerdotum dignitatem uiolauit, auctoritatemq; contempsit, quòd ipsorum munere defungi, ac thura incendere conatus est. non impunè: nam, continuò, elephantiasi diuinitus oppressum uehementerq; exterritum, Azarias Pontifex, atque alij templo expulerunt. hac tam graui pœna factum est, ut non tantũ sacris muneribus prohiberetur, uerum etiam regni administrationem alteri demandare cogeretur. ita dum alienum munus inuadit, etiam suo spoliatur, & dum Sacerdotis personam induit, neque illam sustinuit, & regiam exuere coactus est. Ita enim scriptum est. Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata, plenus lepra ob quam eiectus fuerat de domo Domini. Porrò Ioathan filius eius rexit domum regis, & iudicabat populum terræ. 2. Par. 26.

Eduinus Britanniæ Rex.

HIc, quòd Dunstanum Abbatem, virum sanctissimum, atque optimum, Alcinæ pellicis suasu, atque hortatu, (ob eius enim consuetudinem grauissimè à Dunstano reprahendebatur) solum vertere, atque exulare iussisset; ipse regno à suis pulsus est; Deo illatam homini religiosissimo iniuriam vlciscente.

Charthaginenses.

SAluianus Episcopus Massiliæ scribit, in extremo libro de prouidentia, Carthaginenses in Vandalorum potestatem traditos, diuino nutu, fuisse, eam potissimum ob causam, quòd Sacerdotes, & homines Ecclesiasticos ludibrio, & despectui haberent.

Federicus Aenobarbus.

FEdericus Alexandro III. summam per iniuriam, inimicus, atque infestus fuit. tandem, malis edoctus, animi immanitatem, impietatemq; exuit. nam & complures Italiæ vrbes eum deseruerunt, & Mediolanenses prælio superarunt. demum, gratia quoquomodo reconciliata, in Asiam profectus, magnum Saladino, & Turcarum Principibus terrorem dicitur, aduentu suo, intulisse. sed, non ita multò post, amnem, lauationis causa, ingressus, periit. exercitus, amisso Imperatore, in Europam inglorius rediit. Non videtur Deus probasse eius acta, conatusq; contra hostes nominis Christiani, qui tam impiè suum in terris Vicarium armis persequutus esset.

Constans II. Iustinianus II.

COnstans, Martinum Pont. Max. comprahensum, exilio, in quo ille periit, affecit. Iustinianus Sergium item Pont. comprahendi iussit; atque infestissimo animo persequutus est. hi quem vita, atque Imperii exitum habuerint, alibi demonstratum est.

Henricus III. Otho IV. Federicus II. Ludouicus Bauarus.

Horum etiam, qui Romanis Pont. hostes sese præbuerunt, exitus alibi, cum de ijs ageremus, qui sacris interdicti sunt, demonstrauimus.

Imperatores Orientis.

Præterea, quæ de nonnullis Imperatoribus, singillatim, supra ostendi: hic vniuersè ita cẽseo. hos, à quo tempore schisma alere, Romaniq; Pont. auctoritatem contemnere cœperunt, nihil neque domi, neque foris præclarè, nihil memoria dignum gessisse. mutuis cædibus, intestinis discordijs, odijsq; præcipites ad interitum ruerunt. tum desidia, luxuria, nequitiaq; corrupti, suis ludibrio, hostibus contemptui fuerunt. Imperium tandem, Bizantio à Turcis expugnato, amissum. Græci verò, qui sub Romani Pont. auctoritate esse noluerunt, durissimo barbaricæ seruitutis iugo, premuntur. caduca sunt imperia, imbecilla Imperatorum arma nisi veræ pietatis ope, præsidioq; nitantur. neque vlla vis in arcu est, nisi Eliseus manus suas bellatorum manibus imponat, & Moyses manus in cœlum erectas, & contentas habeat. 4. Reg. 13.

Imperatores Occidentis.

Quæ de Constantinopolitanis Imperatoribus diximus, de Germanis eadem dici possent. hi enim dum Pontificiam ditionem infestam habent: vel potestatem dandorum beneficiorum sibi arrogant, vel adulterinos Pontifices aut ipsi creant, aut ab alijs creatos tuentur. veros nunc in Galliam profugos, nunc aliò ire cogunt: neque de Pontificum dignitate quicquam diminuerunt; & pulcherrimam Imperij partem in Italia amiserunt. Germania autem magna ex parte Christi legibus repudiatis, Cæsaris nomen, imperiumq; contemnit, & Barbari Christianorum Principum discordijs, odijsq; corroborati, & spolijs ditati, ceruicibus nostris impendent.

Lon-

Longobardi.

Longobardis, quorum amplissimum Regnum, opes maximæ fuerunt, exitio fuit Romani Pont. contemptus: dum enim eius gentis Reges Pontificiæ ditionis oppida inuadunt, Galliæ Regum, arma in se concitarũt quibus quidem primum perdomiti, deinde funditus euersi, dignitatem omnem, atque imperium amiserunt. Quo loco, non est prætereundum, quòd omnium seculorum memoria obseruatum est, Reges, atque Imperatores, qui Ecclesiæ bona ad se transferre uoluerunt, sua etiam amisisse, contra qui in Ecclesiam beneficentissimi fuerunt, multum inde utilitatis, multum emolumenti consequutos esse. Longobardi enim dum Ecclesiasticam ditionem suam facere conantur, regnum perdiderunt: Galli dum regni sui uires, & opes ad Ecclesiæ dignitatem, atque amplitudinem tuendam conferunt; Galliæ regno imperium occidentis adiecerunt.

Reges Neapolitani.

NVlla est Regio Europæ aptior Regno Neapolitano ad imperium longè, lateque propagandum: hoc enim & ijs rebus abundat, quæ ad bellum gerendum requiruntur, sale, ferro, oleo, frumento, uino, equis, uiris; & ita situm est, ut hinc Orientem, inde Africam in cõspectu habeat; & ad eas oras, breui traiectu, inuadendas, portus excellentes, hinc Brundisinum, inde Tarentinum. tãtam rerum gerendarum opportunitatem, & gloriæ adipiscendæ facultatem corrupere Reges, cum alijs multis, magnisq; erroribus, tum præcipuè simultatibus, quas cum Romanis Pontificibus exercuerunt. quibus quidem factum est, ut & ipsi perturbatissime regnarint, & non diuturnam posteris reliquerint hæreditatem. nam intra quingentos annos sex familiæ in eo regno pedem posuerunt. nulla tamen (nisi forte extrema) fixit.

Blasphæmia. Cap. VIII.

NVLLVM scelus est blasphemia Deo odiosius; nullum Reip. perniciosius: blasphemia enim directò in Deum fertur, atque eius Maiestatem lædit. est in eiusmodi peccato impietas; est contemptus, est contumelia, est rabies quædam, & furor Tartareus. Quod autem regnum satis firmum, quæ ciuitas satis munita, tanta peste grassante? Capio autem hic nomen blasphemiæ paullo latius, quàm in scholis Theologorum capi solet.

Sennacherib.

SEnnacheribum, qui, potentia, atque exercitu suo fretus, horrendis blasphemijs Deum lacessierat, Deus, & horribili exercitus, per Angelos contrucidati, strage, atque internecione affecit, & morte, per filios illata, de medio sustulit. 4. Reg. 19. 2. Par. 32.

Antiochus.

IN causis, quare Antiochus horribiliter excruciatus fuerit, & morbo intolerabili, & cuius aspectum nemo sustinere posset, confectus, blasphemia numeratur. ita enim scriptum est: Igitur homicida, & blasphemus pessimè percussus, & vt ipse alios tractauerat, peregrè in montibus vita functus est. 2. Mach. 9.

Chosdroas Persarum Rex.

COnsimilem exitum habuit Chosdroas. nam cum multis, magnisq́; victorijs elatus, atque intoleranter inflatus, Heraclij Imperatoris Oratoribus superbè nimium respondisset, atque impiè, Nullo modo se pacem cum Romanis facturum, nisi Christum, abiurasset Imperator. Heraclius hominis nefarij impietatem detestatus, atque execratus, armis eum perdomare, & comprimere, diuina ope fretus, statuit. Itaque exercitu coacto, & in Persiam abducto, tribus grauissimis prælijs hostem superauit. Regem verò ipsum, fuga sibi consulentem, Sinochius filius, quòd ille Medarsen, natu minorem, sibi successorem declarasset, interemit.

Iulianus Apostata.

HIc, ad Persicum bellum profecturus, illud identidem, furoris, & minarum plenus; iactitabat, se Christianorum internecionem, atque exitium tantisper differre, dum ab ea expeditione reuerteretur. Ergò, cum eò profectus esset, & iam, iamque victoria nuncius à sui similibus expectaretur, Libanius Sophista, eius familiaris, de Pædagogo quodam Christiano, CHRISTO, Christianisq; illudens, atque insultans, quæsiuit, quid ageret fabri filius. ita enim (CHRISTVM per contumeliam vocabat) Tùm ille sanè argutè, sandapilam, inquit, Iuliano. neque ita multò post, Iuliani cadauer in sandapila elatum est.

Iulianus Iuliani Cæsaris auunculus.

HIc, dum Orienti præesset, ad sacratissimam mensam lotium misit. scelus pæna repente consequuta est. intestinis enim putrescentibus, atque excrementis per os effluentibus, impurissimam animam egit. Ferunt ipsius coniugem, excellenti virtute fœminam, hisce verbis, maritum, horribili morbo laborantem, alloquutam; Aequum est, mi vir, te Christo Domino, quàm maximas grates agere, quòd hac exigua pœna suam tibi potentiam ostendit, Nescires enim, cui fecisses iniuriam, nisi ille hunc tibi dolorem fecisset.

Fœdera cum impijs. Cap. IX.

Iosaphat.

Exod. 23.
1. Esd. 9.
2. Par. 16.

DOMINVS Deus non semel vetuit, ne Iudæi fœdera cum impijs facerent, aut societatem coirent. quapropter Iosaphat Regi Hierosolymæ, ex bello, quod cum Achabo, Rege facinorosissimo, inita societate, contra Syros gesserat, redeunti, Iehu Propheta, obuiam factus, Impio, inquit, præbes anxi-

auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris, & iccircò iram quidem Domini merebaris; sed bona opera inuenta sunt in te.

Idem.

H*Ic idem, cùm non multò post cum Ochozia, Samariæ Rege, societatem coisset, & classis non exigua, communibus impensis, parata, ad negotiationem missa esset in longinquissimas orbis terræ regiones, EliEzer, vnus è numerò Prophetarum, ita est Regem, cœlesti monitu, instinctuq́, alloquutus, Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritaq́ sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.* 2. Par. 21.

Alphonsus V. Hispaniæ Rex.

H*Ic sororem Tyresiam Abdala Saraceno, Toleti Regi, in matrimonium collocauit, vt, contra Cordubæ Regem, sibi auxilio foret; at neque puella vlla conditione induci potuit, vt homini impio, & à Christi fide alieno sui corporis copiam faceret, & ipse Alphonsus, dum Visenm obsidet, sagitta confixus, morte, impietatis suæ pœnas dedit.*

Iacobus Stuardus.

H*Ic percusso fœdere cum Ludouico XII. Gallorum Rege, qui tum sacris interdictus erat, contra Anglos, qui tum Tornacum obsidebant, bellum infeliciter mouit. nam cum hoste, signis collatis, congressus, magna cum totius exercitus strage, superatus, atque interfectus est.*

Ioannes Nauarræ Rex.

P*Aullò minores pœnas, graues tamen, atque acerbas dedit Ioannes. hic enim cum eiusdem Ludouici, qui tùm sacris interdictus erat, partes sequeretur, Ferdinandi Catholici armis*

profligatus, optimam regni partem amisit. Quod frustrà, & ipse Gallorum potentia fretus, & Henricus, eius filius recuperare tentarunt.

Palæologi. Cantacuzeni.

HI, cum Turcas in Europam, vt eorum armis, atque opibus alteri alteros oppugnarent, & Imperio spoliarent, euocassent, vtriq; à Turcis omnibus fortunis euersi, omni dignitate spoliati, vita denique ipsa orbati sunt.

Calloiannes Ponti Imperator.

CAlloiannes Vssuncassani, Persarum Regis, opibus Imperium suum, contra Turcas; Dei fortè oblitus, muniendum filia ei collocata, esse statuit. frustra. Turca enim, & Vssuncassanum profligarunt, & ipsum, ad deditionem coactum, Constantinopolim duxerunt.

Ludouicus Sfortia. Isabella Vngariæ Regina.

LVdouicus, contra Venetos, Isabella contra Ferdinandum Regem Romanorum, Turcarum opem implorauit. quod impium consilium rerum exitus damnauit, ille enim à Venetis, & Gallis; hęc ab ipsis Turcis regno spoliata fuit.

Alphonsus Iunior, & Federicus Aragonij.

HI eosdem Turcas fœdere sibi adiungere contra Gallos, atque Hispanos, Deo improbante, tentarunt. nam, temporis penè momento, regnum ambo amiserunt.

Vidua,

Viduæ, pupilli, inopes male habiti. Cap. X.

NIHIL est Deo Opt. Max. maiori curæ, quam pupilli, inopes, & viduarum causæ. Quapropter nihil seuerius punit in Regibus, quam horum contemptum: nam cum Reges Dei vices in terris gerant, oportet eos Deum in his maximè rebus imitari, quæ sunt ipsi carissima. nihil autem Deo carius ijs, qui sunt omni humano præsidio spoliati. in ijs enim à facinorosorum hominum superbia, atque immanitate defendendis, eius potestas, & in subleuandis bonitas, luce clarius, elucet. Hunc Dei erga pauperes amorem cum videant, aut videre Reges debeant, debent etiam omni ratione eniti, vt quàm diligentissimè eum imitentur. inopumq; patrocinium suscipiant, & desertorum causam tueantur.

Principes Iudæorum.

HI quòd, auaritia, & cupiditate obcæcati, latrocinia potius quàm iudicia exercerent, & sententiam non secundum ius, & fas, sed ex munerum, & compendij magnitudine pronunciarent, atque ideò viduarum causas negligerent, pupillos, eorum fidem implorantes, odio haberent; pauperibus nullum iuris sui obtinendi locum relinquerent: magnoperè diuinum in se numen concitarunt. Itaque his in eos verbis, summa indignatione, plenis, inuehitur. Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Isa. 1.

Iidem.

EOsdem ita Dominus insectatur apud Ieremiam. Causam viduæ non iudicauerunt: causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. nunquid super his non visitabo, dicit Dominus, aut super gentem huiuscemodi non vlciscetur anima mea? Ierem. 5.

Iidem.

Iidem.

Zacha. 7. HAEc ait Dominus exercituum, dicens, iudicium verum iudicate: & misericordiã, & miserationes facite vnusquisq; cum fratre suo. & viduam, & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari, & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo, & noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes, & aures suas aggrauauerunt, ne audirent; & cor suum posuerunt, vt adamantem, ne audirent legem, & verba, quæ misit Deus exercituum in spiritu suo, per manum Prophetarum priorum; & facta est indignatio magna à Domino Deo exercituum.

Consilia iuuenilia. Cap. XI.

3. Reg. 12. NOn est iuuenum dare, sed accipere consilium. nam vt in libro Iob præclarè scriptum est, in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Quod cum parum attendisset Roboam, filius Salomonis, senum consilio repudiato, iuuenum æqualium suorum sententiam sequutus est, & populo, tributorum penè intolerabilium grauitatem deprecanti, nihil se se remissurum, immo maiora, quam pater Salomon, impositurum, atque exacturum esse respondit. Quibus verbis irritatus Israel, ab eo defecit, & Ieroboam sibi Regem adsciuit. Ita regnum summa Dauidis virtute fundatum, incomparabili Salomonis sapientia constitutum, iuuenis vnius vitio dissipatum est.

Crudelitas in Prophetas, & Dei seruos. Cap. XII.

NIHIL est, quod Deus seuerius vlciscatur, quam factas Prophetis, & ministris suis iniurias. nam, cum, omnium gentium consensu, legatorum nomen inuiolabile sit,

sit, in quanto apud omnes honore esse debet, Dei famulorum, & Prophetarum, qui Dei legati sunt, auctoritas? quod si Romani, propter iniurias oratoribus suis illatas Tarentinis grauißimum bellum intulerunt, Corinthum, clarißimam totius Graciæ vrbem, funditus euerterunt, quanta cura putamus Deum legatorum suorum ius, & nomen tueri?

Achabus Samariæ Rex.

HVnc Syri occiderunt eius verò posteritatem, Iehu, infinita cæde, Dei iussu, interfecit. ita enim ipsum Iehu vnus è numero Prophetarum est alloquutus. Hæc dicit Dominus Deus Israel: vnxi te Regem super populum Domini Israel, & percuties domum Achab Domini tui, & vlciscar sanguinem seruorum meorum Prophetarum, & sanguinem omnium seruorum Domini de manu Iezabel; perdamq; omnem domum Achab, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & nouißimum in Israel. & dabo domum Achab, sicut domum Ieroboam, filij Nabat, & sicut domum Baasa. Iezabel quoque comedent canes, in agro Israel, nec erit qui sepeliat eam. 4. Reg. 9.

Ioas Iudeæ Rex.

CRescente in dies, & se prodente Iudæorũ impietate in Deum Opt. Max. cuius illi templum deseruerant, religionemq; proculcabant, & ante muta idolorum simulachra supplices procumbebant, Zacharias, Ioiade filius, Sacerdos, diuino spiritu impulsus, graui sane oratione, conatus est eos, à tam nefario scelere, reuocare. Quare, aiebat, transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit: & dereliquistis Dominum, vt dereliqueret vos. His, atque alijs verbis in hanc sententiam, illi in rabiem, & in furorem acti, sanctißimum virum, iussu Regis, lapidibus obruerunt, atque interfecerunt. quo scelere grauißimè indignatus Deus, horribiles, & à populo, & à Rege pœnas expetiuit. anno enim vertente, Syros Hierosolymam adduxit, qui Principes omnes populi interfecerunt, ciuitatem verò omnibus 2. Par. 24.

ornamentis spoliarunt, exinanierunt, exhauserunt. & vt omnes intelligerent Deum impietatis pœnas exigere, Syri exiguis admodum copijs, & Iudæos profligarunt, & vrbem expugnarunt. Regem verò ignominijs omnibus appetierunt, atque affecerunt. domestici autem eum, grauissimo morbo laborantem, occiderunt (in vltionem sanguinis filij Ioiadæ Sacerdotis.)

Non sperare in Domino. Cap. XIII.

2. Par. 10. *SAVLEM, quia non sperauit in Domino, interfectum fuisse, & Regnum amisisse sacræ litteræ docent. ita enim scriptum est. Mortuus est ergo Saul, propter iniquitates suas, eò quod prævaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat, & non custodierit illud: sed insuper etiam Pytonissam consuluerit: nec sperauerit in Domino, propter quod interfecit eum, & transtulit regnum eius ad Dauid.*

Ex libro Iudith.

OPereprecium censeo commemorare, quæ Iudæi verissimè, vno ore, dixerunt dum ab Holoferne obsiderentur. Domine Deus cœli, & terræ, intuere superbiam eorum, & respice ad nostram humilitatem, & faciem Sanctorum tuorum attende, & ostende, quoniam non derelinquis præsumentes de te: & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes humilias.

Iudas Machabæus.

HIc, dum, Dei immortalis præsidio fretus, bella gessit, exiguissimis copijs gloriosissimas victorias, de maximis Antiochi Regis exercitibus obtinuit. deinde multum sibi Romanorum amicitiam, & societatem pro futuram ratus, cum eis fœdus percussit. ab eo tempore nihil ei prosperè successit. vbi primum signa

1. Mach. 8. 1. Mach. 9. 12. 14. 16.

cum

cum hoste contulit, uictus, cum omnibus penè copijs, interijt. idem exitus fuit Ioannis, & Ionathæ eius fratrum.

Contra Dominum gloriari. Cap. XIV.

Moabitæ.

DE ijs, ita, apud Hieremiam, scriptum est: Cessabit Moab esse populus: quia contra Dominum gloriatus est: pauor, & fouea, & laqueus super te, ò habitator Moab, dicit Dominus. Qui fugerit à facie pauoris, cadet in foueam, & qui conscenderit de fouea, capietur laqueo. adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus. Ierem. 48.

Babilonij.

HOs insectatur Dominus, apud eundem prophetam. Quomodo confractus est, & contritus malleus uniuersæ terræ. quomodo uersa est in desertum Babylon. in gentibus? illaqueaui te, & capta es Babylon, & nesciebas. inuenta es, & apprahensa, quia Dominum prouocasti.

Incolæ montis Seir.

DE ijs ita Dominus Deus, apud Ezechielem. Insurexistis super me ore vestro, & derogastis aduersum me uerba uestra: ego audiui. Hæc dicit Dominus Deus, lætante uniuersa terra, in solitudinem te redigam, Ezech. 35.

Crudelitas in miseros. Cap. XV.

CVM nulla re, Deus magis delectari uideatur, quàm miserorum hominum, & omni humano præsidio spoliatorum patrocinio, & cura; quod quidem Dauid toto

psalmo nono pulcherrimè docet, fieri non posse, quin in eos grauissimè animaduertat, & seueritatis suæ neruos, ac vim expromat, qui miserorum sanguine, & cæde pascuntur. Quis enim opprimi, atque indignè tractari, æquo animo, patiatur? Dei autem clientes sunt, qui nullos, hac in vita, patronos, nullos tutores habent;
Psal. 9. *qui in sacris litteris, & pauperes, & orphani dicuntur. ijs Deus est, pro tutore, & pro patre. illatas ipsis iniurias, tanquam sibi factas vlciscitur. nullos autem grauius punit, quam Reges, qui in eo genere peccarint. ij enim, cum potestatem amplissimam à Deo, cuius locum in terris tenent, acceperint, ad eorum præsidium, & salutem potissimum ea vti debent, quos Deo carissimos esse norunt.*

Aegiptij. Pharao.

Exo. 2. HOs, *quoniam Hebreos accerbè nimis affligebant, & tanquã pedibus intoleranter proterebant, laboribus frangebant, oneribus opprimebant. nullum illis tempus ad quietem reliquum esse patiebantur, Deus Opt. Max. & maximis cladibus afflixit, atque prostrauit, &, excitata repente procella, demersit, ac perdidit,*
2. Esdræ. 9. *vt in libris Esdræ scriptum est, & apud Esayam expressum.*
Isa. 52.

Incolæ Montis Seir.

Ezech. 35. HOmines *isti maximis calamitatibus affecti fuerunt, eò quòd in Hebræorum, Palestinam petentium, miserias, inopiamq́; olim insultauerant. iccirco eorum vrbes euersæ, agri vastati, bona direpta, & mons, aliquin feracissimus, atque incolarum frequentia celeberrimus, ad desertissimam solitudinem redactus fuit. eo quòd (ait Dominus) fueris inimicus sempiternus, & concluseris filios Israel in manus gladij, in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ. Propterea viuo ego, dicit Dominus Deus, quoniam sanguini tradam te, & sanguis te persequetur: & cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te &c.*

Idumei, atque aliæ gentes.

DE ijs, propterea quod in Iudeorum calamitate, ipsis insultauerant; & in perculsæ, atque afflictæ gentis miserijs insolentius exultauerant, iudicium pronuntiat Deus, apud Ezechielem Prophetam. In igne zeli mei loquutus sum de reliquis gentibus, & de Idumea vniuersa, quæ dederunt terram meam sibi in hæreditatem, cum gaudijs, & toto corde, & ex animo; & eiecerunt eam vt vastarent: & iccirco vaticinare super humum Israel, & dices montibus, & collibus, iugis, & vallibus. Hæc dicit Dominus meus, ecce ego, in zelo meo, & in furore meo, loquutus sum, eo quod confusionem gentium sustinueritis; ego leuaui manum meam, vt gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent &c. Ezech. 36.

Ammon.

EAndem sententiam pronuntiat Deus de filijs Ammon. Pro eo quod plausisti manu, & percussisti pede, & gauisa es, ex toto affectu, super terram Israel: Iccirco, ecce ego extendam manum meam super te, & tradam te in direptionem gentium, & interficiam te de populis, & perdam de terris, & conteram; & scietis quia ego Dominus. Ezech. 25.

Moab, & Seir.

EOdem crimine obstricti Moabitæ, & incolæ montis Seir, eadem ferè sententia percelluntur. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo, quod dixerunt Moab, & Seir. Ecce sicut omnes gentes domus Iuda: iccirco ego aperiam humerum Moab de ciuitatibus, de ciuitatibus, inquam eius, & de finibus eius inclytas terræ: vt non sit vltra memoria filiorum Ammon in gentibus. Ezech. 25.

Mons Esau.

IN huius montis populum inuehitur Dominus, apud Abdiam Prophetam. Propter interfectionem, & propter iniquitatem in Abd.

fratrem tuum Iacob, operiet te confusio, & peribis in æternum. In die cum stares aduersus eum, quando capiebant alieni exercitum eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & super Hierusalem mittebant sortem, tu quoque eras quasi unus ex eis. sicut fecisti, fiet tibi: retributionem tuam conuertet in caput tuum.

Ezech. 36.

Abusus uictoriæ, & potestatis. Cap. XVI.

CVM uictoria, & potestas omnis à Deo sit, illud cauere, quàm diligentissimè Reges debent, ne uictoriam, atque Imperium ad crudelitatem explendam, sed ad Dei gloriam conferant, & ad gentium deuictarum salutē hoc enim est Deo, illud uerò sibi uincere, & triumphare. Quod cum Deo uehementer displiceat, eiusmodi uictoriæ diuturnos fructus afferre non possunt. breui tempore corrumpuntur, & in nihilum recidunt. easque pro gloria ignominia, pro Imperio exitium consequitur.

Ezech. 27.

Adonibezechus.

Iud. 1.

ADonibezechus Pharezæorum Rex, cum ei capto, Iudeorum duces extremos manuum, ac pedum digitos præcidissent, hanc pœnam, quasi pro suę in alios credulitatis supplicio, agnoscens, septuaginta, inquit, Reges, amputatis manuum, ac pedum, summitatibus, colligebant, sub mensa mea, ciborum reliquias. sicut feci, ita reddidit, mihi Deus.

Babilonii.

QVia, potestate, & uictoria de gente Iudæorum ipsis à Deo concessa, superbè admodum, & crudeliter abusi sunt, conuertit Deus iustitiæ suæ seueritatem in ipsos; quod his uerbis docet: Sede tacens, & intra in tenebras filia Chaldeorum

Esa. 47.

quia non uocaberis ultra domina Regnorum. Iratus sum super populum meum, contaminasti hereditatem meam, & dedi eos in manu tua: non posuisti eis misericordias. super senem aggrauasti iugum tuum ualde; & dixisti, in sempiternum ero domina. non posuisti hæc super cor tuum, neque recordata es nouissimi tui. Veniet super te malum, & nescies ortum eius, & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare: ueniet super te repentè miseria, quam nescies.

Iidem.

A*D eosdem ita loquitur Deus, per Ieremiam Prophetam. Quoniam exultatis, & magna loquimini diripientes hæreditatem meam: quoniam effusi estis, sicut vitulus super herbam, & mugistis sicut tauri. confusa est mater vestra nimis, & adaquata pulueri, quæ genuit vos. ecce nouissima erit in gentibus, deserta, inuia, & arens. vltio Domini est. vltionem accipite de ea. sicut fecit, facite ei. reddite ei secundum opus suum. iuxta omnia quæ fecit facite illi.* Ierem. 50. Hier. 51. Esa. 52.

Iidem.

C*Onsolans Deus Hebræos, hæc de ipsorum hostibus pronuntiat. Hæc dicit dominator tuus (Hierusalem,) & Deus tuus, & qui pugnauit pro populo suo. Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ; non adijcies, vt bibam illum vltrà. & ponam illum in manu eorum, qui te humiliauerunt, & dixerunt animę tuæ, incuruare, vt transeamus: & posuisti, vt terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.*

Tyrij,

Tyrij, Sidonij, Paleſtini.

Ioel. 3. HAE gentes etiam magna acerbitate vſæ ſunt in Iudæos; nullamq́; eis humanitatem tribuerunt. pueros, puellasq́; proſtituerunt: atque exteris hominibus, in quam remotiſsimas prouintias abducendos, vendiderunt. Ecce ego (ait Dominus) ſuſcitabo eos de loco, in quo vendidiſtis eos: & conuertam retributionem veſtram in caput veſtrum: & vendam filios veſtros, & filias veſtras in manibus filiorum Iuda, & venundabunt eos Sabæis, genti longinquæ, Quia Dominus loquutus eſt.

Idumæi.

Ezech. 25. HAEc dicit Dominus Deus. pro eo quod fecit Idumæa vltionem, vt ſe vindicaret de filijs Iuda, peccauitq́; delinquens, & vindictam expetiuit de eis. Iccircò hæc dicit Dominus Deus. extendam manum meam ſuper Idumæam, & auferam de ea hominem, & iumentum, & faciam eam deſertam ab Auſtro, & qui ſunt in Dedan gladio cadent. Et dabo vltionem meam ſuper Idumæam per manum populi mei Iſrael: & facient in Edon, iuxta iram meam, & furorem meum; & ſcient vindictam meam, dicit Dominus.

Paleſtini.

Ezech. 25. HAEc dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecerunt Paleſtini vindictam, & vlti ſe ſunt toto animo, interficientes, & implentes inimicitias veteres; Propterea hæc dicit Dominus Deus. Ecce ego extendam manum meam ſuper Paleſtinos, & interficiam interfectores, & perdam reliquias maritimæ regionis. faciamq́; in eis vltiones magnas arguens in furore: & ſcient, quia ego Dominus, cum dedero vindictam meam ſuper eos.

Moab.

Amos 2. HAEc dicit Dominus. Super tribus ſceleribus Moab, & ſuper quatuor non conuertam eum: eò quod incenderit oſſa

Regis

Regis Idumeæ vsque ad cinerem. & mittam ignem in Moab. in clangore tubæ; & disperdam iudicem de medio eius; & omnes Principes eius interficiam cum eo. dicit Dominus.

Iudæorum hostes.

HAEc dicit Dominus exercituum. Zelatus sum Hierusalem, & Syon Zelo magno; ego irascor super gentes opulentas, quia ego iratus sum parum, ipsi verò adiuuerunt in malum; propterea hæc dicit Dominus, ecce ego leuo manum meam super eos, & erunt prædæ his, qui seruiebant sibi. Zach. 1. Zach. 2.

Israelitæ.

CVm decem tribus contra Iudam conspirassent, eamque tribum vehementer attriuissent, ad hanc tantam acerbitatem, etiam illud addiderunt, vt ducenta millia captiuorum secum Samariam abducerent. Quibus, obuiam factus, Obed Propheta, dixit eis, Ecce iratus Dominus, Deus patrum vestrorum, contra Iudam, tradidit eos in manibus vestras, & occidistis eos atrociter, ita vt ad cœlum pertingeret vestra crudelitas. Insuper filios Iuda, & Hierusalem vultis vobis subijcere in seruos, & ancillas; quod nequaquam facto opus est; peccastis enim super hoc Domino Deo vestro. sed audite consilium meum, & reducite captiuos, quos adduxistis de fratribus vestris, quia magnus furor Domini imminet vobis. 2. Par. 28.

Mons Esau.

IN huius montis populum inuehitur Dominus apud Abdiam. Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet te confusio, & peribis in æternum. Abd. 1.

Sacri-

Sacrilegia. Cap. XVII.

Achan.

Iof. 7. CVM Iosue omnem prædam vrbis Hierico Deo Opt. Max. consecrasset, Achan, filius Charmi, partem quandam prædæ surripuit, domumq; auertit. qua de causa missi, non multò post, à Iosua milites ad vrbis Hai ciues prælio lacessendos, deiecti sunt loco, & in fugam coniecti, magnam cladem, atque ignominiam acceperunt. nec prius hostium impetum sustinere potuerunt, quàm auctore sceleris inuento, & lapidibus obruto, atque oppresso.

Balsasar.

Dan. 5. INter cæteras causas, quibus Deus irritatus, Balsasarem dereliquit, imperiumq;, eo occiso, ab Assyrijs transtulit ad Medos, vna fuit, eaque non exigua, quod vasa sacra, & à patre è templo Hierosolimitano Babylonem asportata, impurè contrectasset, & ad mensam adhibuisset.

Arnulphius Imperator.

HIc, propter virtutem ad Imperium vocatus, Normannos tumultuantes fregit, atque afflixit; mox ad rapinas, templorumq; expilationes versus, neque quicquam deinde prosperum in bello gessit, & pediculari morbo confectus interijt. Imperij verò maiestas, Caroli magni virtute, parta, successorum sapientia conseruata, in eo defecit.

Leo Imperator.

LEo, Copronymi filius, cum coronam auro, gemmisq; collucentem, quam Mauritius Imperator Deo consecrauerat, eius pulchritudine captus, capiti imposuisset, intra breue tempus, sacri-

crilegij pœnas dedit. nam, & caput apostemate repentè intumuit, & febris totum corpus vexauit, qua, tandem extinctus, animam egit.

Clodoueus Galliæ Rex.

HIc, quòd minus religiosè D. Dionysij Areopagitæ, Galliarum Apostoli, corpus attrectasset, atque ideo brachium ei infregisset; in insaniam dicitur incidisse.

Isacius hexarchus.

ISte, Seuerino Pontifice, Rauenna Romam profectus, templum Lateranense, quod preciosissimis donis refertum erat, expilauit. Sacerdotesq́; qui prohibere, atque obsistere conati erant, exilio mulctauit. Sacrilegij partem Constantinopolim, ad Heraclium Imperatorem, misit; partem militibus impertiuit, partem domum auertit. eo scelere, tanquam igni quodam, videtur Imperium Orientis deflagrasse. ab eo certè tempore, omnia in peius ruere, & præcipitare cœperunt. 632.

Iniustitia. Cap. XVIII.

NVLLVM est vitium rege indignius, nullum regno perniciosius iniustitia. nam cum iustitia sit fundamentum omnis Imperij, quid est iniustitia nisi pernicies? iustitia Regem, iniustitia Tyrannum facit. illa regi amorem, & reuerentiam conciliat, hæc odium, & contemptum populorum. illa potestatem diuturnam, & tutam: hæc periculosam, & breuem reddit. nam, vt Ecclesiasticus scriptum reliquit, regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos. Eccl. 10.

Saul.

2. Reg. 21. *Illud est sanè admodum mirabile, iniustitiæ pœnas fuisse etiam à mortuo Saule expetitas. nam cum Iudæa omnis in summa inopia, atque annonæ caritate tertium iam annum fuisset, Dauid oraculum Domini consuluit, Dixitq́; Dominus, propter Saul, & domum eius sanguinum, qui occidit Gabaonitas. vocatis ergò Gabaonitis Rex, dixit ad eos, Quid faciam vobis, & quod erit vestrum piaculum, vt benedicatis hæreditati Domini? neque prius commutata annona est, quàm Saulis filiorum, & nepotum sanguine, ac cæde, Gabaonitis parentatum est.*

Dauid.

2. Reg. 11. *Dauid, Bethsabees amore captus, adulterio addidit cædem Vriæ; quare Nathan Propheta hæc ad eum, Dei nomine, verba fecit. Vriam Hetheum percussisti gladio, & vxorem illius accepisti in vxorem tibi; & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua, vsque in sempiternum, eò quod despexeris me.*

Idem.

2. Reg. 16. *Hebræorum Doctores volunt Dauidis regnum fuisse, post mor-*
2. Reg. 19. *tem Salomonis, diuisum; quia ipse primùm omnia Miphibosets bona, deinde dimidiam eorum partem, eius seruo, dominum suum calumnianti, causa incognita, atque inaudita, adiudicauit.*

Achab Rex Samariæ.

3. Reg. 20. *Cum Benadadum, Syriæ Regem, capitalem Hebræorum hostem, Dei beneficio, ingenti prælio fregisset, viuumq́; in potestatem suam redegisset; non solùm eum vita donauit, sed etiam fratrem appellauit, fœdere sibi coniunxit, atque incolumem dimisit. Tùm quidam, è numero Prophetarum, hanc in eum sententiam,*

tiam, diuino impulsu, pronunciauit. Hæc dicit Dominus, quia dimisisti virum, dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.

Idem.

NAbothi Iesrahelitæ vineam, sanè amenam, & benè cultam, Achabus penè deperibat; ille patrimonio suo se se vlli cessurum præcisè negat. Rex vix lachrymas tenet. IeZabel viri simplicitatem deridet, atque interim testes parat, qui Nabothum blasphemiæ accusent, falsisq́; criminationibus innocentem circumueniant, atque obruant. nulla mora. accusatur, circumuenitur, condemnatur, lapidibus opprimitur. tum Regina Achabum in vineæ possessionem ire iubet. Eunti obuiam fit Elias, qui Dei iussu hanc in eum sententiam dixit. Occidisti insuper, & possedisti. hæc dicit Dominus. in loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. 3. Reg. 21. 4. Reg. 9.

Manasse.

INter cæteras causas, quæ Manassi, Iudeisq́; exitium attulerunt, vna, eaque non minima, fuit innocentissimorum hominũ sanguis effusus, ita enim scriptum est in Regum historia. factum est autem hoc, per verbum Domini, contra Iudam, vt auferret eum coram se, propter peccata Manasse vniuersa, quæ fecit, & propter sanguinem innoxium, quem effudit, & impleuit Hierusalem cruore innocentiũ, & ob hanc rem noluit Dominus propitiari.

Libido. Cap. XIIII.

Cathachlysmus. Sodoma. Gabaa.

ELIQVA flagitia singulas aliquando vrbes euertisse; aut in magnam aliquam miseriam adduxisse legimus; at libido orbem terrarum vniuersum penè deleuit. cæli

Gen. 7. enim cataractis apertis, tanti se se imbres effuderunt, vt nihil penitus relictum sit in terris, preter ea, quæ in archa Noè continebantur. Cum verò aquæ hominum libidinem sedare non potuissent, Dominus pluit super Sodomam, & Gomorrham sulphur, & ignem à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has; & omnem circa regionem, vniuersos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia. Iam Gabaonitarum flagitiosissimam impuritatem; non ipsis modo, sed vniuersis Beniamitis exitio fuisse, nemo ignorat.

Gen. 19.

Iud. 20.

Seres.

IN Serum regionibus quædam oppida, præposteræ libidinis infamia flagrantia, sulphure, atque igne absumpta fuisse, Lusitanorum litteris proditum est.

Hispani. Carthaginenses.

Lib. 7. SAluianus, Massiliæ Episcopus, in libris de prouidentia Dei, asserit Deum, Hispanos Vandalorum armis attriuisse, & sub eorum ditionem; atque Imperium redegisse, propter nefariam eorum libidinem. Vandalis verò adiumento ad Hispanias perdomandas fuisse, propter eorum castitatem. cuius quidem castitatis adeò erant studiosi, vt cum Carthaginem expugnassent, eamque lupanaribus plenam offendissent, meretrices ad maritalem thorum compulerint, & luxuriæ quasi tabernas sustulerint.

Ramirius Hispaniæ Rex.

HVius libido Hispaniæ vniuersæ exitio fuit. nam, cum filiam Iuliani comitis constuprasset, ille, iniuriæ impatiens, Saracenos, ad eam vlciscendam, aduocauit, & in Hispaniam induxit. quam quidem Barbari, cum infinita hominum strage, (nam DCC. hominum millia in eo bello vtrinq; cecidisse memorantur) occuparunt, & per DCCC. penè annos tenuerunt.

Peccatum. diuinæ legis contemptus. Cap. XX.

OMNIS miseriæ causa, est peccatum. atque hactenus quidem quędam peccatorum genera commemoraui. nunc pauca vniuersè dicam. nam, si omnes locos percensere velim, oporteret me huc vniuersam sacram scripturam conferre.

Filij Ephrem.

HI licet scirent arcus summa arte contendere, & sagittarij præstantissimi essent, maximamq; virtutis opinionem haberent; in prælijs tamen vix hostium conspectum sæpè sustinebant. cuius rei causam affert Dauid, Non custodierunt, ait, testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare. Psal. 77.

Saul.

DE hoc ita scriptum est. mortuus est Saul, propter iniquitates suas; eò quod præuaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat, & non custodierit illud. Sed insuper etiam Pythonissam consuluerit, propter quod interfecit illum, & transtulit regnum eius ad Dauid. 1. Par. 10.

Ioram Rex Hierosolymæ.

AB hoc defecit Lobna, defecerunt Idumei, Arabes, Philisthes. Aethiopes verò in Iudæam impetum fecerunt, eamq; diripuerunt. ipse tabe, morboq; confectus, magno cum dolore, & cruciatu excessit è vita. causam habes in Paralipomenis. Dereliquerat enim Dominum patrum suorum. 2. Par. 21.

Iudæi.

Iudæi.

Babylonij victoriam, quam de Iudęis habuerant, non armis, aut viribus suis, sed diuinę iustitiæ; quam peccatis laceßierant, & in seipsos illi concitauerant, acceptam referunt. ita enim
Hier. 40. *Princeps Aßyriorum Hieremiam alloquitur. Dominus Deus tuus loquutus est malum hoc; super locum istum, quia peccastis Domino, & non audistis vocem eius.*

Iidem.

Iudith. 5. *Nihil in hanc sententiam legi pulchrius potest, nihil enucleatius ea concione, quam habuit Achior, Princeps filiorum Ammon ad Holofernem. ex qua conclusionem tantum proferam. Nunc, ergò, mi Domine, perquire, si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum; & ascendamus ad illos; quoniam tradens tradet illos Deus: & subiugati erunt sub iugo potentię tuæ. Si verò, non est offensio populi eius coram Deo suo; non poterimus resistere illis, quoniam Deus eorum defendet illos.*

Galli. Hispani. Afri.

Vandali in turbinis, aut tempestatis modum, in Galliam, Hispaniam, atque Africam inuaserunt; easque prouintias longè, latèq; vastarunt, propter Christianorum scelera, atque flagitia. Quod Saluianus, Maßilię Episcopus, inde probat; quod & opulentißimas regiones iam sub Imperium redactas, deserebāt, & ipsi fatebantur non suum esse opus, quod efficerent, sed Dei, cuius iussu, atque impulsu agebantur. Adde, quòd, vt idem testatur, cum eßent natura infirmi, numero pauci, ingenio hebetes, tamen, & robur Gallorum, & multitudinem Hispanorum, & calliditatem pœnorum vicerunt.

Atila. Tamberlanes.

Atila Hunnorum Rex, cum nobilißimas prouincias, & ciuitates ferro, flammaq; vastaret, & in omnem ętatem incredi-

credibili atrocitate grassaretur, Dei se flagellum nominabat, Tamberlanes verò, cum id ipsum faceret, Dei iram, indignationemq́ se appellabat.

Mathæus magnus Vicecomes.

HVius responsum, dignum immortalitate, celebratur. nam, cum exul esset. Turriano hosti insolenter quęrenti, ecquando in patriam, & ad pristinam dignitatem rediturus esset, Quando, inquit, tua peccata maiora erunt meis.

Alphonsus II. Rex Neapolis.

HIc Gallorum aduentantium metu perculsus, regnum Ferdinando filio cedere, & in Siciliam sese conferre statuit. In qua rerum perturbatione, fertur, spiritum Ferdinandi patris Iacobo Chirurgo ter apparuisse, eique primum leniter, deinde, seuerissimis verbis, mandasse, vt iuberet Alphonsum, spem omnem regni tuendi, ac retinendi abijcere. Fixum enim esse, vt illius stirps, ac soboles, varijs agitata casibus, regnoq́ spoliata, extingueretur. huius rei causam esse scelera ab ipsis perpetrata, atque illud imprimis, cuius ipse suasor, atque adhortator, inter Puteolos, & Neapolim, in templo D. Leonardi, fuisset, Fuit autem opinio Alphonsum, eo loco, patrem impulisse ad regni procerum, quos in carcerem ille coniecerat, cędem. certè multorum sibi facinorum conscius, cum neque noctu, neque interdiu conquiesceret, regni defensione desperata, in Siciliam profugit.

Valens. Traianus Valentis legatus.

TRaianus à Valente Imper. contra Gothos cum exercitu missus, magna accepta clade, Constantinopolim reuertitur vbi eũ Imperator magnis, grauibusq́, contumelijs excępit, conuitijsq́ lacerauit. Tùm ille audacter, non ego, inquit, victus fui, Imperator, sed tu victoriam impietate corrupisti, Deumq́, à nobis alienatum, aduersariarum partium fecisti.

Turcæ. Hæretici.

TVrcarum Imperium quam ob rem tam diuturnum sit, non nemo nostra ætate, quæsiuit, & in disputationem vocauit. Sed qui alias afferre causas conantur, præter morum nostrorum peruersitatem, longissimè aberrant à veritate. nam, vt scriptores omnes, qui politica scripserunt, quàm diligentissimè euoluas; vt omnes, qui de regni administrandi ratione aliquid memoriæ prodiderunt, perlegas; vt cunctas denique humanæ prudentiæ partes excutias; nihil inuenies, vnde diuturnitatis eius rationem haurire possis. malus est, omnium consensu, custos diuturnitatis metus. at Turcarum principatus metu continetur. nihil violentum durabile esse posse, communi penè prouerbio, tritum est. at ille totus est ex violentia, atque immanitate conflatus. Barbaros seruituti natos esse, Aristoteles docet: Græcos verò dominationi; at nunc populus omnium barbarissimus Græcis dominatur; Asiæ, Africæ, atque Europæ nobilissimas prouintias Imperio continet, Plato Resp. tum beatissimas fore asserit, cum aut docti, & sapientes homines eas regere cœpissent; aut qui regerent, omne suum studium, in doctrina, ac sapientia collocassent. at verò Othomani, & septingentos amplius iam annos rerum potiuntur, & non solum à doctrina, sed ab omni etiam humanitate semper abhorruerunt. Quid verò minus durabile iudicari posit, eo Imperio, quod exterorum hominum fide nititur, perfugarum consilijs administratur? vbi serui dominantur? vbi vis est pro lege; ius, & æquum situm est in gladio? vbi iudicijs cupiditas præest; æquitati auaritia dominatur? vbi nulla est certa vxor; nullus erga liberos amor, nulla caritas erga propinquos? Potest, vbi communio sanguinis, coniunctioq; ab ipsa natura instituta, atque ingenerata, nihil loci habet, vlla esse vel prudentia inuenta, vel arte constituta, vel lege conformata animorum conspiratio, atque consensio? potest, vbi iura naturæ nihil habent roboris, atque neruorum, vllum esse ius gentium? Ergò cum, in Turcarum dominatu, nihil secundum rationem penè esse videas, eius amplitudinis, ac diuturnitatis causas aliunde, quàm ex occultis Dei iudicijs accersere, stultum est. Deus olim, ad Assyriorum impotentiam deprimendam, Medos adduxit.

Medo-

Medorum autem superbiam Persarum armis prostrauit. Persas Alexandri magni virtute afflixit, & in ordinem redegit. at vero Alexandri successores, mutuis discordijs attritos, Romanorum armis, euertit. Romanos autem, cum iam eorum auaritia, atque crudelitas suos omnes numeros expleuisset, bellis ciuilibus debilitauit: tum exterarum gentium, quę in Italiam, locustarum more, inuaserunt, irruptione, ac furore penè deleuit. si quid dignitatis, ac firmamenti reliquum ad orientem solem erat, id Turcarum armis, & impetu contriuit, atque euertit. ij enim nostris ex Palestina eiectis, Asia atque Armenia nobis erepta, Imperium Constantinopolitanum, Græcorum dissidijs ac seditionibus diuulsum, & mancum, vrbe capta, atque Imperatore trucidato, occuparunt. tum Calloianem Ponti Regem, frustra Persarum opipus confidentem, regno spoliarunt. deinde armis in Europam translatis, Peloponesum, Epirum, Macedoniam, Pannoniam sub Imperium, ditionemq; redegerunt. nunc Italiæ, ex Epiro, Hispaniæ, ex Africa, Germaniæ, ex Pannonia, minas intentant, atque exitium minantur. Pugnant pro Barbaris contra nos scelera, quibus obstricti sumus. Ob quæ, Deus immortalis, nos vt puniat, primum quidem Christianos Principes, celesti luce destitutos, consilio orbat, atque intestinis discordijs conflictari, conficiq; permittit. Tum Barbaros, opibus auctos, armis instructos, militari virtute confirmatos, excitat, & ad vastitatem, atque interitum Christianorum rebus afferendum adducit. ita olim Moabitas, Philistheos, Syros, Babylonios in Hebræos concitauit, & ab eis idololatriæ pœnas toties expetiuit. Vna ergo impietas, & nos omnibus Reip. tuendæ presidijs spoliat, & hostibus omnia in nos arma subministrat. Pugnāt in nos non Turcarū ingenia, quæ obtusa, non vires, quæ infirmę, non disciplina, quę barbara est: sed facinorū nostrorū vis; sed flagitiorū impuritas, sed scelerū immanitas. Quibus quidē rebus diuinū numen lacessitū, atq; impulsum, concitat in nos barbarissimarū gentiū acerbitatē. Atq; vt leuiora sunt gentiū à Christi fide; ac religione alienarum, q̃ nostra peccata: ita æquius est Turcas, quam malos Christianos tolerari; tolerabilius est Hierosolymam, & liberatoris nostri sepulchrū, & tot alia loca eius vestigijs insignita, admirandis operibus illustrata, cruore imbuta, in Saracenorū esse

P pote-

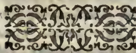
potestate, quàm à nobis, omni libidinis turpitudine, quasi incestari. Regnum Hierosolimitanum, admirabili Gotifredi uirtute partum, paullò amplius LXXX. annis in nostrorum potestate fuit. Quid mirum? Pontifices erant apud nostros ludibrio, Sacerdotes contemptui, religio ipsa derisioni. intolerabilis quædam militum licentia diuina humanis æquabat; profana sacris permiscebat. vbique luxuriæ infinitæ uestigia cernebantur. Quid ergo? sineret Deus se à suis impudentissimè despici, illudi, derideri? sineret loca, filij sui sanguine adhuc madentia, omni libidinis turpitudine fœdari? Grauis est omnis contumelia; grauissima, quæ à domesticis infertur. acerba omnis iniuria, acerbissima, quę ab ingrato proficiscitur. Expugnarunt Turcæ Constantinopolim. nihil mirum. Expugnauerat enim eam prius summa Græcorum impietas. mitto defectionem à Romani Pontificis auctoritate. mitto hereses, auaritiam, crudelitatem. quid? tolerandumne erat, Constantinopolitanos ciues in celeberrimum illud templum, à Iustiniano Imperatore conditum, equis ingredi, & ex equis Sacrosanctam Eucharistiam, vix, aut ne vix quidem detecto capite, quiduis aliud agentes, atque attendentes, spectare? Quid faceret Deus? vrbem hostibus ad prædam, Principes Græcorum ad necem, multitudinem ad seruitutem, templum ad equorum stabula, concessit. Cyprus insula, quantis, & quam multis esset sceleribus obstricta, neque ego facilè possem commemorare, & si possem vererer ne uelle existimarer eius gentis, sanè quàm miserrimæ, uulnera refricando exulcerare, doloremq́ renouare. Ex ijs colligitur, cùm gentium omnium, tum præcipuè Christi fide imbutarum, calamitates, atque offensiones non aliunde, quàm ab eorum prauè factis, oriri. Quibus quidem fit, ut Deus nos, & sapientię suę lumine orbatos, & gratiæ præsidio priuatos, nudos, atque inermes exteris nationibus, ab ipso armatis, atque instructis, ad necem, & ad seruitutem abijciat, & hac ratione, in medio inimicorum suorum dominetur, & se se de hostibus suis consoletur. Vna ergo nostrarum miseriarum causa; una pestis, atq. pernicies, quæ Italorum ingenia, contra Turcas, obcæcat; quæ Hispanorum solertiam eludit, quæ Gallorum impetum moratur: quæ Germanorum robur infringit, quę potentissimorum Regum opes,

Psal. 109.

Esa. 1.

pes,

pes, perpetuis discordijs, copuel lit; quæ nos denique reddit, omni ex parte, Barbaris inferiores, impietas. Qui alias causas affert, non causas, sed effectus commemorat, & scelerum pœnas describit. nam Principum inertia, militaris disciplinæ intermissio, Regum dissidia, atque alia de hoc genere, in quæ plerique conferunt causas calamitatum, non sunt ipsæ causæ, sed effectus potius nostræ impietatis. non radices, unde Reip. exitium oriatur, sed propagines peccatorum. Peccatis enim nostris irritatus Deus, & iuuentutem, langeri, otioque se dedere, nec perinde, atque debet in gloriæ studio uersari, & Principes omne suum studium in auaritia collocare; & Reges mutuis inter se odijs, atque inuidia ardere, permittit. Tum iam effæminatos, atque inermes hostibus, quasi tortoribus exponit. ita Barbarorum opes nostris sceleribus amplificantur, & continentur. Fieri quidem potest, ut Turcarum Principatus, cum ipsorum superbia, atque immanitas ad summum uenerit, alterius cuiuspiam gentis impetu, atque incursione subuertatur; sed ut nobis hostes desint, nisi nos ante peccare desierimus, fieri non potest. Itaque ubi Turcæ desunt, grassantur Luterani, Caluiniani, atque aliæ huiusmodi furiosorum hominum sectæ.

P 2 IOANNIS

IOANNIS BOTERI
AD IOANNEM VINCENTIVM
Pinellum Sylua, cui titulus otium honoratum.

NVNC scribenda, super genibus, mihi carmina,
Debita Pinello. doctæ presto este sorores. (tandē,
Huc, & aues lætis hilarantes cantibus auras,
Et Zephyrus placidis demulcens ora flabellis,
Inuitant: condensa vmbras coryleta ministrant,
Et riuus gelidis argenteus adfluit vndis.
Et memoranda viri foret alta Aeneide virtus.
Omnipotens rerum genitor mortalibus ægris
Inseruit, sparsitq́, inter præcordia, flammas;
Equeis mirus amor famæ, atque immensa cupido
Terrigenum mentes stellanti attolit olympo.
Prædulci laudis studio, immortaliter, omne
Raptatur mortale genus: puerique, senesque
Laudem adamant; laudem exquirunt matresque, viriq́.
At non vna placet cunctis via. plurima certat
Turba armis, studijsq; feri clarescere Martis.
Pellæus iuuenis, læta inter nuncia, plorat
Nil sibi vincendum, forti a genitore, relinqui.
Vndecies centena hominum se millia Cæsar
Iactauit rapido misisse in Tartara ferro.
Præter ciuilis bella illaudata furoris.
Tantus amor famæ armorum virtute parandæ.
Pars, cui obstat gelidus circum præcordia sanguis,
Castra odit, tristesq; tubas, sæuosq; tumultus:
Tendit at vrbanis cælo se tollere rebus.
Artibus his Cicero; Romana his, Lælius vrbe,
Exemere olim informi sua nomina vulgo.
Plerosque, ingenij audacis pernicibus alis,
Confisos, inuenta iuuat sua credere luci,

Do-

Doctorum latè manibus versanda virorum.
Scriptorum hinc est omne genus, qui prælia Regum
Tristia, qui terrarum oras, qui sidera cæli
Describunt, radioq; notant, causasq; latentis
Naturæ ante oculos ponunt, aspersa nitentis
Splendore eloquij; neque enim tibi fœda probari
Scripta putem tetra illuuie, cæcisque tenebris.
Denique quotquot auent dulci quoque viuere fama,
Tentare, ac moliri aliquid conantur, & ardent
Egregium, ventura ferant quod sæcla nepotum
Laudibus. hi viuos ducunt de marmore vultus;
Pyramidum hi miras tollunt ad sidera moles.
Hanc visum cælo mortalibus addere curam,
Hos stimulos, qui si cessent, languescere cernas
Omnia. præduris horrebunt sentibus arua;
Deseret alma ceres campos, collesq; lyæus;
Nullæ artes, nulli florebunt denique mores.
Cornipedem acer eques, ferrato calce, fatigat,
In cursumq; adigit: sinuoso carbasa coro
Impellente, secant Neptuni cærula naues.
GLORIA dia homines acuit, stimulosq; sub imo
Pectore vertit agens. his, ceu calcaribus, acti
Temnunt cæli iras, ponti discrimina temnunt:
Et dulcis patriæ obliti, oblitique suorum,
Atque sui, in fluctus in tela feruntur, & ignes.
Tu solus laudem assequeris Pinelle sedendo,
Comprehendisq; manu, quam vix attingere cursu,
Vix alij remis, atque aura prendere possunt.
Quid causæ esse rear? non sat sententia constat,
An quia pernici fugientes illa volatu
Sponte sua sequitur, nitidisq; amplectitur alis,
Atque eadem cupidos motis fugit auia pennis,
Ignotosq; sinit stygijs fluitare sub vndis?
An quia nonnullis ipso contingit ab ortu,
Vt cari, clarique hominum celebrentur amicis
Plausibus ac votis, siue id felicia cæli

Sidera, diuino nutu, siue oris honores
Efficiant; habitusue aliquis, naturaq; multis
Affinis, similisq;, & amori nata serendo?
An quia viuendi genus id sectaris, & ambis
(Praeclara ambitio) quod cunctis prosit, & obsit
Omnino nulli, atque omnis virtutis, & artis
Ingenuae studijs vigeatq;, & floreat vnum?
Hac causa est, ni me penitus sententia fallit,
Hac seges, hi laudum fontes, hac semita qua te
Sublimem, monstrat, qua se via lactea, ducit.
Arte hac tantum alios superas, infraq; relinquis,
Quantum vlmi corylis, quantum vlmis Herculis arbor,
Herculeis syluis abies altissima praestat;
Altum alij teneant, pelagoq; ferantur aperto,
Credant vela Notis, credant Aquilonibus atris:
Per medias syrtes, Siculiq; pericula ponti:
Per concurrentes rapidis symplegadas vndis,
Tendere iter, cursumq; iuuet; neque facta procellis
Saxa reformident; ausint tentare Maleam,
Ausint infames, saeua Acroceraunia, rupes.
Tuta tibi, ac tranquilla placent, & nescia fluctus.
Vel tibi nobilitas, titulis insignis auorum,
(Nam quis Pinellos nescit? Genua ipsa, superba
Sit licet, imprimis numerat vos gentibus vltro)
Vel tibi opes, fratresq; opibus, belloq; potentes;
Vel (quia diuini contemnis more Biantis
Non tua) tergeminos excelsa parasset honores
Virtus, & digna imperijs, & digna tyaris.
At res humanas pendenti vilia cuncta
Visa tibi, praeter pacatae gaudia mentis:
Gaudia diuitijs Phrigij meliora tyranni.
Caetera vel ferro deleta, vel ignibus hausta,
Fulmine vel tacta, intereunt, vel lapsa feruntur
Sponte sua, in praecepsq; ruunt, & victa fatiscunt.
Cuncta ruunt, firmumq; nihil tegit arduus aether.
Qualiter Oebalij studio rosa culta coloni,

Sole oriente rubet, pallescit sole cadente;
Talis vita hominum. fluit, ac mutatur in horas;
Et nunc stagna secat Zephiris tranquilla secundis.
Nunc afflicta vadis, aut duris cautibus haeret.
Nonne vides, quam dira lues, & foeda repente
Tempestas Venetum florentem inuaserit vrbem?
Vt nunc maesta sedet pelagi Regina frementis;
Tonsa comam, lacerata genas; percussaq; palmis
Pectora, natorum aspectans infanda suorum
Funera? caelicolas votis prostrata fatigat,
Astra ferit clamore, vndas manantibus auget
Fletibus. ipsae etiam cautes, ipsa aequora, quanquam
Saeua, gemunt, dominam tantos haurire dolores.
Ecce aliquis, Cererem missus, Bacchumq; parare,
Adfert pro victu virus. conuiuia luctu
Turbantur, dum laeta alibi connubia iungunt,
Dum saltus dant, & tacta testudine plaudunt,
Ecce cadit, subita morte, immatura puella,
Et sponsum pheretro mutat, thalamosq; sepulchro;
Atque aliquis veterem, tandem, complexus amicum,
Oscula dum figit misero, letale venenum
Inspirat, (res mira) cadit qui peste carebat,
Viuit is, in cuius latitabat mersa medullis.
Vrbem alius trepide fugiens, pestem hausit in ipsa
Aut cymba, aut rheda; Crebro quod rere salubre
Mortiferum est. Mens caeca hominum, atque ignara futuri,
Coniugis ante pedes coniux procumbit, & ipsum,
Attonitum casu, letalibus afficit auris.
Euadunt famuli, natique, & sola relinquunt
Tecta fuga: trepidatq; metu vicinia tota.
Non aliter, quàm cum caelo graue fulmen ab alto
Finitimas tetigit flammis ardentibus aedes.
Ex ipso infaelix suxit puer vbere mortem,
Mortem aeger tepido inclusam medicamine suxit.
Funera funeribus cumulantur, mortua viuis
Corporibus permixta iacent: iuuenta magistros

Deficiunt; nec iam vlla facit decreta Senatus:
Tantum orat; supplexq; manus ad sidera tendit.
Interea crescit virus, lateque vagatur;
Non socer à genero, non hospes ab hospite tutus.
Si qui tabificum forte euasere venenum
Illos certa domant ieiunia: squallida pallent
Ora fame, & rigidis harent vix ossibus artus:
Genua labant miseris. Complexæ pignora matres
Expirant animas; trepidi clausere tabernas
Artifices; pendent opera imperfecta per vrbem.
Quid multa? vrbs Itala decus, & clarissima gentis
Gloria, tot grauida imperijs, tot clara triumphis,
Vel Parthis, Scythiaque iacet miseranda tyranno.
O hominum tenui quam pendent omnia filo.
I. nunc tolle animos, & rebus crede secundis.
Nec vero (vt video) credis, fidisue, nec omni
Committis, nimium cupidus, tua carbasa vento.
Cura tibi egregijs animum, complere capacem
Doctrinis, nomenq; tuum secernere vulgo,
Laudibus ingenij; queis haud secus vndique flores,
Quam varijs late pubescens floribus hortus,
Fœcundo quem terra solo, quem daedola multa
Arte manus coluit, mites qua surgit in auras
Pausilypus, clarus Sinceri carmine collis.
Eloquij vis nota tibi, seu tollere cœlo
Magnanimum res, ac decora immortalia Regum,
Seu placare feros, seu mens impellere segnes,
Seu retinere hilari caros sermone sodales.
Nunc riuus, vt mixtus, tonitruque, & grandine nimbus,
Nunc tanquam infusus pratis florentibus amnis;
Nunc velut æstiuo percussus sydere riuus.
Seu Romana rapit, seu te facundia Graium,
Loetantur veterum manes, animaque virorum.
Seu te hispana trahit forte altiloquentia, seu te
Gallica mollities, seu te sermonis Hetrusci
Mundities, splendorque iuuat; tibi tempora nectet

Fronde Arnus merita, Rhodanusque, & diues Iberus.
Nimirum non forte volant tibi inania verba;
Verba sed è pleno manantia pectore veri.
Naturę tibi mersa patent arcana tenebris,
Quę vis materię, partes infusa per omnes,
Instabili varias iungat sibi fœdere formas,
Quamque habet excutiat, quam non habet, expetat vltrò,
Inconstans, nullaquè colat connubia lege,
Qualis adulterijs infamis fœmina crebris.
Sit ne eadem stellis gemmantibus, atque caducis
Rebus materies latè subiecta? quid astris
Debeat inferior moles, atquè ipsa voluntas?
Sit ne aliquid pręter lumen, quo Phoebus, & orbes
Aetherei afficiant ignęm, mare, nubila, terras.
Et quę mixta gerunt ignem, mare, nubila, terras.
Quę nam causa sali spumantis conciet ęstus
Tam varios? nequè enim Siculi freta feruida ponti,
Et Gessoriaci motu turbantur eodem.
Et mare ab Euxino Aegæum quod manat in ęquor,
Sic fluit, vt nunquam conuersis refluat vndis.
At vero Herculeas fauces quod verbere plangit,
Sic fluit, vt semper conuersis refluat vndis.
Adde, quòd occasus solis petit æquor Eoum,
Occiduunq; ortus. Dariena hinc littus, & inde
Percussa resonat tellure, atque astra lacessit.
Quodque mihi auditu mirum accidit, atque aspectu,
Cęrula dum Venetis rapior per stagna phaselis,
Septima cum cælo sese luna extulit alto,
Atque octaua, iacent maria, atque immota recumbunt,
Et nonę incipiunt rursus feruere sub ortum.
Quę ratio cur tam varij tibi cynthia vultus,
Tam varij cursus errantibus æthere flammiis?
Cum te orbes supra positi voluantque, rotentque,
Cur nil ipse moues sphęras Saturne minores?
Quanta adhibenda fides Chaldęis, quanta futuros
Aeris incerti motus audentibus olim,

Describsisse, velut prognata oracula Delphis,
Ortaue chaonijs in syluis? talia nemo
Euocet æthereas melius te lucis in oras.
  Quid virtus sit, quid vitium, quis terminus vltra
Quem nequeat pulchrum, nequeat consistere rectum.
Quis finis, quo res omnes referantur, & ipse
Haud vsquam. quo sint virtutes fœdere nexa;
Quid reliquis tribuat prudentia dia, quid isti
Contra illæ referant, hæc tu altis fontibus hauris,
Fœcundasq; tuos ingenti gurgite campos.
  Quæ ratione vrbes frenandæ, atque arte regendæ,
Ate, vtinam, tandem, tua discere patria posset.
Consilijs parere tuis præstantibus illa
Si posset, fœlix belloque & pace vigeret,
Libertate domi, foris inclyta Marte superbo.
Non Regum nutus ęgra obseruaret, at ingens
Viribus & terras frenaret, & æquoris vndis
Iura daret, Cypri Reges, Syriæq; feracis
Horrerent ligurum classes, Thracumq; tyranni,
Rursus & Aegeum, Genuam, Euxinumq; per æquor,
Multa cauis Genuam resonaret rupibus Echo.
Nunc iacet, heu, dum bella gerit ciuilia, & amens
In sua districtum conuertit viscera ferrum.
Tu, quoniam spes nulla, premis sub corde dolorem.
  Iam quid Cæsareas leges? quid iura piorum
Pontificum memorem tibi nota? quid abdita cœli?
Natura vt triplex subsistat hypostasis vna,
Compleat immensum vt diuinus spiritum orbem,
Omni mole carens, atque omnis corporis expers:
Quæ vis tanta vndæ, vt corpus contingat, & agræ
Detergat menti labes, & vulnera sanet?
Quæ stygio vis tanta igni, vt percellat, & vrat
Infectos vitijs animos, & crimine nexos?
  Omnia si memorare velim, sol fessus anhelos
Oceano demittet equos, & dicere stultum est,
Omnino, quæ cuique oculis cognoscere promptum est.

Non ita tu ſophiam tamen amplexaris, & artes,
Græcia quas peperit nobis, & maxima Roma,
Vt fugiat te quid rerum toto orbe geratur
Interea. mundum ingenio complecteris omnem,
Gallia quid paritura noui? quem Belgica tandem
Belli habitura modum, quem diſcors Sarmata Regem?
Quid nunquam maturat Iber? qua cogitat arte
Romanus firmare pater, queis viribus ęgras
Chriſtiadum res, & Parthos arcere furentes?
Cretæ ne, an Melitæ tempeſtas horrida, quæ nunc
Infeſtis Thracum fremit, atque horreſcit ab oris,
Impendet; Cæſar trepidam munire Viennam
Apparat, an Budam premere, & vexare frementem?
Hoc melius, quam tu, magni haud nouere Tyranni.
Inde gerendarum preſto experientia rerum
Tanta tibi, ſeu de belli ratione mouendi,
Seu de pace graues ediſſeris inter amicos,
Conticuere omnes intentisq́; auribus hærent.
Nec vero te ſola iuuat prudentia rerum,
Moribus hanc pura niue candidioribus ornas:
Nutantemq; ex ſe, virtutum robore firmas.
Ac veluti Regem meditatus forte magiſter
Aemathium cous, ſic lumina miſcet, & vmbras,
Sic oculos, ſic arte manus, ſic temperat ora,
Vt caueat ne ſit præclarior illa colorum
Munere, quam laude ingenij, manuumq; labore.
Haud aliter mira inſtituens tu ducere vitam
Illuſtrem ratione, caues præſtantius almis
Virtutum titulis, ne quid miremur in illa.
In primis vero diuina modeſtia viſa,
Cui numero ex omni dicas, quę dicere amantes,
Verba ſolent miſeris nimium, heu, iam nota puellis.
Hanc tibi connubio ſociaſti: hanc pectore toto
Hauſiſti, hanc geris ore, oculis hanc lenabus apte
Exprimis. hæc animi motus, hæc corporis omnes,
Immiſſis, preſſiſque velut moderatur habenis.

Huius ope, humanæ media inter crimina vitæ,
Et rerum varios motus, hominumq; labores,
Totque viros, gente ex omni, tua limina vulgo,
Mellificæ vt volucres fului prætoria Regis,
Qui celebrant, purum labis trahis integer æuum.
Qualis sarmatici tranquilla Berysthenis vnda
Tendit inoffensos, olei immersabilis instar,
Per torrentem Hypanim cursus, tetrumque per amnem
Illimes tutatur aquas, ac lene fluentes.
Qualis, & occiduis Libyę flagrantis ab oris,
Haud olim Hesperijs ignotus classibus amnis,
Carmanos siquando petunt Serasue repostos
Millia per decies sena, altum excurrit in ęquor,
Sic vt aquas nullus pelagi contristet amaror.
Talis tu pelago fœlix versaris in isto
Mortalis vitæ illecebris intactus, & ægri
Sic, quasi agens aliud, vitas contagia sæcli.
Quòd si audire aliquid ceu fit, tibi forte necesse,
Si quid amicorum causis impendere cura,
(Et quis amicitias coluit studiosius, aut quis
Aut opera, aut auro socios plus iuuit egentes?)
Quod Peneus, facit, ipse facis. qua Thessala Tempe
Perpetua herbosi vastit clementia veris,
Euroton exceptum, sed non (mirere) receptum;
Transportat Peneus, vitreo nitidissimus amne,
Liuentem, piceoque vndas horrore nigrantem,
Certum per spatium, donec se eiecerit vltrò.
Ipse suos peragit liquenti gurgite cursus,
Non te vexat amor fului insatiabilis auri
Contentum modico. non aulę more, nec arte
Seruili, teque indigna, venaris honores,
Pręmia virtutis. non te importuna cupido,
Stultaue credulitas, abducit tramite recto.
Sat te sola beat moderatę gloria mentis.
Non solum paribus Pinelle impendis honorem,
Exteriorq; loco cedis, dicisque salutem,

Appellasq; prior, verum omni parte minores
Sponte gradum conferre, paresque incedere cogis.
Nec magis extenuat quisquam sua, nec magis alte
Fert aliena: haud vt tamen admireris, & ornes
Indigna, & cygni plumas affingere coruo
Te, iuuet, aut falsis blandiri vocibus vlli.
Seruile est mulcere aures, blandumq; sonare,
Turpe, vt amicitias veneris, prodere verum.
Recta virum, & sincera decent, ac nescia fuci.
Extrema Aethiopum fertur regione tepentum
Mons humeros inferre polo, atque accedere cælo,
Sic vt nulli agitent immota cacumina nimbi;
Vere sed æterno vigeant, & sole nitenti.
Insanas hyemes, fremitumq; Aquilonis, & Austri
Audit sub pedibus, motura & fulmina gentes,
Largificosq; imbres, tempestasq; sonoras.
Haud aliter tu (quæ magna indulgentia Christi est)
Intentus cælo, atque animi inuariabilis alta
Pace fruens, vitæ speciem hanc, & fumea rerum
Lumina, quæ multorum oculis tam læta videntur
Cæteraq; incerti rides miracula vulgi.
Vsqueadeo sedit tibi amica modestia cordi.
Hæc magnas inter laus est tua maxima laudes:
Vt varios inter picti rosa veris honores,
Quos placidas iactat Chloris, spargitq; per auras.
Non igitur mirum, si tot tibi iungis amicos,
Ingenijs, nec non Illustri sanguine claros,
Pene omni de gente. Tagus, quos turbidus auro,
Quos oleis vestitus Anas, quos Rhenus apricis
Vinetis, quos lentus Arar, quos Vistula præceps,
Quos modicis Sebetus aquis, quos gurgite vasto
Proluit Eridanus, celebrant tua tecta frequentes,
Qualiter Assyriæ rutilum Phoenica volucres.
Quinetiam hinc Ligurum Princeps vrbs, nobilis, inde
Parthenope, certant inter sese acriter, vtra
Te ciuem, natumq; suum sibi vendicet olim:

Nec vero Patauina nihil conetur, & ausit
(Quamquam heu fessa malis) tanto pro nomine sedes.
Nimirum, non sic affinis pondera ferri
Allicit ad sese magnes, aut lumina primo
Mane dies, virtus vt, sole nitentior ipso,
Ignotos, notosque trahit, iungitq; volentes.
Atque ea præcipuè, quâ re ipse excellis in omni.
Hinc amor, & laudum tanta argumenta tuarum,
Hinc decora egregia, hinc oti florentis honores.
Quos quanquam ingenti virtute tueris, & auges:
Haud virtute tamen temnis Pinelle minori;
Immo eadem penitus; nimirum ea gloria demum est,
Non quæ hominum ex sensu, verùm ipso à numine pendet.
Cætera more niuis, primo languentis Eoo,
Labuntur, tenues sensim disiecta per auras:
Gratia, amicitiæ, atque aggesta talenta talentis,
Et demum quidquid vulgus miratur ineptum.
Filius ille patris summi, qui, missus ab astris,
Vitam morte sua nobis dedit, alitis instar,
Qui, pascit caros, perfosso pectore, fœtus;
Humanas quam tempsit opes, quàm tempsit honores,
Quam populi plausus? vrbem cum posset, & orbem
Frenare imperijs, atque omnia regna tropheis
Insignire suis, famamq; extendere factis,
Vitam ignotus, egens, exegit, proditus hosti.
Raptatus, uinctusq; manus, cæsusque flagellis,
Heu niueos artus. Quis cætera carmine tentet,
Soluere quæ in lachrimas possint, gemitusque, colubros,
Et tibi sunt imis percepta, & fixa medullis?

QVAE IN HANC SILVAM INCVRRERVNT
Errata sic corrige.

Pag. 3. Imprimis.	In primis.
Pag. 5. Sic riuus.	Sic ruis.
Pag. 5. Dædola.	Dædala.

[illegible]

[illegible]

Page [illegible]

Page [illegible]

Page [illegible]

